

TAMPEREEN YLIOPISTO

Milka Valtanen

INTIIMI YHTEISKUNTA

Sukupuoli ja luokka kahden suomalaisen perhesurmatapauksen uutisoinnissa

Tiedotusopin pro gradu –tutkielma
Huhtikuu 2016

TAMPEREEN YLIOPISTO

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

VALTANEN, MILKA: Intiimi yhteiskunta. Sukupuoli ja luokka kahden suomalaisen perhesurmatapauksen uutisoinnissa.

Pro gradu –tutkielma, 67 sivua, 8 liitesivua.

Tiedotusoppi

Huhtikuu 2016

Pro gradu -tutkielmassani olen tarkastellut diskurssianalyysin avulla kahdelle suomalaiselle perhesurmatapaukselle annettuja selityksiä ja näiden selitysten sukupuolittumista ja luokittumista. Tutkielmani kontekstina on terapiakulttuuri, joka tarkoittaa arjen psykologisoitumista. Terapiakulttuurin seurauksena yksilö on alettu nähdä yhteiskunnallisten ongelmien lähteenä. Niinpä analyysini kohteena olivat ne perhesurmautisten diskurssit, joissa perhesurman syytä etsitään tekijän yksityiselämästä ja luonteenpiirteistä. Nimitän näitä diskursseja terapeuttisiksi diskursseiksi.

Aineistoni koostuu kuudesta artikkelikokonaisuudesta kolmen eri median verkkosivuilla. Tekstit käsittelevät kahta tapausta, joista toinen on Helsingin Bulevardilla tapahtunut surma vuonna 2012 ja toinen Rautavaaralla vuonna 2014. Bulevardin perhesurmassa tekijä oli perheen isä, Rautavaaran-tapauksessa äiti.

Aineistoni kahden tapauksen uutistekstit ehdottivat keskenään erilaisia selityksiä perhesurmille ja painottivat myös eri seikkoja tekijän kuvailussa. Aineistosta löytämäni terapeuttiset diskurssit sukupuolittuivat ja luokittuivat tapahtuman syytä nimettäessä ja tekijää kuvattaessa. Tapahtumia selittävässä diskursseissa nainen tekijänä tuli kuvailluksi ensisijaisesti äitinä, ja kytkeytyi tiukasti perheen piiriin. Tapahtumalle etsittiin syytä erityisesti tekijän luonteenpiirteistä, ja uskottavimpana selityksenä tapahtuneelle pidettiin mustasukkaisuutta. Miehen tekemässä perhesurmassa tekijää taas tarkasteltiin tämän ammatillisen menestyksen ja korkean sosiaalisen statuksen näkökulmasta, eikä hänen toimintansa perheen kontekstissa joutunut läpivalaisun kohteeksi. Tutkielmani tulosten perusteella voi sanoa, että rikosjournalismille tyypillinen, luonnollisina pidetyille vastapareille perustuva kategorisointi on edelleen voimissaan. Siksi myös tekijän sukupuoli vaikuttaa siihen, miten perhesurmaa käsitellään mediassa.

Sisällysluettelo

1	<u>IOHDANTO: PERHESURMA – JULKINEN VAI YKSITYINEN ONGELMA?</u>	1
2	<u>TEOREETTINEN TAUSTA</u>	4
2.1	TERAPIAKULTTUURI	4
2.1.1	EMOTIONAALINEN DETERMINISMI	5
2.1.2	PERHE TERAPIAKULTTUURISSA	6
2.1.3	TERAPIAKULTTUURI SUOMALAISESSA TUTKIMUKSESSA	8
2.2	TERAPIAKULTTUURI JA MEDIOITUMINEN	9
2.3	MEDIA TRAGEDIIDEN SELITTÄJÄNÄ	11
2.3.1	PERHESURMAN TUTKIMUKSESTA: KULTTUURISET LUOKITUKSET RIKOSUUTISISSA	12
2.3.2	PERHESURMA JA PERHETRAGEDIA	14
3	<u>TUTKIMUKSEN ONGELMANASETTELU JA TUTKIMUSKYSYMYKSET</u>	16
3.1	TUTKIMUKSEN KESKEISET KÄSITTEET	16
3.1.1	SUKUPUOLI	16
3.1.2	LUOKKA	19
3.2	TUTKIMUSKYSYMYKSET	21
4	<u>TUTKIMUSMENETELMÄ JA AINEISTO</u>	23
4.1	KAKSI TAPAUSTA	23
4.2	MENETELMÄNÄ DISKURSSIANALYYSI	24
5	<u>TERAPEUTTISTEN DISKURSSIEN LUOKITTELU JA ANALYYSI</u>	28
5.1	PERHESURMATAPAUKSILLE YHTEISET SELITYKSET	28
5.2	EROAVAT SELITYKSET	35
5.3	SUKUPUOLITTUNEET JA LUOKITTUNEET DISKURSSIT	41
5.3.1	PARISUHDE, PERHE JA VANHEMMUUS	42
5.3.2	ENNAKOIMATON JA JÄRKYTTÄVÄ PERHESURMA	47
5.3.3	TEKIJÄNÄ YRITYSJOHTAJA JA MUSTASUKKAINEN KOTIÄITI	50
6	<u>YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET</u>	53
6.1	TULOSTEN YHTEENVETO	53
6.2	PERHESURMAUTISTEN TERAPEUTTISET DISKURSSIT	56
6.3	DISKURSSIEN LUOKITTUMINEN JA SUKUPUOLITTUMINEN TAPAHTUMAN SYITÄ NIMETTÄESSÄ	58
6.4	DISKURSSIEN LUOKITTUMINEN JA SUKUPUOLITTUMINEN TEKIJÄÄ KUVATTAESSA	61
6.5	POHDINTA	64
7	<u>KIRJALLISUUS</u>	68
7.1	KIRJAT JA ARTIKKELIT	68
7.2	DIGITAALISET JA JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET	69
8	<u>LIITTEET</u>	1

1 Johdanto: Perhesurma – julkinen vai yksityinen ongelma?

Koskaan ennen emme ole olleet näin turvattomia omassa kodissamme – ainakaan jos on uskomisen väkivaltarikoksista kertovia uutisia. Iltapäivälehtien väkivaltarikosuutisissa väkivallan painopiste on muuttunut ulkopuolisesta kodin sisäiseen (Syrjälä 2007, 40). Tekijöitä ja uhreja on 2000-luvulla alettu kuvailla aiempaa yleisemmin, niin että heistä käytetyt määritelmät sopivat mahdollisimman suureen ihmisjoukkoon. Etenkin perhesanojen käyttö on lisääntynyt väkivaltarikoksia käsittelevissä uutisissa. Yhä useammin tekijä asemoidaan vaikkapa isäksi tai äidiksi. Väkiältä ei kuulu enää vain alamaailmaan, vaan nyt siihen saattaa törmätä myös omassa kodissaan. Arkiset yksityiskohdat tuovat väkivallanteot lähelle lukijaa. Niillä tapahtumista tehdään yllättäviä, kun väkivaltaa tapahtuu vastoin odotuksia arkisessa, tavallisessa paikassa.

Aluksi perhesurmautiset kiinnostivat minua siksi, että niitä tuntui ilmestyneen 2010-luvulla kuin tyhjästä. Se ei tietenkään tarkoita, että tapausten määrä olisi yhtäkkiä lisääntynyt, sillä perheenjäseniin laajennettu itsemurha itsessään on ikivanha ilmiö. Perhesurma-sanan käyttö sen sijaan on uutta. Se on median luoma käsite, jonka alle niputetaan kaikki suomalaiset perheenjäseniin laajennetut itsemurhat, sekä lapsensurmat. Kiinnitin huomiota erityisesti siihen, miten tapahtuman syytä etsitään tekijöiden elämästä, luonteenpiirteistä ja mielenliikkeistä, ja siihen, kuinka perhesurmia käsitellään nimenomaan yksilöiden ongelmallisuudesta juontuvina yksittäistapauksina, kun taas esimerkiksi avioerojen yleistymistä pidetään herkemmin merkinä yhteiskunnan tilasta. Kiinnostuin siitä, millaisia selityksiä surmille lehtiteksteissä esitetään, ja eroavatko selitykset toisistaan, kun tekijänä on perheen äiti tai isä.

Turvalliseksi luullussa ympäristössä tapahtuvien rikosten painottaminen on ohjannut länsimaisen kulttuurin huomion yksityisen piirissä sijaitsevaan intiimiin uhkaan. Modernin länsimaisen kulttuurin suhde yksityiseen on kaksijakoinen: perheen tehtävä on emotionaalisten tarpeiden tyydyttäminen, mutta samalla turvaan, läheisyyteen ja pysyvyyteen yhdistetty instituutio on potentiaalinen traumojen lähde. Sosiologi Frank Furedin mukaan ihmisten keskinäiset suhteet on kriminalisoitu, (Furedi 2004, 80) ja näin myös perhe-elämää on alettu laajasti kuvata perheväkivallan ja hyväksikäytön tilana. Silti perheen sisällä tapahtuva henkirikos ylittää inhimillisen käsityskyvyn. Monet tapahtuman herättämät kysymykset jäävät vaille vastauksia, sillä

usein tekijä ja uhri ovat kuolleet. Siitä huolimatta tiedotusvälineet tekevät parhaansa etsiäkseen surmalle selityksiä. Yksityisen alueeseen liitetty perhe joutuu perhesurman seurauksena julkiseen tilaan, ja perhesurmautiset muodostavat oman kiinnostavan, muista selvästi erottuvan ryhmänsä rikosuutisissa.

Havaintoni perusteella perhesurma-, kuten muitakin rikosuutisia on alettu tehdä uudesta näkökulmasta: uutiset painottuvat tapahtumaa *selittäviin* artikkeleihin, joissa syitä etsitään tekijästä, tämän olosuhteista ja elämäntilanteesta. Tämä on tyypillistä intiimin kriminalisoineessa kulttuurissa, jota nimitetään terapiakulttuuriksi. Ilmiöön viittaa myös tutkielmani nimi *Intiimi yhteiskunta*.

Perhe on terapiakulttuurissa saanut uudenlaisia merkityksiä: se on muuttunut traumojen ja alitajunnassa piilevien kompleksien loputtomaksi lähteeksi. Siksi perhesurman syitä etsitään usein tekijän pään sisältä: ajoiko masennus, stressi, hetkellinen mielenhäiriö tai trauma tekijän surmaamaan puolisonsa ja lapsensa? Millaiset olivat perheenjäsenten välit, entä selittäisikö tapahtumaa päihteiden käyttö? Näkökulmien uudet painotukset ovat osa ilmiötä, jossa yhteiskunnallisten ongelmien tulkitaan kumpuavan yksilöstä. Käytän tässä tutkimuksessa ilmiöstä käytetään nimeä terapiakulttuuri. Terapiakulttuurissa otamme tunteet totena, ja selitämme yhteiskunnallisia ilmiöitä mielen ilmiöinä. Psykologit ja psykiatrit esiintyvät säännöllisesti mediassa niin rasmin, syrjäytymisen, hyvin- ja pahoinvoinnin kuin väkivallankin selittäjinä. Näin yhteiskunnallisten ongelmien päähenkilöksi tulee yksilö, jonka sisäinen maailma selittää laajaa ilmiötä. Myös perhesurmien uutisoinnissa palstatilaa annetaan erityisesti epäillyn luonteenpiirteille ja perheen sisäisille suhteille. Perhesurmaa selittäviä uutisia on ollut mahdollista alkaa tehdä, kun yhteiskunnan instituutiot ovat ”avautuneet” medialle ja niiden tiedotus on muuttunut entistä ”journalistisemmaksi”. Tämän niin kutsutun medioitumisen ansiosta tiedotusvälineet voivat käyttää eri instanssien julkaisemia sisältöjä vähäisin muutoksin tai jopa sellaisenaan.

Tämä tutkielma kartoittaa perhesurmaajiin liitettyjä sukupuolittuneita ja luokittuneita diskursseja kahden suomalaisen perhesurmatapauksen uutisteksteissä terapiakulttuurin kontekstissa.

Sukupuolen ja luokan problematisointi eivät ole erillään terapiakulttuurista, vaan niitä kaikkia on tarkasteltava suhteessa toisiinsa. Niin toisen aallon feminismi kuin terapiakulttuurikin tulkitsevat perheen yksilön ongelmien alkulähteeksi. Terapiakulttuuri-näkökulma ohjaa tässä tutkimuksessa kiinnittämään huomiota erityisesti siihen, miten yksilöstä puhutaan ja miten heidän yksityiselämänsä yksityiskohdista tulkitaan selityksiä perhesurmalle. Tutkimukseni on aineistolähtöinen laadullinen tutkimus. Tutkin Iltalehden, MTV:n ja Helsingin Sanomien

verkkosivuilla julkaistujen perhesurmautisten diskursseja ja niiden sukupuolittumista ja luokittumista.

Ennen kaikkea tutkielmani tarkoitus on olla yksi ääni suomalaisessa terapiakulttuuria, sukupuolta ja luokkaa koskevassa keskustelussa. Samalla se tarkastelee rikosjournalismia, jolle luonnollisina pidettyihin vastakohtiin perustuvat kategoriat ovat tyypillisiä. Yksi tällainen kategoria on sukupuoli, jolloin mies ja nainen käsitetään toistensa vastakohdiksi. Tätä perustavana pidettyä, mutta todellisuudessa kulttuurista jakoa rakennetaan myös kielenkäytössä. Niinpä myös journalismi tuottaa sukupuolta. Sukupuolittuneet ja luokittuneet diskurssit osallistuvat vallankäyttöön luomalla sosiaalista todellisuutta ja muokkaamalla, ylläpitämällä ja uusintamalla sen valtarakenteita.

2 Teoreettinen tausta

2.1 Terapiakulttuuri

Yhdysvaltalainen sosiologi Richard Sennett on ollut yksi terapiakulttuurin merkittävimmistä kuvaajista jo ennen terapiakulttuuri-termin vakiintumista. Sennettin (1974) mukaan modernissa yhteiskunnassa julkinen ja yksityinen ovat sekoittuneet, minkä seurauksena psyykettä on alettu käsitellä itsenäisenä sisäisenä elämänä, joka on niin herkkä ulkomaille, että ainut keino suojautua on kääntyä sisänpäin. Sisäisen elämän korostaminen, itsetuntemus ja itsetutkiskelu määrittävät sitä, kuinka yksityistä ja julkista elämää ymmärretään. Sennettin mukaan länsimainen julkisuus on eroosiossa, ja julkisen alueen tilalla on kuollut tyhjiö, jolta on revitty sen Antiikin aikainen merkitys yhteisten asioiden hoitamisen alueena. (Sennett 1974, 12-15) Moderni julkinen tila palvelee vain liikettä ja tehokkuutta, eikä sillä yhteisön kannalta ole merkitystä, sillä lopulta yhteisölläkään ei ole merkitystä. Esimerkiksi politiikassa persoonallisuuksista on tullut mielenkiinnon kohde tekojen ja päätösten sijaan. Poliittisesta johtajasta puhutaan ”luotettavana” ja ”pätevänä” sen perusteella millainen ihminen hän on, sen sijaan että häntä arvioitaisiin hänen tekojensa tai kannattamiensa ohjelmien perusteella. (Sennett 1974, 4)

Yhteiskunnan yksilökeskeistymisen seurauksena ihmiset ovat alkaneet tarkastella omia elämäntarinoitaan ja tunteitaan eri tavalla kuin koskaan aikaisemmin. Sennett kutsuu ilmiötä nimellä *intiimi näkemys yhteiskunnasta*. (Sennett 1974, 5)

Intiimi viittaa lämpöön, luottamukseen ja tunteiden vapaaseen ilmaisuun, mutta koska olemme alkaneet odottaa kokemuksistamme niiden kaltaisia ”psykologisia hyötyjä”, ja koska sosiaalinen elämä ei välttämättä pysty ”psykologisesti palkitsemaan” meitä, alkaa ulkopuolinen maailma tuntua tympeältä ja tyhjältä, ja uskomme sen pettäneen meidät (emt). Intiimin ja julkisen elämän eronteon hämärtyminen seurauksena ihmiset toimivat tunteidensa perusteella myös julkisessa päätöksenteossa ja ongelmanratkaisussa. Modernin yhteiskunnan ongelmana Sennettin mukaan on, etteivät julkiset, persoonasta riippumattomat seikat kiinnosta yleisöä ennen kuin niitä aletaan käsitellä, virheellisesti, kuin ne olisivat henkilökohtaisia asioita. (Sennett 1974, 6, myös mm. Furedi 2004, 45 ja Illouz 2008, 171)

Sisäisen, henkilökohtaisen elämän ja persoonallisten ominaisuuksien korostaminen ovat Sennettin ajattelussa paitsi julkisen alueen eroosion seurausta, myös terapiakulttuurin keskeiset lähtökohdat. Psyko- ja terapiakulttuuriin liittyy olennaisesti ajatus ihmisestä lähtökohtaisesti ongelmaisena ja haavoittuvaisena. Yksilön ongelmiksi luetaan helposti myös monet yhteiskunnan kulttuuriset tai

rakenteelliset epäkohdat. Tällöin ongelmia koetetaan myös ratkaista muuttamalla ja parantamalla yksilöitä (Saastamoinen 2006, 140; Sumiala-Seppänen 2007, 177).

2.1.1 Emotionaalinen determinismi

Sennettin jälkeen keskeisiä terapiakulttuurin tutkijoita ovat olleet muun muassa sosiologit Frank Furedi ja Eva Illouz. Erityisesti Furedin vuonna 2004 julkaistu *Therapy Culture – Cultivating vulnerability in an uncertain age* ja Illouzin *Saving the Modern Soul* vuodelta 2008 ovat keskeisiä teoksia tässä tutkielmassa.

Ilmiö, jota Sennett nimittää intimiteetin tyranniaksi, on nimetty Furedin terapiakulttuuria kritisoivassa teoksessa (Furedi 2004) ”emotionaaliseksi determinismiksi”.

Emotionaalisen determinismin ajatuksen mukaan käsittelemättömät ja tukahdutetut tunteet ovat kaikkien yhteiskunnan ongelmien taustalla. Niinpä terapiakulttuurissa kouluammunnat, kiusaaminen ja perhesurmat nähdään seurauksena tyydyttymättömistä emotionaalisista tarpeista. (Furedi 2004, 30) Furedin mukaan näkemys, jonka mukaan kokemuksemme ovat henkilökohtaisten valintojemme seurausta, on seurausta korostuneesta yksilöllisyyden tunteesta. Yhteisöjen sirpaloitumisen aikakaudella kykymme säilyttää yhdessä jakamiamme asioita ja ymmärtää laajoja, sosiaalisia voimia jotka vaikuttavat päätöksentekoomme, on joutunut väistymään eristymisen kokemuksen tieltä. Tässä tilanteessa kokemusten merkityksellistäminen on erittäin vaikeaa, ja eristyneisyys rohkaisee yksilöitä tulkitsemaan vaikeudet sisäisen elämänsä tuotokseksi mieluummin kuin yhteisön kyvyttömyydeksi tarjota yksilöille merkityksiä. Yhä useammin tulkitsemme sosiaaliset ongelmat emotionaalisiksi, emmekä näe niiden yhteyttä julkisen alueeseen. Tämän seurauksena julkisia ongelmia käsitellään yhä enemmän yksilön henkilökohtaisina asioina. (Furedi 2004, 24)

Furedi ei kiistä, etteikö sisäisen elämän ymmärtäminen olisi tärkeää, mutta yksisuuntainen huoli itsestä usein johtaa siihen, että yksilöllisen identiteetin kulttuuriset ja sosiaaliset vaikuttimet unohtuvat. Taloudellisten ja sosiaalisten syy-seuraussuhteiden löytäminen on Furedin mukaan väistynyt ”emotionaalisen determinismin” tieltä. Esimerkiksi itsetunnosta on tullut tärkeä maailman selittämisen työkalu ja itsetunnon vahvistamisesta puhutaan lastenkasvatuksen ja koulutuksen, teini-ikäisten, mielenterveyspotilaiden, työttömien ja rasismia kohtaavien vähemmistöjen yhteydessä. (Furedi 2004, 25) Emotionaaliset ongelmat esitetään paitsi köyhyyden, rasismin, huonon vanhemmuuden ja perheväkivallan vääjäämättömänä seurauksena, ne nähdään mahdollisena

seurauksena myös mihin tahansa muuhun yhteiskunnalliseen ongelmaan (emt, 27). Eva Illouz kutsuu ilmiötä emotionaaliseksi suuntaukseksi (2008, 14). Se on kulttuurin ”huoli” tietynlaisista tunteista ja sisältää kielelliset, tieteelliset ja rituaaliset tekniikat, joilla se pyrkii niitä ymmärtämään (emt).

Terapiakulttuurissa tunteet ovat paitsi kulttuurisen, myös lääketieteellisen mielenkiinnon kohde. Erityisesti voimakkaita tunteita käsitellään kuin sairauksia, joita voidaan ja täytyy hoitaa. Tämä terapeutin suhtautuminen tunteisiin kertoo siitä, miten vakavana ongelmana vahvat emootiot länsimaissa nähdään. Tunteet jaetaan usein joko positiivisiin – niihin, jotka tukevat yksilön onnellisuutta, ja negatiivisiin, eli niihin, jotka aiheuttavat ongelmallista käytöstä. (Furedi 2004, 31) Se, mikä aikaisemmin nähtiin moraalisenä ongelmana, tulkitaan nyt sairaudeksi (Illouz 2008, 171).

2.1.2 Perhe terapiakulttuurissa

Furedin mukaan terapiakulttuuri suhtautuu yksityisyyteen kaksijakoisesti. Erityisen epämukavina ja epäilyttävinä pidetään tunteita, jotka koetaan yksityisesti, poissa julkisen tarkastelun piiristä (emt, 66). Tätä ohjaa käsitys, jonka mukaan yksilön tunteet vahingoittuvat järjestelmällisesti päivittäisessä kanssakäymisessä perheen kesken. Furedin mukaan terapiakulttuurin selvä piirre onkin sen syvään juurtunut vastenmielisyys perhettä ja epämuodollisia suhteita kohtaan. Hänen mukaansa asenne on ymmärrettävä, onhan terapeutin ammatin perusteena tarjota asiakkaalle paikka, jossa tämä voi keskustella ongelmistaan neutraalisti erillään ongelmansa lähteestä, lähipiiristä. (Furedi 2004, 75-76) Perheen ’epäilyttävyys’ on kuitenkin kärjistynyt pisteeseen, jossa mielenterveysongelmien syyt sijoitetaan poikkeuksetta perheen konfliktin piiriin.

Eva Illouzin mukaan ilmiön taustalla on Freudin psykoanalyysin suosio. Psykoanalyysi vastasi uuden modernin yksityisen alueen ongelmiin paremmin kuin muut tarjolla olleet tulkinnat. Freud loi uuden kielen, jolla psyykettä voitiin kuvata ja hallita, ja jolla siitä voitiin keskustella. (Illouz 2008, 37) Syntyi uusi kulttuurinen tila, jonka keskiössä toimii keskiluokkainen ydinperhe. Perheestä tuli itsen alkulähde (emt. 39). Psykoanalyttinen diskurssi on ennen kaikkea perheen narratiivi, joka samanaikaisesti kuvaa perhettä ja ehdottaa millainen sen tulisi olla, ja osoittaa miten itse (self) tulisi ymmärtää suhteensa perheeseen (emt, 40).

Illouzin mukaan terapeutin kielenkäyttö ei ainoastaan määrittele ja selitä itseä perhehistoriasta käsin, vaan myös väittää vapauttavansa sen perheen tukahduttavasta ikeestä. 1900-luvulla syntyi

myös toinen narratiivi, jonka terapeutin kertomuksen tavoin tulkitaan ymmärtävän yksilöä perheen kontekstissa samalla kuin yrittävän vapauttaa sen perheen ahdistavasta rakenteesta. Se on toisen aallon feminismi, joka otti kantaa erityisesti naisten ongelmiin perheen sisäisten ja ulkoisten, epätasapainoisten voimasuhteiden tuotteenä. Feminismin piirissä terapiakulttuuria onkin kritisoitu naisen ja perheen ”oikean” poliittisen tilanteen häivyttämisestä. Kriitikot pitivät terapeutista itseymmärrystä väärän tietoisuuden muotona, joka kääntää kollektiivisen poliittisen ongelman yksilön psykologiseksi ahdingoksi ja siten estää aidon muutoksen rakenteissa. Kriitikissa on kuitenkin unohtunut, että psykologian tarkoitus oli kritisoida perhettä, mikä käytännössä kohtasi feminismin ja sekoittui sen kanssa. Niinpä nämä näennäisesti keskenään kilpailevat suuntaukset päätyivät lainaamaan toisiltaan ja muokkaamaan toisiaan. (Illouz 2008, 105-107).

Illouz näkee modernissa perheessä edelleen jäänteitä viktoriaanisen ajan perheihanteesta. Kuten edeltäjänsä, myös moderni keskiluokkainen perhe kuuluu yksityisen elämän piiriin, tulee tulkituksi ensisijaisesti tunnesiteenä ja keskittyy parisuhteeseen. Viktoriaanisessa perheessä avioliiton merkitys oli kuitenkin pitkälti moraalista ja sosiaalista järjestystä ylläpitävä. Nämä moraaliset ohjeet puolestaan palautuivat sukupuoleen, jolloin ”miehekkyyden” ja ”naisellisuuden” määritelmät olivat sidoksissa perheen rooleihin. Jos viktoriaaninen avioliitto oli onnellinen, se ei johtunut siitä, että mies ja nainen olisivat löytäneet ”todellisen sisäisen itsensä” päivittäin jaetussa intiimissä elämässä, vaan pikemminkin siitä, että omia roolejaan toteuttavat mies ja nainen täyttivät sisäiset tunteensa ja ajatuksensa yhteisönsä hyväksymillä arvoilla. Miestä arvioitiin hänen työmoraalinsa ja naista kotielämän perusteella, ja jos pariskunta seurasi yhteisesti hyväksytyjä tapoja ja ohjeita, onni oli heidän tavoitettavissaan. Vasta tämän järjestyksen murtuminen mahdollisti psykologian väliintulon perheessä. (Illouz 2008, 107-108)

Perheen uudelleenmäärittelyn seurauksena lisääntymisen ja seksuaalisuuden merkitykset erkaantuivat toisistaan, ehkäisytabletti helpotti lasten lukumäärän rajoittamista, ja perheen vanhemmille jäi aiempaa enemmän aikaa olla yhdessä. Perheen merkitys lapsia kasvattavana, talouden turvaavana instituutiona muuttui. Sen tärkeimmäksi tehtäväksi tuli miehen ja naisen emotionaalisten tarpeiden tyydyttäminen; perhe yksilöllistyi ja perhe-elämää säätelevät normit muuttuivat häilyviksi. (Illouz 2008, 108) Illouz tulkitsee tästä seurauksen ahdistuksen kasvattaneen tarvetta uudenlaisen ammattikunnan, psykologien, asiantuntemukselle (emt). Hyvä avioliitto edellytti mieheltä ja naiselta kykyä ymmärtää toisiaan ja nauttia toistensa seurasta. Samalla myös konflikteista tuli hyväksyttävä ja luonnollisena pidetty osa perhe-elämää. Psykologisen tulkinnan

mukaan liiton onnistuminen tai epäonnistuminen olivat siis yksilöiden vastuulla, minkä tulkinnan vuoksi myös nainen oli käsittävä kokonaisena ihmisenä ja yksilönä. (Illouz 2008, 117-119)

Kun perhe näin tuli psykologiassa itsetutkiskelun ja tietämisen lähtökohdaksi, myös feminismi saattoi ottaa sen emotionaalisen ja poliittisen emansipaation kohteeksi. Niin terapeutin kuin feministinkin diskurssi problematisoivat naiseuden olemassaolon hoivan ja autonomisuuden välissä. Niille kummallekin perhe oli yksilön tarpeita tyydyttävä instituutio, josta samanaikaisesti tuli vapautua. (Illouz 2008, 122-123)

2.1.3 Terapiakulttuuri suomalaisessa tutkimuksessa

Terapiakulttuuria on käsitelty suomalaisessa joukkoviestintätutkimuksessa eniten niin sanotun medioidun tunnustamisen ja tositelevision muutos- ja elämäntapaohjelmien tutkimuksen yhteydessä (mm. Sumiala-Seppänen 2007 ja Ruoho & Saarenmaa 2011). Sumiala-Seppänen mukaan nykykulttuurissa mediasta on tullut tunnustamisen tila, jossa tunnustamisen tapahtumaan osallistuvat median ammattilaiset. Medioidussa tunnustamisessa yksityiselämä ja tunteet murtautuvat julkiseen tilaan yhteiseksi omaisuudeksi (Sumiala-Seppänen 2007, 163-164, 166). Psyko- tai terapiakulttuuri on nostanut etenkin ihmissuhdeongelmat julkisuuteen (Ruoho & Saarenmaa 2011, 60).

Sosiologi Janne Kivivuori lanseerasi psykokulttuuri-termin 1990-luvun alussa kuvaamaan yhteiskunnan ja arkisen kielenkäytön psykologisoitumista kirjassaan *Psykokulttuuri* (Kivivuori 1991). Kivivuoren mukaan psykokulttuurin vaikutuksesta yhteiskunnan ongelmia on alettu käsitellä yksilölähtöisinä. Vastuu on siirtynyt hyvinvointivaltiolta yksittäiselle kansalaiselle. Itsensä etsiminen ja henkinen kasvu nähdään yhtenä nykyajan tärkeimmistä kehityssuunnista ja sen myötä arki ja arkinen kielenkäyttö ovat psykologisoituneet: ”arkitajunnan käyttöön valuu käsitteitä ja ajatusmalleja, jotka juontavat juurensa psykologisen ajattelun perinteestä ja etenkin sen popularisoinneista” (Kivivuori 1991, 19).

Kivivuoren mukaan psykokulttuurin synnyn taustalla on siis persoonallisuuden ja kokemuksellisuuden kultti. Sisäisyyden tutkiminen on kuitenkin lisääntynyt kaikkina aikoina, ja psykokulttuurin aatehistoria voidaankin jäljittää aina uskonpuhdistuksen sisäisyysoppeihin ja sitä kautta Augustinuksen (354-430 jKr) ”Tunnustuksiin”, myöhäisantiikin uusplatonismiin ja varsinaiseen platonismiin. (Kivivuori 1991, 15-19)

Kivivuori on ammentanut Psykokulttuuri-teokseensa aineksia Sennettin ajattelusta: ”Aikamme suuri, yhteinen projekti näyttää olevan minimalistinen pako yhteisyydestä ihmisen sisäisyyteen. Richard Sennett (1983) puhuu intimiteetin tyranniasta [.]” Kivivuoren mukaan nousevalle psykokulttuurille on tyypillistä ”eräänlainen bumerangitajunta, jonka jokainen aie motivoituu viime kädessä siitä, miten se vaikuttaa takaisin yksilön ”henkiseen tasapainoon”, psyykeen, minuuteen.” (Kivivuori 1991, 16, 17)

Psykokulttuuria ja terapiakulttuuria käsittelevissä artikkeleissa ilmiöstä käytetään kumpaakin nimitystä (mm. Ruoho ja Saarenmaa 2011 & Laukkanen 2013) kutakuinkin rinnakkain. Tämän tutkimuksen kannalta kiinnostavimmassa kirjallisuudessa on kuitenkin käytetty pääasiassa terapiakulttuuri-sanaa. Yksiselitteisyyden vuoksi kirjoitan jatkossa terapiakulttuurista.

Terapiakulttuuri ohjaa tutkimukseni tarkastelunkohteita: se näyttäytyy siinä, miten perhesurmista puhutaan perheen sisäisenä tragediana tai tapahtumana, ja siinä, miten syitä tapahtumalle etsitään tekijän taustoista ja perheen vanhempien parisuhteesta sekä suhteesta lapsiin ja lastenhoitoon. Perhesurmia käsitellään poikkeuksetta yksilöiden, ei yhteiskunnan ongelmina – ympäröivä yhteisö näyttäytyy jutuissa vain instituutioina, kuten esimerkiksi silloin kun lähteenä käytetään poliisin ja oikeuslääkärin tiedotteita tai haastatteluja.

2.2 Terapiakulttuuri ja medioituminen

Viihteellistyneessä journalismissa korostuvat skandaalit, ihmisten yksityiselämä, tunteet, tarinallisuus ja tiedotusvälineiden yritys päästä dialogiin lukijoidensa kanssa. Rikosten kuvausten ja viranomaisten haastattelujen rinnalla uutisoidaan tapahtuman aiheuttamista reaktioista ja tunteista, ja rikosta koskevien faktojen lisäksi uutisissa painotetaan luonnehdintoja rikoksen kohteesta ja tekijöistä (Noppari et al. 2015, 9). Terapiakulttuuri selittää ilmiötä, jossa tiedotusvälineet ovat alkaneet julkaista rikosuutisista jatkojuttuja, joissa tapahtumaan etsitään selitystä. Usein tapahtumalle ehdotetut syyt kumpuavat yksilöstä ja tämän olosuhteista. Monesti juttuihin liittyy myös kysymys siitä, miten tapahtuma olisi voitu estää. Tämä melko uudenvuorokainen juttutyyppejä on seurausta medioitumisesta (mediatization), joka tarkoittaa esimerkiksi sitä, että median käytännöt ja logiikka ovat alkaneet ohjata myös muiden instituutioiden toimintaa: yhteiskunnalliset instituutiot ovat ”avautuneet” tiedotusvälineille, kun niiden tiedotus on kehittynyt entistä journalistisemmaksi, ja media on alkanut saada niiltä enemmän ja kiinnostavampaa tietoa kuin aikaisemmin. Samasta

syystä myös rikosuutisten määrä on kasvanut, ja poliisin ja muiden viranomaisten pääsevät sellaisenaan läpi (emt).

Useista määrittely-yrityksistä huolimatta medioituminen on jäänyt monitulkintaiseksi ja väljäksi käsitteeksi. Sen avulla on yritetty hahmottaa median muuttuvaa roolia ja merkitystä yhteiskunnassa ja kulttuurissa. Niin sanottu vahva tulkinta medioitumisesta näkee median läpäisevän koko yhteiskunnan, eikä mediaa siten voi käsitteellistää yhteiskunnan ulkopuolisena toimijana (Ampuja et al. 2014, 26-27). Tulkinnan mukaan median vaikutusvalta ja samalla ”medialogiikan” hallitsevuus ovat kasvaneet. Näkemystä on kuitenkin kritisoitu muun muassa siitä, että ei ole olemassa mitään yhtenäistä medialogiikkaa (Ampuja et al. 2014, 29). Heppin mukaan median vaikutuksia tulisikin ymmärtää yhteyksissä sosiaaliseen, tilalliseen ja ajalliseen muutokseen. Hepp edustaa medioitumiskeskustelussa heikkoa versiota, jossa medioituminen nähdään ”metaprosessina”. Hänen medioitumisanalyysinsä kokoava teoreettinen huomio on, ettei kansallisvaltiollinen joukkoviestintätila ole enää pätevä viitekehys mediatutkimukselle, vaan mediakulttuurit ovat laajentuneet globaaleiksi ja deterritorialisoituneet mutkikkaalla tavalla (Ampuja et al. 2014, 30). Medioitumisteorian heikon muodon kannattajien tapaan pidän tässä tutkimuksessa medioitumista käsitteenä, joka ”ilmaisee historiallista muutosta, jonka seurauksena media läpäisee yhä voimakkaammin kaikki sosiaalisen ja kulttuurisen elämän sfäärit” (Ampuja et al. 2014, 31).

Myös lingvistiikan tutkija Norman Faircloughn mukaan uutistuotannon silmiinpistävä piirre on toimittajien luottamus virallisia tai muutoin legitimoituja lähteitä kohtaan. Näitä lähteitä ovat muun muassa hallitus-, viranomais- ja poliisilähteet, joihin viitataan systemaattisesti sekä faktojen lähteenä, että niiden vahvistuksena. (Fairclough 1997 69) Näiden diskurssikäytäntöjen tutkiminen on mahdollista esimerkiksi intertekstuaalisen tekstianalyysin avulla. Intertekstuaalien tekstianalyysi pyrkii selvittämään, millaisia genrejä ja dikursseja tekstin taustalla on mitä jälkiä niistä on tekstissä jäljellä (emt, 84). Faircloughn kehittämä kriittinen diskurssianalyysi on siis yksi tapa tutkia medioitumista tiedotusvälineissä. Palaan kriittiseen diskurssianalyysiin myöhemmin luvussa 4.4.

Koska media liittyy sosiaalisen ja kulttuurisen elämän sfääreihin, se nivoutuu väistämättä yhteen myös terapiakulttuurin kanssa. Etsimällä selitystä perhesurmaan surmaajan henkilökohtaisesta tilanteesta, persoonallisista ominaisuuksista ja olosuhteista, media toimii terapiakulttuurin puitteissa, jossa yksilö on lähtökohtaisesti ongelmallinen. Terapiakulttuuri tai Sennettin intiimi näkemys yhteiskunnasta voivat näkyä myös perhesurma-aiheisten tekstien diskursseissa.

2.3 Media tragedioiden selittäjänä

Tragedioiden uutisointia leimaa usein median halu selittää tapahtunutta yleisölle. Median esittämiä selityksiä on tutkittu usein laadullisin menetelmin, muun muassa diskurssianalyysin avulla. Esimerkiksi Tanja Aitamurto on vuonna 2005 ilmestyneessä pro gradu –työssään tutkinut, millaisia selityksiä mediassa on esitetty niin sanotulle Heinojen tapaukselle, jossa teini-ikäiset pojat surmasivat espoolaispariskunnan. Aitamurto tutki muun muassa sitä, millainen kuva rikosentekijöistä on piirtynyt mediassa. Tutkimuksen metodi on yhdistelmä diskurssi- ja kehysanalyysiä, ja se on painottunut tutkimaan diskursseja vallankäytön muotona. Tutkimusaineisto koostuu lehtiteksteistä, joissa tapahtuman uutisointi on pyrkinyt vastaamaan miksi-kysymykseen. Oman tutkimukseni kannalta erityisen mielenkiintoinen käsite on Aitamurron käyttämä *arvaamaton tavallinen*, jolla hän tutkimuksessaan kuvaa rikoksen tehneitä nuoria. Se tarkoittaa tavallisen ja arvaamattoman representaatioiden yhteen kietoutumista, jonka seurauksena syntyy uusi tavallinen, joka voi myös murhata. Arvaamattomuus saa uudet mittasuhteet, kun ”tavallinenkin” voi tappaa. ”Tavallisuudestakin tulee huolestuttavaa, kun se ei enää ole viaton.” (Aitamurto 2004, 140) Arvaamattoman tavallisen representaatiossa tekijät esitellään käytökseltään, taustaltaan ja olemukseltaan hyvin tavallisiksi ja ei-poikkeaviksi ennen tekoaan. (Aitamurto 2004, 46)

Tragedian käsittelyä mediassa on tutkittu myös esimerkiksi Kauhajoen koulusurmien mediatutkimuksen yhteydessä. Kouluammuskelujen uutisointia on leimannut tiedotusvälineiden halu selittää tapahtunutta yleisölle (Raittila et al. 2009, 70). Kauhajoki-uutisoinnista laaditusta raportista selviää, että alkuvaiheesta asti tiedotusvälineet paitsi raportoivat tapahtumasta, myös etsivät sille selitystä. Raittilan et al. mukaan ihmisen tekemälle rikokselle on harvemmin mahdollista löytää yhtä tai kahta selkeää selitystä, mutta siitä huolimatta syitä on etsitty (emt), ja löydetty Kauhajoen tapauksessa muun muassa aselaeista ja internetistä.

Tutkimus väkivaltarikoksista iltapäivälehdissä osoittaa, että väkivallan painopiste on muuttunut ulkopuolisesta kodin sisäiseen (Syrjälä 2007, 40). Tekijöiden ja uhrien kuvailu on viime vuosina muuttunut aiempaa yleisemmäksi, niin että heistä käytetyt nimitykset sopivat mahdollisimman suureen ihmisjoukkoon. Tästä silmiinpistävämpänä esimerkkinä voidaan pitää perhesanoja. Niiden määrä väkivaltarikoksia käsittelevissä uutisissa oli vuoteen 2005 mennessä yli kaksinkertaistunut 2000-luvun alusta. Väkiältä ei kuulu enää vain alamaailmaan, vaan siihen saattaa törmätä myös omassa kodissaan. (Syrjälä 2007, 41).

Arkisilla yksityiskohdilla tapahtumat tuodaan lähelle lukijaa. Iltapäivälehdistä erityisesti Ilta-Sanomat suosi arkisia yksityiskohtia vuosina 2005-2006. Niillä tapahtumista tehdään yllättäviä, kun väkivaltaa tapahtuu vastoin odotuksia arkisessa, tavallisessa paikassa. Viimeinen keino alleviivata väkivallan arkisuutta on korostaa väkivallan tekijän tavallisuutta. Näin syntyy myös jo aiemmin mainittu arvaamaton tavallinen.

Noppiari et al. (2015) ovat tarkastelleet Ulvilan murhaoikeudenkäynnin käsittelyä suomalaismediassa. Kirjoittajien mukaan rikosuutisille on selvästi kysyntää nykyisessä, viihteellistyneessä mediaympäristössä. Vaikka väkivaltarikosten määrä on pysynyt vakaana ja osin jopa vähentynyt, niistä kertovien uutisten määrä on jatkuvasti kasvanut (Kivivuori 2002; Noppiari et al. 2015, 9-10). Yksi syy kasvuun on kirjoittajien mukaan viranomaisten tiedottamisen ammattimaistuminen, minkä seurauksena esimerkiksi poliisin tuottamat näkökulmat menevät journalismissa läpi sellaisinaan, mitä voi pitää konkreettisena esimerkkinä aiemmin käsitellystä medioitumisesta.

Kirjoittajat ovat ottaneet tarkastelunsa yhdeksi näkökulmaksi sukupuolen. Jos rikoksen tekijänä on nainen, syitä tapahtuneelle etsitään hänen mielenterveydestään ja mediatilaa annetaan etenkin hänen luonteensa kuvaukselle. Naisten tekemät rikokset näyttävät järjettöminä ja niille etsitään emotionaalisia ja biologisia syitä. Myös naisen yksityiselämä ja hänen roolinsa äitinä, vaimona ja tyttärenä voivat olla läpivalaisun kohteena. Todelliseen lukumääräänsä nähden naisten tekemät rikokset ovat yliedustettuja mediassa. (Noppiari et al. 2015, 100) Ulvilan murhaoikeudenkäynnin uutisoinnista kirjoittajat löysivät kolmenlaisia tekijän sukupuoleen liitettyjä diskursseja, jotka olivat kylmän naisen, huonon äidin ja omituisen avioliiton diskurssit (ema. 101).

2.3.1 Perhesurman tutkimuksesta: kulttuuriset luokitukset rikosuutisissa

Niin sanottuja perhesurmia on tapahtunut jo kauan ennen kuin termiä on alettu käyttää, eikä perhesurma-nimitys ole edelleenkaan täysin vakiintunut. Kuitenkin esimerkiksi sisäasiainministeriö käyttää sanaa teettämässään selvityksessä perhesurmien syistä ja taustoista (Selvitys perhe- ja lapsensurmien taustoista vuosilta 2003-2012). Selvityksessä perhesurmalla on tarkoitettu tapausta, jossa vanhempi on surmannut yhden tai useamman lapsensa, sekä avo- tai aviopuolisonsa (Piispa,

Taskinen, Ewalds 2012, 6). Käytän samaa määritelmää omassa tutkimuksessani sillä lisäyksellä, että tekijä on lopuksi mahdollisesti surmannut myös itsensä.

Perhesurmia on tutkittu pääasiassa murha-itsemurhien ja lapsensurmien yhteydessä, ja suurin osa on painottunut psykiatriseen ja kriminologiseen tutkimukseen, kun taas kulttuurisen tason tulkinnat ovat toistaiseksi jääneet melko vähäisiksi (Nikunen 2005, 26, 35). Kulttuurisesta näkökulmasta perhesurmia on käsitelty muun muassa Heidi Kukkolan sosiaalipsykologian pro gradu –työssä *Asuukohan tiilitalossa sittenkään onnellinen perhe?* (Kukkola 2014). Kukkola on tutkinut sitä, miten ihmiset tekevät perhesurmaa itselleen ymmärrettäväksi sanomalehti Kalevan ja Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksissa.

Minna Nikunen puolestaan on käsitellyt väitöskirjassaan *Surman jälkeen itsemurha* (2005) laajennetun itsemurhan tai murha-itsemurhan kulttuurisia luokituksia sanomalehti uutisissa. Murha-itsemurhassa henkirikoksen tehnyt tappaa myös itsensä lyhyen ajan kuluttua. Määritelmään ei sisälly kaksoitsemurha, jossa itsemurha tehdään yhdessä, vaikkakaan varmaa eroa näiden välille ei voida tehdä. Joskus murha-itsemurhista käytetään myös nimitystä laajennettu itsemurha.

Kansainvälisesti yleisimmässä murha-itsemurhatyyppitapauksessa mies surmaa naisen, johon hänellä on tai on ollut sukupuolisuhte, ja sen jälkeen itsensä. Seuraavaksi tyypillisin tapausluokka on se, että vanhempi surmaa lapsensa ja itsensä. Lasten surmista viidennes johtaa tekijän itsemurhaan, mutta niitä on kaikkiaan huomattavasti puolison surmia vähemmän, joten niiden osuus on murha-itsemurhista on pienempi kuin parisuhteeseen liittyvien (Hurttu 2002; Nikunen 2005, 20). Murha-itsemurhia tapahtuu myös liikenteessä, jolloin ne voivat jäädä piilorikollisuudeksi. Nikusen lähdeaineistossa oman lapsen surmat muodostivat 43% kaikista läheissuhdetapoista, mutta näissä itsemurhayritys usein epäonnistui, mikä johtui syyllisten sekavasta tilasta. Naiset surmaavat itsemurhan yhteydessä useimmiten lapsensa. Noin 34% vanhempien tekemistä lapsensurma-itsemurhista on äitien tekemiä (vuodet 1970-1994, Vanamo ym. 2001).

Nikusen mukaan on mahdollista rakentaa joitakin yleisiä motiiveja tai syy-seuraus-suhteita, vaikka tarkkoja tietoja surmaa edeltävistä tapahtumista ei olisikaan. Kulttuurin jäsenillä on yhteistä tietoa siitä, mikä on tyypillistä, odotettavissa olevaa ja sopivaa eri luokkiin kuuluville ihmisille, ja syyt johdetaan siitä, mikä yleensä motivoi kyseisentyypistä rikosta. Uutisissa selitystä voidaan etsiä negaation kautta: ”Asiantila, joka kielletään erikseen, on asiantila, jota ensiksi epäillään.” (Nikunen 2005, 101) Nikusen mukaan riita tai perheriita on tavallisin perhesurmautisissa (parisuhteisiin

liittyvissä murha-itsemurhauutisissa) käytetty motiivikonstruktio. Sen sijaan mustasukkaisuus on yllättäen harvinainen motiivikonstruktio. (Nikunen 2005, 102-103) Nikunen on analysoinut erikseen tapauksia, jossa puolison lisäksi uhrina ovat olleet myös lapset.

”Silloin kun murha-itsemurhan kohteina ovat lapset, sanomalehtien artikkelit ovat yleensä dramaattisia ja arkipäiväisestä uutisvirrasta erottuvia. Tästä joukosta löytyvät laajimmat raportit, joita murha-itsemurhista on kirjoitettu. Tapauksia on taustoitettu naapurien ja asiantuntijoiden haastatteluilla, ryyditetty lukuisilla ”kainalojutuilla” ja erikoisartikkeleilla.” (Nikunen 2005, 130)

Erityisesti silloin, kun surmassa on ollut osallisina lapsia, herää kysymys *miksi*. Selitystä haetaan erilaisten asiantuntijoiden haastatteluista. (Emt, 161) Usein kommenttia pyydetään psykiatreilta, jolloin syiksi nousevat luonnollisesti mielenterveysongelmat. Masennuksen on usein tulkittu olevan murha-itsemurhien taustalla, ja erityisesti jos uhreina on lapsia (Nikunen 2005, 166). Tällöin asiallinen puhe mielenterveysvalistuksesta saattaa kuitenkin näyttäytyä selityksenä, joka normalisoi väkivallantekoa ja toisaalta tekee väkivallasta sairautta. (Emt) Nikusen mukaan masennus esitetään syynä perhesurmiin sukupuolesta riippumatta tiettyyn pisteeseen saakka. Esimerkiksi eräässä tapauksessa lapsensa ja itsensä surmanneen naisen kirjoitettiin ”tehneen tekonsa mielenhäiriössä, eikä hänen masennustaan käsitelty kansanterveydellisenä ongelmana” (Nikunen 2005, 168).

2.3.2 Perhesurma ja perhetragedia

Perhesurma on median yleisesti käyttämä, mutta edelleen vakiintumaton termi, jolla yleensä tarkoitetaan murha-itsemurhaa jonka kohteena ovat olleet tekijän avo- tai aviopuolison lisäksi lapset. Murha-itsemurhalla tarkoitetaan tapausta, jossa henkirikoksen tehnyt tappaa myös itsensä lyhyen ajan kuluttua. Sisäasiainministeriö on käyttänyt perhesurma-määritelmää tapauksista, joissa vanhempi on surmannut yhden tai useamman lapsensa, sekä avo- tai aviopuolionsa. Nikusen mukaan juuri lapsiin kohdistunut henkirikos tekee murha-itsemurhasta perhesurman.

”Lasten uhriutuessa perhe-sanaa käytetään useammin kuin muissa murha-itsemurhissa. Ensinnäkin tapahtumiin liittyen voidaan kertoa, että mies surmasi perheensä ja itsensä tai kirjoittaa perhesurmasta ja perhetragediasta. Syitä pohdittaessa tuodaan esille perheriidat ja –ongelmat tai niiden puute.” (Nikunen 2005, 132-133).

Perhesurmaksi luonnehdittavista murha-itsemurhista käytetään usein myös nimitystä perhetragedia. Nikusen mukaan sanaa perhesurma käytetään silloin, kun murha-itsemurhauutisten yhteydessä luetellaan rikoksia, joiden ajatellaan muistuttavan toisiaan, ja niillä viitataan yleensä juuri niihin rikoksiin, joissa on ollut osallisena lapsia. (Nikunen 2005, 133) Perhetragedia-sana korostaa

tapahtuman järkyttävyyttä. Nikusen mukaan sitä käytetään sitä enemmän, mitä uutisarvoisemmalta tapahtumat vaikuttavat.

Perhetragedia-sana voidaan Nikusen mukaan tulkita näyttämöllisenä, jolloin uutisen lukija voi samastua tapahtuman ”katsojiin”, eli perheen läheisiin, naapureihin ja kaupunkilaisiin. Tragedialla on myös arkisempi käyttötarkoitus, jolloin se viittaa siihen, että tapahtuma on ollut todella surullinen. Toisaalta tragedia-sanalla voidaan viitata myös siihen, että perheen murhe on yksityinen, eikä sitä ole sopivaa jakaa suuren yleisön kanssa. Tämä suhtautumistapa vertautuu Nikusen mukaan käsitykseen perheväkivallasta: se on yksityisasia, jota ei pidä repostella julkisesti. (Nikunen 2005, 134-135)

3 Tutkimuksen ongelmanasettelu ja tutkimuskysymykset

Pro gradu –työssäni tutkin terapiakulttuuria perhesurmautisissa, siis sitä, miten perhesurmaa käsitellään mediassa perheen sisäisenä asiana, jonka selitykseksi nähdään tekijän ongelmallisuus. Tutkimus kartoittaa sitä, millaisia sukupuolittuneita ja luokittuneita diskursseja Helsingin Sanomien, MTV:n ja Iltalehden verkossa julkaistuissa perhesurmatapauksia selittävistä jatkouutisissa tekijään liitetään. Lähestyn aineistoa ensiksi seuraavan tutkimuskysymyksen kautta:

1. Millaisia diskursseja aineistosta on löydettävissä terapiakulttuurin kontekstissa?

Terapeuttiset diskurssit tarkoittavat diskursseja, joissa tapahtuman selitykset palautuvat tekijän luonteeseen, yksityiselämään ja rooliin perheessä ja sen ulkopuolella. Näiden diskurssien analysoinnin välineenä käytän erityisesti sukupuolen ja luokan käsitteitä. Niiden avulla on mahdollista tehdä tulkintoja siitä, miten perhesurmautisten terapeuttiset diskurssit sukupuolittuvat ja luokituvat. Seuraavassa avaan sitä, mitä sukupuolen ja luokan käsitteillä tässä tutkimuksessa tarkoitan.

3.1 Tutkimuksen keskeiset käsitteet

Sukupuolen ja luokan yksiselitteinen määrittely on hankalaa, ellei peräti mahdotonta. Tässä tutkimuksessa käsitän ne kulttuurintutkimuksesta tuttuina representaatioina tai tapaisuuksina; uskomuksiin, käsityksiin ja esityksiin perustuvina ja niitä samalla muokkaavina ja tuottavina puhetapoina. Sukupuolen käsitteellisessä määrittelyssä nojaan etenkin Judith Butlerin ajatteluun. Luokan määrittelyssä keskeisiä ovat Beverly Skeggsin kuvaamat luokan tuottamisen tavat. Seuraavaksi avaan sukupuolen ja luokan käsitteitä tarkemmin.

3.1.1 Sukupuoli

Miehen ja naisen erottamista kahdeksi toisistaan eroavaksi ja vastakkaiseksi sukupuoleksi perustellaan biologisella jaolla, ja tämän jaon uskotaan tuottavan kaksi erilaista ihmisyyden kategoriaa. Kahden ruumiin on uskottu johtavan kahteen erilaiseen mentaliteettiin, ja esimerkiksi miesten naisia yleisempää taipumusta väkivaltaan on selitetty sillä, että miehet ovat keskimäärin naista fyysisesti suurempia. Sukupuolierojen tutkimus ei kuitenkaan käsitystä puolla (Jokinen 2000, 204), ja sukupuolentutkimuksessa sukupuolen biologinen rajanveto on voimakkaasti

kyseenalaistettu. Jos biologiset erot eivät selitä sitä, miten sukupuoli ymmärretään, mihin huomio sitten tulisi kiinnittää?

Feministinen mediatutkimus on Suomessa usein painottunut naiskuvan tutkimukseen ja katseen politiikan pohdintaan, ja se on usein nojannut muun muassa Judith Butlerin ajatuksiin (Puustinen et al. 2006, 43). Butlerin konstruktionistisen näkemyksen mukaan sukupuoli ei ole jotakin, mitä ollaan, vaan jotakin, mitä *tehdään* (Butler, 2006, 79-80, 234). Butler on kritisoinut käsitystä biologisesta sukupuolesta pysyvänä ja muuttumattomana, ja erottelua biologiseen ja sosiaaliseen sukupuoleen keinotekoisena (Butler 2006, 55). Alun perin biologisen ja sosiaalisen sukupuolen erottelulla oli tarkoitus kiistää ajatus biologiasta kohtalona. Sosiaalinen sukupuoli on käsitetty niiksi kulttuurisiksi merkityksiksi, jotka biologisesti sukupuolinen keho omaksuu (Butler 2006, 54). Butler kuitenkin kyseenalaistaa erottelun ja koko edeltä käsin annetun biologisen sukupuolen (emt, 56). Sosiaalinen sukupuoli ei siis ole biologisen sukupuolen kulttuurinen tulkinta, sillä biologinen sukupuolikin on sosiaalisesti sukupuolitettu kategoria. Sosiaalinen sukupuoli ei ole kulttuurille samaa kuin biologinen sukupuoli on luonnolle, vaan Butlerin mukaan sosiaalinen sukupuoli on diskursiivis-kulttuurinen välineistö, jolla 'luonnollinen biologinen sukupuoli' tuotetaan neutraaliksi ja vallitsevaksi, luonnonlain kaltaiseksi erotteluksi. Biologisen sukupuolen esittäminen "esidiskursiivisena" tai kulttuuria edeltävänä tuleekin ymmärtää tulokseksi kulttuurisesta rakentamisesta, jota määrää sosiaalinen sukupuoli.

Butlerin mukaan sukupuoli tulee nähdä tekoina ja esityksinä, joita toistetaan erilaisissa kulttuurisissa ja yhteiskunnallisissa valtasuhteissa ja käytännöissä, kuten mediassa. Sukupuoli rakentuu siis myös kielenkäytössä, diskursseissa: kieli asettaa rajat sille, mitä sukupuoli voi olla. Nämä rajat on asetettu vallitsevan kulttuurisen puhutavan puitteissa, ja ne on liitetty kaksinaapaisiin rakenteisiin, jotka näyttävät universaaleina. (Emt, 58) Tämä Butlerin näkemys performatiivisuudesta on ollut mediatutkimuksessa tärkeä. Hänen mukaansa sukupuolen tuottaminen toistolla tuottaa kuvan sukupuolesta vakaana ja selkeärajaisena (Paasonen 2010, 47). Sukupuolen tekeminen siis vaatii tekoja, joita toistetaan, ja tässä toistossa esitetään jo sosiaalisesti vakiinnutettuja merkityksiä (Butler 2006, 235). Tässä tutkimuksessa käsitän sukupuolen Butlerin tavoin performatiivisena – tekoina ja representaatioina, jotka toistavat jo olemassa olevaa ja vakiintunutta tekojen valikoimaa.

Journalismi nähdään herkästi sukupuolineutraalina yhteiskunnallisena instituutiona.

Puolueettomuuden, neutraalisuuden ja objektiivisuuden keskeinen asema journalismin ihanteissa

häivyttää journalismista sukupuolen, samoin kuin muut toimittajan persoonaa määrittävät ominaisuudet, kuten etnisen ryhmän ja sosioekonomisen aseman. (Ruoho & Torkkola 2010, 112-113) Kuitenkin jo pelkkä jako julkiseen ja yksityiseen on alkuperältään sukupuolittunut. Alun perin julkisella on tarkoitettu avointa tilaa, jossa ”’julkinen mies’ edustaa ja toimii yhteisen hyvän eteen” (Ruoho 2006, 172).

Jos sukupuolta ei voi jakaa kahteen vastapariin, maailma ei todellisuudessa rakennu kahden sukupuolen järjestelmän varaan. Kulttuurisesti jako on kuitenkin perustava. Luonto/kulttuuri, mieli/ruumis, julkinen/yksityinen –vastaparit ovat pitkään toimineet todellisuuden jäsentämisen vastapareina länsimaisessa kulttuurissa. Naiset on yhdistetty luontoon, tunteenomaisuuteen, ruumiillisuuden armoilla olemiseen ja yksityiseen, miehet taas kulttuuriin, mieleen ja julkisen alueeseen. (Rossi 2003, 32-33)

Van Zoonen luokitteluun perustuvassa nelikentässä (van Zoone 1998b; Ruoho & Torkkola 2010, 114-115) uutiset asettuvat tyypilliseksi maskuliiniseksi instituutioon orientoituneeksi journalismiksi, jolla on korkea status. Uutisarvo ja etenkin yksityisen ja julkisen rajanveto ovat feministiselle mediatutkimukselle hankalia aiheita jo siitä syystä, että perinteisesti naisten elämänalueeksi ja luontevaksi kiinnostuksen kohteeksi mielletään helposti yksityispiiri (Ruoho 2006, 172). Journalismin ihanteena taas ovat julkiset asiat, joita yksityiselämä rapauttaa (emt), ja joista naiset on yksityisen piiriin kuuluvina muodollisesti ja epämuodollisesti syrjäytetty (emt, 177). Uutisjutut useammin vahvistavat kuin heikentävät vallitsevia valtasuhteita, mikä ei ole omiaan nostamaan naisia uutisten aiheiksi tai muun kuin kodin asiantuntijoiksi. Naiset pääsevät parhaiten esille aiheissa, jotka sivuavat yksityisten aluetta. Kun naisen kuva typistetään perherooliin, häneltä riistetään yhteiskunnallinen asema (Tuchman 1979, 533; Ruoho 2006, 186). Poliitikassa naisia onkin ollut vaikea sovittaa uutistarinaan, heitä on käsitelty uutisissa ensisijaisesti sukupuolensa edustajina ja ”heidän on ollut vaikea muokata itsestään julkisuudelle kelpaavaa näköiskuvaa” (Ruoho 2005, 188). Irma Kaarina Halosen (Halonon 2006, 193) mukaan uutisten tilaa rakennetaan ”teoilla, liikkeillä, eleillä, toistoilla ja rutiineilla.” Naisten tilojen on ajateltu olevan sosiaalisuutta ja itsensä hoivaamista, miesten tilojen taas toisten katselemista ja tarkkailua. Oman tutkimukseni kannalta on mielenkiintoista, että naiset ovat aliedustettuja uutisissa kaiken kaikkiaan (Aslama

2006, 52) mutta rikosuutisissa he ovat yliedustettuja. (Noppari et al. 2015, 100) Tämä selittynee uutiskriteereillä: poikkeuksellisuus tekee tapahtumasta uutisen.¹

3.1.2 Luokka

Luokka on ollut 1990-luvulta lähtien epäsuosittu käsite akateemisessa tutkimuksessa. Kun myöhäismodernin yksilöllisiä valintoja ja kulttuurista moninaisuutta korostavat teoriat ohittivat luokkatutkimuksen, tutkimuksessa alettiin puhua luokan sijasta mieluummin esimerkiksi elämäntavoista ja alakulttuureista. Luokkaa on käsitelty tutkimuksessa korkeintaan taustatekijän tai muuttujana. Vuosituhannen vaihteessa luokan käsite on kuitenkin noussut takaisin tutkimuksen agendalle, joskin se on jäänyt vähemmän analysoiduksi kuin esimerkiksi seksuaalisuus tai rotu. (Kivimäki 2008, 4-5)

Luokkatutkimus voidaan jaotella marxilaiseen ja weberiläiseen suuntaukseen. Marx painotti tuotantosuhteita kapitalistisessa luokkayhteiskunnassa, kun Weberin luokka-asetat taas perustuivat siihen, millaiset mahdollisuudet eri ryhmillä oli tavaroiden saantiin ja sisäisten tyydytysten löytämiseen markkinoiden avulla. (Eml, 6-7) Ranskalainen sosiologi Pierre Bourdieu taas on perehtynyt erityisesti keskiluokan analysointiin. Bourdieun käsitys luokista perustuu symbolisiin erotteluihin ja elämäntyyliin. Hänelle olennaista on habitus, eli ”tapa tuottaa maun avulla arviointeja ja luokitteluja, suhtautumistapoja, jotka omaksutaan elämällä tiettyä elämäntapaa” (Kivimäki 2008, 7). Taloudellisen pääoman lisäksi habitukseen kuuluu myös kulttuurinen pääoma, jolla Bourdieu viittaa tietoihin, oppiarvoihin ja arvonantoon, sekä sosiaalinen pääoma, joka koostuu suhteista ja verkostoista.

Luokkateorioita on kritisoitu siitä, etteivät ne ota huomioon sukupuolta, seksuaalisuutta ja etnisyyttä osana luokkien muotoutumista. Sosiologi Beverly Skeggs korostaa, ettei luokka ole itseäänselvyys, vaan sitä tuotetaan jatkuvasti. Skeggsin (2004) mukaan luokkaa ei voikaan käsitteellistää suhteuttamatta sitä siihen liittyviin luokitteluihin. Luokkaa tuotetaan symbolisella tasolla erilaisten kamppailujen kautta, ja nämä kamppailut kumpuavat vallankäytöstä (Skeggs 2004,

¹ Henk Prakke (1968, 122; Huovila 1991, 12-13) erottaa uutisarvosta maantieteellisen, ajallisen ja kulttuurisen etäisyyden. Uutisen arvo on siis sitä suurempi, mitä lähempänä vastaanottajaa tapahtuma on, mitä ajankohtaisempi se on, ja missä määrin vastaanottaja on osallisena uutisen kertomassa tapahtumassa. Lisäksi uutisen arvoa kasvattavat tapahtuman tunteisiin vetoavuus, tunnistettavuusarvo ja taustamerkitys.

5). Yksi luokan tuottamisen keinoista on poliittinen retoriikka, jolla vakiinnutetaan tai murretaan uskomuksia ja luodaan diskursiivista tilaa (emt, 79).

Skeggsin mukaan työväenluokkaan on politiikassa liitetty kielteistä retoriikkaa: on puhuttu alaluokkaisuudesta, kulttuurittomuudesta ja passiivisuudesta, kun keskiluokka taas on nähty modernin etujoukkona ja kansallisen identiteetin ja kulttuurin lähteenä (Skeggs 2004, 94). Nämä representaatiot eivät ole viattomia, vaan niillä ajetaan tiettyjen ryhmien etua. Hallitseva luokka tuottaa niitä legitimoidakseen omat tarkoituksensa. Työväenluokan retorinen aseointi on tehokasta moraalin muotoilua, jolla ryhmä työnnetään julkisen tilan reunoille. (Emt. 95)

Poliittinen retoriikka siis tuottaa erontekoja, jotka on mahdollista tunnistaa. Kulttuuriset representaatiot sen sijaan ovat Skeggsin mukaan paljon hajanaisempia, sillä niiden keskeisiä tehtäviä on palvella kapitalismia avaamalla uusia markkinoita, myydä uusia tuotteita ja siten luoda uusia yhteyksiä kohteen ja arvon välille (Skeggs 2004, 97). Koska (USA:ssa ja Britanniassa) vain hyvin harvat mediatyöläiset tulevat työväenluokasta, luokan kulttuuriset representaatiot perustuvat hataraan tietoon ja ovat siis usein kaukana todellisuudesta (emt, 98), sekä useimmiten merkityksiltään kielteisiä. Työväenluokkaan liitettyjä latauksia ovat Skeggsin (2005, 49) mukaan ylettömyys, haaskaus, viihteellisyys, autenttisuus, mauttomuus, vanhanaikaisuus, takaperoisuus, todellisuudenpakoisuus, vaarallisuus, kurittomuus ja toiseus. Tyypillisissä luokkakuvastoissa maskuliinisuuteen kasautuu yleensä enemmän kulttuurisesti arvostettuja piirteitä, luokasta riippumatta (Kivimäki 2008, 9), kun taas kulttuurisissa representaatioissa erityisesti naiselle työväenluokkaisuus on jotain, joka tulisi piilottaa ja josta tulisi päästä eroon. Narratiivia tuotetaan esimerkiksi sellaisissa elokuvissa kuin *Pretty Woman* tai *My Fair Lady*, Skeggs kirjoittaa (2004, 99). Jako seksuaalisuuden ja naiseuden välillä on historiallisesti koodattu käyttäytymisen tasolla, jossa ulkonäkö on määrittänyt käyttäytymistä. Ulkonäkö on ollut moraalisen arvioinnin mittari, ja (usein työväenluokkaisuuteen tai *white trashiin* liitetty) huomiota herättävä ulkonäkö tai yletön tai liiallinen seksuaalisuus on nähty ei-keskiluokkaisena ja siten uhkana läntiselle sivistykselle (emt, 100).

Luokkien tunnusmerkit eivät ole pysyviä tai tarkkarajaisia, vaan jossakin määrin kontekstisidonnaisia, siis vaihtelevat ajallisesti ja paikallisesti. Luokan tai ”luokkaisuuden” tunnistaminen on yleensä helpompaa havainnoitavaa toisaalla ja toisissa, varsinkin alemmissa luokissa. Tunnistamme yleensä työläiskuvastot, mutta tuttuun kapitalistiseen realismiin ja romantiikkaan katsominen on hankalampaa. (Kivimäki 2008, 8-9)

Luokaton Suomi? –kirjassa suomalaisia yhteiskuntaluokkia on käsitelty edellä esiteltyä tutkimusta pragmaattisemmin. Erola et al. (2010) ovat perustaneet luokittelunsa ammatteihin. Luokkia siis ei erotella niihin liittyvien kulttuuristen tekijöiden perusteella, vaikka ammatteihin perustuville yhteiskuntaluokille syntyikin kulttuurisia ominaisuuksia. (Erola 2010, 22) Erolan et al. luokittelu perustuu Eriksonin-Goldthorpen luokitteluun (EG), jonka kriteereitä ovat erottelu työnantajiin, yrittäjiin ja palkkatyöläisiin, työn itsenäisyyden määrä ja valvonnan aste, sekä erityisosaamisen tärkeys. (Erola, 29) Näiden kriteerien perusteella syntyvät ylempien (1) ja alempien (2) professioammattien, toimistotyöntekijöiden (3a) ja asiakaspalvelutyöntekijöiden (3b), yksityisyrittäjien (4a+b) ja maanviljelijöiden (4c) ja ammattitaitoisen työväestön (5-6), sekä muun työväestön luokat. (Erola 2010, 31) Luokkien välillä on eroja sosiaalisen pääoman jakautumisessa, joskin osa eroista selittynee esimerkiksi koulutuksella ja varallisuudella. Voidaan kuitenkin sanoa, että sosiaalinen asema on yhteydessä sosiaalisen pääoman moninaiseen jakautumiseen. (Kouvo 2010, 181)

Luokka on selvästi kytköksissä toimijan omiin vanhempiin, joihin oma luokka-asema väistämättä vertautuu (Kivimäki 2008, 12), joskin joidenkin tulkintojen mukaan (Erola et al. 2010, 42) puolison luokka-asema määrittää subjektiivista luokka-asemaa enemmän kuin vanhempien asema. Vaikka myös rotuun ja sukupuoleen synnyttään, luokka on selvästi vanhempien luokka, josta liikutaan ylös- tai alaspäin koulutuksen ja työn määrittelemänä. (Kivimäki 2008, 12) Tämän tutkimuksen kannalta Erolan et al. käyttämä luokittelu on käyttökelpoinen lähinnä siksi, että tutkimukseni koskee suomalaista mediaa ja voin siten hyödyntää suomalaista luokittelua tutkimuksen analyysiosuudessa. Vaikka Suomea on väitetty luokattomaksi, suurin osa suomalaisista osaa asettaa itsensä yhteiskuntaluokkiin (Erola et al. 2010, 38). Kenties suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan tasa-arvon ihanteen vuoksi meillä puhutaan mieluummin ammasteista kuin luokista, vaikka niillä saatettaisiinkin tarkoittaa samaa asiaa.

Tässä tutkimuksessa käsitän luokan samaan tapaan performatiivisena kuin Butlerin sukupuolen. Luokkajaottelun sijaan voidaan puhua luokkatapaisuudesta, jossa erilaisiin luokkiin tai ammattiryhmiin liitetään Skeggsin kuvailemia representaatioita.

3.2 Tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa en pyri hahmottamaan aineiston kaikkia mahdollisia rinnakkaisia diskursseja, vaan terapiakulttuuri-näkökulmani rajaa analyysin niihin puhetapoihin, joilla tekijän persoonasta, ammattiasemasta ja perheen sisäisistä suhteista etsitään selitystä tapahtuneelle. (1. Millaisia diskursseja aineistosta on löydettävissä terapiakulttuurin kontekstissa?)

Lähestyn hahmottelemiani terapeuttisia diskurssiluokitteluita seuraavien kysymysten kautta:

2. Miten diskurssit sukupuolittuvat ja luokituvat syitä nimettäessä?
3. Miten tekijää kuvattaessa?

4 Tutkimusmenetelmä ja aineisto

4.1 Kaksi tapausta

Laadullisessa tutkimuksessa aineisto koostuu näytteistä, se on pala tutkittavaa maailmaa. Se on näyte tutkimuksen kohteena olevasta kielestä ja kulttuurista. Se ei kuitenkaan tarkoita, että sitä voisi käyttää yleistämään tulokset kokonaisuuteen, ja saada siten selville millainen maailma on. (Alasuutari 2011, 87-88)

Käsittelen tässä tutkielmassa kahta tapausta. Analysoin tapaukset selkeyden vuoksi erikseen omilla luvuillaan. Aineistoni koostuu kuudesta artikkelikokonaisuudesta kolmen eri median verkkosivuilla. Tekstit käsittelevät kahta tapausta, joista toinen on Helsingin Bulevardilla tapahtunut surma vuonna 2012 ja toinen Rautavaaralta vuonna 2014. Bulevardin perhesurmassa tekijä oli perheen isä, Rautavaaran-tapauksessa äiti. Olen valinnut saman verran tekstejä miehen ja naisen tekemistä perhesurmista, jotta voisin tutkia diskurssien sukupuolittumista. En siis ole aineiston rajauksessa kiinnittänyt huomiota siihen, että perhesurmaaja on useimmiten mies (Lehti et al. 2011, 10). Oman tutkimukseni aineistossa on kolme juttua tai juttukokonaisuutta molemmista tapauksista kolmesta eri mediasta, jotka ovat Helsingin Sanomat, Iltalehti ja MTV. Poimimalla aineiston eri konsernien verkkouutisista pyrin saamaan aineistoon variaatiota.

Valitsin tapaukseksi Bulevardin perhesurman siksi, että se oli ensimmäisiä näkyvästi uutisoituja ja perhesurmaksi nimitettyjä tapauksia 2000-luvun Suomessa. Tapauksen epäilty oli perheen isä, ja uutisissa kiinnitettiin huomiota erityisesti perheen asuinpaikkaan ja tekijän uraan. Tapauksessa mies on surmannut puolisonsa ja kaksi pientä lastaan ja sen jälkeen itsensä ajamalla kuorma-auton alle Porvoossa vuonna 2012. Bulevardin perhesurmaa käsittelevät jutut on julkaistu Iltalehden verkkosivuilla 14.4.2012, Helsingin Sanomissa 13.4.2012 (päivitetty 14.4.2012) ja MTV:llä 16.4.2012 (päivitetty 27.4.2012). Iltalehden verkkouutiseen liittyy pääjutun lisäksi myös ns. lue myös -linkki, josta aukeavan jutun katson painetun lehden kainalojuttua vastaavaksi artikkeliksi.

Rautavaaran tapauksen valitsin, koska se on melko tuore ja siinä tekijä on äiti. Myös Rautavaaran perhesurmaa käsiteltiin paljon julkisuudessa, ja siinä huomiota kiinnitettiin erityisesti perheen vanhempien väleihin ja tekijän henkiseen tilaan. Tapauksessa nainen on surmannut kolme lastaan ja itsensä törmäämällä henkilöautolla linja-autoon vuonna 2014. Perhesurmuutiset on julkaistu MTV:llä 30.12.2014, Helsingin Sanomissa 30.12.2014 ja Iltalehdessä 28.10.2014.

Kummankin tapauksen tekstit ovat varsinaisen rikosuutisen jatkojuttuja, joissa selvitetään tapahtuman taustoja.

Kummankin tapauksen tekstit on julkaistu pian tapahtuman jälkeen, mutta esitutkinnan jo alettua. Aineistoni koostuu seuraavista uutisista:

Helsingin Sanomat 13.4.2012: *Bulevardin perhesurmasta epäilty isä oli yritysjohtaja* (Päivitetty: 14.4.2012)

Iltalehti 14.4.2012: *Perhesurma Bulevardilla - isä oli huippujohtaja*

Kainalo 14.4.2012: *Tragedia arvoalueella: Suruviesti paljasti perhesurman*

MTV 16.4.2012: *Poliisi perhesurmasta: Bulevardilla asui tuiki tavallinen perhe*

Iltalehti 28.10.2014: *Rautavaaran perhesurma - Äiti oli lapsirakas mutta mustasukkainen*

Kainalo 28.10.2014: *Rautavaaran tragedia: Äiti kiisteli oikeudessa toisen isän kanssa*

Kainalo 28.10.2014: *Rautavaara: Äiti lähti kohtalokkaaseen ajoon suoraan yksivuotissynttäreiltä*

Kainalo 28.10.2014: *Poliisi kuullut isää Rautavaaran perhesurmasta: Taustalla eroaikkeet*

MTV 30.12.2014: *Rautavaaran perhesurman motiivista lisätietoa: Äiti oli mustasukkainen miehensä työstä*

Helsingin Sanomat 30.12.2014: *Poliisi: Rautavaaran surma tapahtui äkkipikaistuksissa – perheessä oli mustasukkaisuutta*

4.2 Menetelmänä diskurssianalyysi

Kulttuurisosiologi Eva Illouzin mukaan terapiakulttuuria ei voi analysoida ymmärtämättä tekstuaalisuuden merkitystä siinä (Illouz 2008, 17). Ollakseen vaikuttava ja pysyäkseen hengissä, tiettyjen puhetaipojen eli diskurssien tulee saavuttaa käyttäjiensä keskuudessa tiettyjä tavoitteita – toisin sanoen diskurssien on oltava käyttäjilleen totta (Illouz 2008, 21). Psykologisen kielenkäytön kautta terapiakulttuuri muotoilee sitä, miten ongelmat ymmärretään (Furedi 2004, 24-25), ja samalla siitä on tullut myös kulttuurinen resurssi, jolla merkityksellistetään itseä ja sosiaalisia suhteita (Illouz 2008, 11). Terapiakieli konstruoi yleistä käsitystä, jonka mukaan tunteet ja käytös ovat sisäisen elämän tuotetta. Modernin ihmisen subjektiivisuus ymmärretään ”kaiken lähteenä”. (Furedi 2004, 24-25)

Voidakseni tutkia terapiakulttuuria suomalaisissa perhesurmautisissa, olen valinnut menetelmäksi diskurssianalyysin. Kielen käyttö ei ainoastaan kuvaa maailmaa, vaan myös merkityksellistä, järjestää, rakentaa, uusintaa ja muuttaa sitä sosiaalista todellisuutta, jossa elämme.

Diskurssianalyysi tukeutuu tähän kielen konstruktivisuuden ideaan. Konstruktivisuuden idea liittyy kielen jäsentämiseen sosiaalisesti jaettuina merkityssysteemeinä, jotka muodostuvat suhteessa ja erotuksena toisiinsa. (Jokinen et al. 1993, 18-19). Illouzin mukaan (2008, 56) kielen on tultava legitimeksi sosiaalisissa instituutioissa synnyttääkseen uusia tietämisen käytäntöjä.

Diskurssi saa voimansa siitä symbolisesta pääomasta, jota sen käyttäjän edustamalla ryhmällä on. Esimerkiksi psykologeilla on useita identiteettejä ja rooleja: he ovat saman aikaisesti ”tieteen” ja ”sielun” asiantuntijoita. Tarjotessaan symbolisia työkaluja ja modernin elämän epäselvyyksien kategorioita, psykologeista on tullut eräänlaisia sosiaalisen elämän vallankäyttäjiä. (Emt)

Diskurssianalyysi tutkii sosiaalisen todellisuuden tuottamista sosiaalisissa käytännöissä, tässä tutkimuksessa perhesurmaa selittävässä uutisteksteissä. Ajatus konstruktivisista merkityssysteemeistä sisältää ei-heijastavuuden idean, jonka mukaan kieli tai kielen käyttö eivät ole todellisuuden kuva. Diskurssianalyysillä ei siis selvitetä sitä, millainen todellisuus on, joskaan ei pidä luulla, että todellisuus ja kieli olisivat jotenkin erotettavissa toisistaan. (Jokinen et al. 1993, 20-21 & 1999, 19-20) Puhetavat ja niiden sisältämät uskomukset muokkaavat todellisuutta ja todellisuus niitä. Menetelmä soveltuu tähän tutkimukseen siksi, että tarkasteluni kohteena ei ole se, millaisia perhesurmat ja perhesurmaajat ovat, vaan se miten tapahtumaa tehdään mediassa ymmärrettäväksi – millaisia tulkintoja tapahtuneesta annetaan ja millaisten valintojen varaan nämä tulkinnat rakentuvat?

Norman Faircloughn (1997) mukaan jokainen teksti rakentaa aina yhtäaikaaisesti sosiaalisia identiteettejä, sosiaalisia suhteita, sekä tieto- ja uskomusjärjestelmiä, ja muotoilee näiden yhteiskunnallisia ja kulttuurisia merkityksiä (Fairclough 1997, 76). Faircloughn mukaan tekstien analyysiin kuuluu kriittisessä diskurssianalyysissä paitsi sanaston ja semantiikan analyysi ja virkkeiden ja niitä pienempien yksikköjen kieliopillinen analyysi, myös sen tarkastelu, kuinka teksti järjestyy virkkeiden tasoa laajemmin. Tällä Fairclough tarkoittaa sitä, miten virkkeet liittyvät toisiinsa, miten puhe vuorottelee haastattelussa tai millainen on tietyn artikkelin kokonaisrakenne. Tekstianalyysi kohdistuu tekstien merkitykseen ja niiden muotoon. (Emt, 79)

Tieteellisessä tutkimuksessa empiirisen tutkimuksen havaintoja ei koskaan itsessään pidetä tuloksina, vaan ne tulisi nähdä *johtolankoina*, joita tulkitsamalla pyritään pääsemään havaintojen

taakse. (Alasuutari 2011, 78) Jotta havainnot voisi erottaa johtolangoista, on niiden välille tehtävä selvä analyttinen ero. Siksi havaintoja tarkastellaan vain ja ainoastaan tietystä, eksplisiittisesti määritellystä näkökulmasta. (Emt, 79) Tässä tutkimuksessa tuotan havaintoja diskurssianalyysin avulla, ja tulkiten niitä terapiakulttuurin näkökulmasta. Terapiakulttuuri ohjaa kiinnittämään huomiota siihen, millaisia tulkintoja perhesurman tekijään liitetään ja millaisia selityksiä tapahtumalle annetaan. Lisäksi tarkastelen sitä, miten nämä terapeuttiset diskurssit sukupuolittuvat ja luokituvat.

Diskurssianalyysia tutkineiden Jokilan et al. (1993) mukaan menetelmää ei kannata luonnehtia selkeärajaiseksi tutkimusmenetelmäksi, vaan mieluummin ”väljäksi teoreettiseksi viitekehyyksi.” (Jokila et al. 1993, 17) Tämä viitekehys rakentuu seuraavista lähtöoletuksista:

1. Oletus kielen käytön sosiaalista todellisuutta rakentavasta luonteesta
2. Oletus useiden rinnakkaisten ja keskenään kilpailevien merkityssysteemien olemassaolosta
3. Oletus merkityksellisen toiminnan kontekstisidonnaisuudesta
4. Oletus toimijoiden kiinnittymisestä merkityssysteemeihin
5. Oletus kielen käytön seurauksia tuottavasta luonteesta

Näiden oletusten painotukset vaihtelevat tutkimusongelman ja –asetelman mukaan. Omassa tutkimuksessani korostuvat erityisesti kielen sosiaalista todellisuutta rakentava ja seurauksia tuottava luonne: millaisessa kielenkäytössä käsityksemme perhesurmista ja –surmaajista rakentuu ja muuttuu, ja millaista terapiakieltä aineistoni uutiset tuottavat?

Sosiaalista todellisuutta analysoidessa ei voida olla myös tuottamatta sitä. Siksi Jokisen et al. mukaan kielen käytön tutkijan peruskysymys on, miten paljon hän huomaamattaan uusintaa olemassa olevaa käsitteistöä ja vanhoja kategorioita ja luokitteluja. Siksi hänen on samalla reflektoitava sitä, missä määrin hänen on mahdollista kuvata asioita ja ilmiöitä ilman, että tulee konstruoinneeksi ne huomaamattaan totutulla tavalla. (Emt, 23-24)

Diskurssianalyysin tarkoitus ei ole kirjata ylös tekstien ominaisuuksia, vaan tulkita niitä perustellusti tutkijan ja aineiston välisen vuoropuhelun pohjalta.

Minna Nikusen (2005) mukaan murha-itsemurhauutisissa ”kunnon kertomuksen” vaatimukset tuntuvat joskus jäävän täyttymättä: syytä ei löydetä ja kerronta ennemminkin kumoaa mahdolliset syyt. Teko mielletään tekijälle epätyypilliseksi, ja uutisiin yhdistyy kertomus perheen tavallisuudesta ja jopa idyllisyydestä. (Nikunen 2005, 192) Tässä tutkimuksessa kiinnitän aineistossani huomiota erityisesti tapahtumien syiden nimeämiseen ja tekijän kuvailuun. Tällä

menetelmällä ei ole mahdollista tai mielekäästä pyrkiä tekemään pitkälle meneviä päätelmiä perhesurmautisista ylipäättään, vaan diskurssianalyysini kohteena ovat vain valitsemani tekstit. Analysoin sekä suoraan ehdotettuja syitä, että negatiolla tuotettuja selityksiä. Kiinnitän huomiota kokonaisuun virkkeisiin sekä yksittäisiin sanoihin, joilla tekijään viitataan. Diskurssien luokittelua ohjaa terapiakulttuuri: miten yksilön elämää ja luonteenpiirteitä käytetään tapahtuman selittämiseen? Luokittelemani diskurssit muodostavat niin sanotun diskurssiavaruuden, joka toimii analyysini aineistona. Aineistolle tyypillisiä diskurssiverkostoja, yhteisiä ja erottavia piirteitä hahmottaakseni pyrin nimeämään diskurssit johdonmukaisesti, ja käyttämään samoja nimityksiä kaikista keskenään samankaltaisista diskursseista.

Lopuksi analysoin omassa luvussaan miten luokittelemani diskurssit luokittuvat ja sukupuolittuvat. Johtopäätöksissä tarkastelen tuloksiani suhteessa terapiakulttuuriin.

Vaikka olen valinnut aineistooni tarkoituksella kaksi tapausta, joista toisessa tekijä on mies ja toinen on nainen, kyseessä ei ole vertaileva tutkimus. Pikemminkin valinnan perusteena on riittävän monipuolisen aineiston saaminen. En kuitenkaan voi olla suhteuttamatta valitsemieni tapausten puhetapoja toisiinsa, sillä vain tutkimalla mitä eroa ja millaisia yhtäläisyyksiä aineistossa toistuvissa diskursseissa on, pystyn tarkastelemaan millaisia sukupuoli- ja luokkatapaisuuksia ne tuottavat ja uusintavat.

5 Terapeuttilisten diskurssien luokittelu ja analyysi

Tässä luvussa analysoin aineistoni terapiakulttuurisia diskursseja, eli puhetapoja, joilla tekijän persoonaa, sosiaalista taustaa ja perheen sisäisiä suhteita esitetään uutisteksteissä vastaamaan miksi-kysymykseen. Analysoin kunkin jutun kerrallaan, ja katson niin sanotut ”lue myös” –jutut pääuutisen painetun lehden kinalojuttuja vastaaviksi osiksi, jotka käsittelen pääuutisen yhteydessä. Tulostettu aineisto on tehokkainta käydä läpi ensin punakynän kanssa. Olen ympyröinyt teksteistä kaikki tekijään viittaavat määritelmät ja alleviivannut lauseet, joissa kuvaillaan tekijää, tämän perhe- ja parisuhdetta, ammatillista roolia, yksityiselämää ja tapahtumapaikkaa. Niiden perusteella luokittelen tekstissä esiintyvät diskurssit, siteeraan tekstiä esimerkinomaisesti ja esitän tekemiäni tulkintoja. Käsittelen ensin Bulevardin ja Rautavaaran tapauksille yhteiset ja sen jälkeen toisistaan poikkeavat diskurssit. Sen jälkeen tarkastelen sitä, miten teksteistä löytämäni diskurssit sukupuolittuvat ja luokittuvat.

5.1 Perhesurmatapauksille yhteiset selitykset

Tässä luvussa esittelen ne diskurssit, joita on löydettävissä sekä Bulevardin että Rautavaaran tapauksen uutisissa ja joita siten voidaan pitää koko aineistolle tyypillisinä diskursseina. Olen nimennyt diskurssit 1. *ennakoimattomuuden diskurssiksi*, ja siihen liittyväksi 2. *järkyttävyyden diskurssiksi*, sekä 3. *perhe- ja parisuhdediskurssiksi*.

Ennakoimattomuuden ja järkyttävyyden diskurssit

Bulevardin perhesurmaa kuvaillaan ennakoimattomaksi suoraan yhdessä aineistoni kolmesta tekstistä. Se on MTV:n verkkosivuilla 16.4.2012 julkaistu uutinen.

Kolmesta murhasta epäillyllä miehellä oli [...] kaikki ulkoisesti kunnossa. (...)

Iltalehden mukaan perheen tilasta ei voitu etukäteen päätellä mitään, sillä perheen oli tarkoitus muuttaa uuteen asuntoon tällä viikolla. (MTV 16.4.2012)

Jutun mukaan perheen tilasta tai tekijästä ei ainakaan ulkoisesti voitu etukäteen päätellä mitään.

Ennakoimattomuuden diskurssi sisältyy lähes kaikkiin Bulevardin tapauksesta terapeuttisiksi hahmottamiini diskursseihin: perheen tavallisuuden, isän korkean aseman ja vakaan taloustilanteen

perusteella tapahtumaa ei olisi mitenkään voinut ennakoida. Syntyy ns. arvaamaton tavallinen (Aitamurto 2004, 140). Tavallisen ja arvaamattoman representaatiot kietoutuvat yhteen, ja syntyy uusi tavallinen, joka voi myös murhata.

Uutiseen on poimittu katkelma surmatun naisen isän blogikirjoituksesta, jossa kuvaa tiedon tulleen ”kuin salama kirkkaalta taivaalta”. Katkelma vahvistaa mielikuvaa tapahtuman yllättävyydestä: edes perheen lähiomainen ei osannut aavistaa tulevaa. Ennakoimattomuuden diskurssi on ominainen uutisteksteille, sillä odottamattomuus tekee uutisen.

Bulevardin perhesurman aineistossa ennakoimattomuus on kausaalisuhteessa järkyttävyyteen: tapahtuma oli ennakoimaton, joten se oli myös järkyttävä. Kahdessa kolmesta jutusta järkyttävyys nimetään suoraan:

Perhesurma on luonnollisesti järkyttänyt lähiomaisia. Surmatun naisen isä on ollut sekaisin tapahtuneesta. (MTV 16.4.2012)

Poliisin tarkoituksena oli viedä suruviesti isän kuolemasta, mutta tilanne muuttuikin järkyttävällä tavalla entistä surullisemmaksi. --- Rekka-auton kuljettaja ei loukkaantunut, mutta poliisin mukaan hän on järkyttynyt. (IL 14.4.2012)

Surmatun naisen isän sekaisin oleminen yleistetään MTV:n uutisessa (16.4.2012) koko lähipiirin järkytykseksi. Virkkeeseen sisältyy terapiakulttuurille ominainen ”sisäisen kokemuksen kultti”: on luonnollista, että lähiomaiset ovat järkyttyneet. Ainakin yksi perheenjäsen on jopa mennyt tapauksesta sekaisin, mikä johtopäätös näytetään vetävän tämän blogikirjoituksesta, jota jutussa siteerataan.

Äsken minulla oli lapsenlapsia, nyt ei ole yhtään. Olen sanaton. Suuri murhenäytelmä on sattunut. (MTV 16.4.2012)

Järkyttävyyden diskurssi saa uutisissa voimansa lisäksi tekijän tavallisuudesta ja sosiaalisesta statuksesta: Idylliseksi kuvatun perheen, arvokkaan asuinalueen ja korkean yhteiskunnallisen aseman ja murha-itsemurhan yhtälön tulos on järkyttävä. Uutiseen poimitut yksityiskohdat, kuten lasten nimeäminen kahdeksi tyttäreksi ja näiden iän mainitseminen, sekä osallisten asemointi isäksi, äidiksi ja lapsiksi, pyrkivät puhuttelemaan lukijaa suoraan.

Asunnosta löytyivät kuolleina äiti ja lapset, joissa oli ulkoisen väkivallan merkkejä. (IL 14.4.2012)

Lause kutsuu lukijaa kuvittelemaan *järkyttävää* näkyä – toisaalta se on puhdasta viranomaiskieltä, suora lainaus poliisin tiedotteesta, siis medioitumista, jossa yhteiskunnan instituutioiden ja median kielenkäyttö alkavat muistuttaa toisiaan.

Pääuutisen tarinalliseen muotoon rakennettu kainalojuttu vihjaa tapahtumien kohtalonomaisuudesta, ikään kuin tapahtuman ajankohdalla olisi merkitystä:

Perjantai 13. päivä alkoi synkästi (...), Rekan kuljettaja yritti väistää, mutta törmäys oli väistämätön (...) Epäonnen päivä muuttui entistä synkemmäksi (...)(IL 14.4.2012)

Rautavaaran aineistossa ennakoimattomuus on tekstissä tapahtumien keskeinen piirre, ja se nimetään kahdessa aineiston kolmesta uutisesta.

Poliisin mukaan Rautavaaran lokakuiseen perhesurmaan syyllistynyt nainen ei suunnitellut tekoaan. ”Näyttäisi siltä, että henkilö on tehnyt teon kiihtyneessä mielentilassa äkkipikaistuksissaan.” --- [K]irje oli ympäripyöreä, eikä siitä käynyt ilmi, että nainen olisi suunnitellut väkivaltaa. --- [K]ukaan perheen lähipiiristä ei osannut aavistaa, että tilanne voisi kärjistyä väkivaltaan. (HS 30.12.2014)

Perhesurmaa käsitellään HS:n uutisessa yllättävänä, sillä tekijä ei ole poliisin tietojen mukaan suunnitellut tekoaan ennalta. Käsitystä vahvistaa poliisin lausunto tekijän mielentilasta: ”Näyttäisi siltä, että henkilö on tehnyt teon kiihtyneessä mielentilassa äkkipikaistuksissaan.” Perhesurma on tapahtunut päähänpistosta, jonkinlaisessa mielenhäiriössä. Alkoholin ja päihteiden mainitseminen on Nikusen (2005, 302) mukaan harvinaista naisten tekemien perhesurmien uutisoinnissa, mutta tässä tekstissä päihteitä ehdotetaan selitykseksi epäsuorasti sulkemalla niiden osallisuus pois: ”Naisen verestä ei löytynyt alkoholia tai muita päihteitä”.

Tapahtumien kertaus vahvistaa ennakoimattomuuden diskurssia: silminnäkijäkertomuksen mukaan nainen oli lähtenyt ajamaan takaa bussia, jossa hänen miehensä matkusti, ja sitten ohittanut bussin ja tehnyt *vauhdikkaan u-käännöksen*, minkä jälkeen auto törmäsi bussin keulaan. Tekstissä kerrotaan tapauksesta, jossa poliisi oli käynyt aikaisemmin perheen kotona rahoittamassa lastenhoitoon liittyntä tilannetta. Mahdollisuus perheväkivallasta ja sitä kautta myös tulevan väkivallan ennakoimisesta suljetaan pois tutkinnanjohtajan lainauksessa: ”Mistään väkivallasta ei ollut kyse”. Vaikka perheen vanhempien riitelystä ja parisuhteen ongelmista kirjoitetaan perhesurmauutisen yhteydessä, jutun lopuksi kuitenkin todetaan ettei kukaan perheen lähipiiristä osannut aavistaa, että tilanne voisi kärjistyä väkivaltaan.

MTV:n uutisessa Rautavaaran tapahtumista (30.12.2014) ennakoimattomuus syntyy samaan tapaan kuin HS:n uutisessa (30.12.2014)

Poliisi tutki juttua aluksi kolmena murhana, mutta myöhemmin rikosnimikkeet muuttuivat kolmeksi tapoksi. Syynä oli se, ettei poliisi saanut esitutkinnassa mitään viitteitä siitä, että nainen olisi suunnitellut tekoaan ennalta. (MTV 30.12.2014)

Läpi avioliiton jatkuneista ongelmista huolimatta poliisi ei ole saanut mitään viitteitä siitä, että nainen olisi suunnitellut tekoaan ennalta. Ehdotettu motiivikonstruktio on tässäkin uutisessa päähänpisto. Tapahtumaa ei voitu ennakoida, eikä siksi myöskään estää. Ennakoimattomuuden diskurssiin yhdistyy myös tapahtuman poikkeuksellisuus:

Mansikka-ahon mukaan juttu on kokonaisuudessaan täysin poikkeuksellinen niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. (MTV 30.12.2014)

Uutiseen haastatellun tutkinnanjohtajan listaamat perustelut vahvistavat kertomusta poikkeuksellisuudesta: kyydissä oli pieniä lapsia, koko perhe oli osallisena kolarissa, mutta isä oli bussissa, ja suuri joukko todisti bussissa tekoa edeltänyttä riitaa. Toisaalta poikkeuksellisuus voi viitata myös siihen, että tekijänä on ollut äiti, vaikka sitä ei sanotakaan suoraan.

Iltalehden uutisessa (28.10.2014) Rautavaaran tapahtuma nimetään tragediaksi ja järkyttäväksi kuolonkolariksi.

Tragedian jälkeen isä on saanut Kuopion yliopistollisessa sairaalassa psykososiaalista tukea eikä mies ole pitänyt yhteyttä edes sukulaisiinsa. Poliisikin on lykännyt miehen kuulemista toistaiseksi. --- Rautavaaran järkyttävässä kuolonkolarissa menehtyi perheen nuorin lapsi, joka täytti samana päivänä vuoden. (IL 28.10.2014)

Pääuutista taustoittavassa kainalotutussa, *Äiti lähti kohtalokkaaseen ajoon suoraan yksivuotissynttäreiltä*, kerrotaan murha-itsemurhaa edeltäneistä perheen kuoleman 1-vuotisjuhlista. Tapahtumista on haastateltu tutkinnanjohtajaa, joka ”ei vahvista, mutta ei kiistäkään tietoa”. Uutisen ainekset ovat dramaattiset. Perhejuhlat ovat tärkeä perheen symboli perheenjäsenille ja ulkopuolisille (Jallinoja 2000, 10), mutta myös osa jokapäiväistä elämää. Kontrasti juhlien ja niitä seuranneen ”kohtalokkaan ajon” välillä on voimakas, ja vahvistaa mielikuvaa tapahtuneen poikkeuksellisuudesta ja järkyttävyydestä.

Perhe- ja parisuhdediskurssit

Perhe ja parisuhde ovat läpivalaisun kohteena kummankin tapauksen uutisissa, sisältyyhän perhe jo mediassa annettuun 'rikosnimikkeeseen' *perhesurma*.

Iltalehdessä 14.4.2012 julkaistussa Bulevardin perhesurmuutisessa tekijän uraan ja työhistoriaan keskittyvässä uutiskärjessä tästä puhutaan pääasiassa "miehenä", mutta tapahtumaa kertaava uutisen loppupuoli ja sille kokonaan omistettu kinalojuttu noudattavat perhediskurssia.

Tapahtuman osalliset nimetään monta kertaa kollektiivisesti perheeksi ja heistä käytetään perheen käsitteistöä: isä, äiti, tyttäret. Osalliset mieltyvät yksiköksi, ihanteelliseksi "tavalliseksi perheeksi", jossa on isä, äiti ja kaksi lasta: kyseessä on nimenomaan kertomus perheestä, vanhempien parisuhdetta ei käsitellä. Tapahtuma loukkaa perheen ideaa ja tunnesidettä.

*Perheen isällä oli vankka tutkija- ja asiantuntijatausta. --- Perheen äiti ja kaksi tyttäret löytyivät surmattuina perjantaina. --- Perhe asui arvostetulla alueella (...)
Poliisi löysi 38-vuotiaan äidin sekä 1- ja 3-vuotiaat tyttäret perjantaina. (IL 14.4.2012)*

Myös HS:n uutinen (13.4.2012) kollektivoi Bulevardin tapahtumien osalliset perheyksiköksi asemoimalla nämä isäksi, äidiksi ja lapsiksi. Heistä käytetään yhteisesti sanoja perhe ja perheenjäsenet.

Poliisi epäilee, että perheenisä surmasi 40-vuotiaan puolisonsa ja kaksi alle viisivuotiasta lastaan (...) Poliisi oli viemässä perheelle suruviestiä noin 40-vuotiaan isän kuolemasta. --- Isä kuoli kolarissa (...) (HS 13.4.2012)

Tyypillisesti perhesurmuutisille osalliset nimetään suhteessa mieheen. Mies on isä, nainen on hänen puolisonsa ja lapset hänen lapsiaan. Uutisen viimeinen lause, *Kaikki perheenjäsenet olivat suomalaisia* edustaa tavanomaisen perheen kertomusta ja pois sulkee mahdollisuuden osallisten toiseudesta. Samalla se ylläpitää myyttiä 'suomalaisesta rikoksesta', jossa mies surmaa perheensä.

MTV:n uutisessa (16.4.2012) kerrotaan, että perheen vanhemmat (joihin viitataan sanalla pariskunta) ovat avioituneet kolme vuotta sitten, ja liitto on ollut ainakin näennäisen onnellinen.

He eivät olleet poliisille mitenkään tuttuja eikä heillä ollut minkäänlaisia rajuja riitoja, Elomaa kertoo Iltalehdelle. Iltalehden mukaan pariskunta meni naimisiin

kolme vuotta sitten ja poliisin tietojen mukaan avioeroa ei ollut vireillä sekä suunnitteilla. (MTV 16.4.2012)

Avioliiton epäonnistuminen ei siis ole perhesurman taustalla, tai ainakaan poliisi ei ole löytänyt siitä todisteita. Avioeroa tai parisuhteen ongelmia siis pidetään epäsuorasti ymmärrettävänä selityksenä perhesurmalle – onnellisessa parisuhteessa kumppania ei murhata, ja jos niin käy, syyt ovat muualla kuin suhteessa. Kerronta noudattaa heteroseksuaalisen parisuhteen moraalista järjestystä, mikä on perhesurmautisille tyypillistä (Nikunen 2005, 125-126). Särötön heteroseksuaalinen parisuhde vahvistaa toista perhesurmautisille tyypillistä piirrettä, kertomusta perheen tavallisuudesta (Nikunen 2005, 192).

Rautavaaran perhesurman aineistossa perhediskurssi rakentuu mustasukkaisuuden, äitiyden ja parisuhteen diskursseissa, mutta lisäksi myös osallisten asemoinnissa suhteessa toisiinsa. Tekijä on kotiäiti, muut osalliset ovat perheen isä ja 6-, 2- ja 1-vuotiaat lapset, joista vanhin nimetään tarkemmin tyttäreksi huoltajuuskiistasta kertovassa Iltalehden kinalo jutussa (28.10.2014: Äiti taisteli huoltajuudesta toisen isän kanssa) Rautavaaran perhe ei ole kulttuurisen ymmärryksemme käsittämä idyllinen perhe, sillä kyseessä on uusioperhe jonka vanhemmat ovat avioliiton sijasta avoliitossa, mutta silti perhe täyttää ”tavallisen perheen” kriteerit (esim. Jallinoja 2000, 193-194) ainakin niiltä osin, että se noudattaa heteronormatiivista järjestystä, jossa perheeseen kuuluvat isä, äiti ja lapset. IL:n uutisen (28.10.2014) kertomus perheen ytimen muodostavan äidin ja isän parisuhteen ongelmista, tekijän mustasukkaisuudesta ja oikeudenkäynnistä entisen kumppanin kanssa kuitenkin murtavat tavallisen perheen diskurssia. Syntyy ”ongelmallinen perhe”, jossa lähes myyttinen olento, kotiäiti, ei kykene täyttämään velvollisuuksiaan, ja purkaa turhautumistaan poissaolevaan mieheensä kontrolloimalla tätä mustasukkaisesti ja riitelee samalla oikeudessa vanhimman lapsensa huoltajuudesta tämän isän kanssa.

HS:n uutisessa (30.12.2014) perheen tilannetta pidetään parhaiten tekoa selittävänä tekijänä.

Perhesurmaa edelsi vuonna 1981 syntyneen nurmeslaisen naisen ja hänen avopuolisonsa välinen kinastelu perheasioista. --- [K]olarin jälkeen naisen taskusta löytyi kirje, joka käsitteli parisuhteen ongelmia. --- Mansikka-ahon mukaan kuulusteluissa on tullut ilmi, että perheessä oli aiempia ongelmia mustasukkaisuuden ja lastenhoidon kanssa. Poliisi on käynyt perheen kotona kerran kotihälytyksellä viime syyskuussa. (...) poliisia tarvittiin rauhoittamaan lastenhoitoon liittynyttä tilannetta. (HS 30.12.2014)

Perheen ongelmista ja erityisesti lastenhoitoon liittyvistä erimielisyyksistä kerrotaan enemmän kuin vaikkapa tekijän henkilökohtaisista piirteistä. Kolarin jälkeen tekijän taskusta on löytynyt parisuhteen ongelmia käsittelevä kirje, mikä vahvistaa käsitystä tapahtuman syistä. Kuitenkin ”kirje oli ympäröivä, eikä siitä käynyt ilmi, että nainen olisi suunnitellut väkivaltaa.” Diskurssi on ongelmallisen, mutta tavallisen perheen: osalliset nimetään tekstissä perheeksi, ja heidät asemoidaan suhteessa toisiinsa. Mies on naisen avopuoliso, lapset hänen lapsiaan. Poliisi on aikaisemmin joutunut käymään perheen kotona rauhoittamassa lastenhoitoon liittyntä tilannetta, joten perheen tilanne on jatkunut jo jonkin aikaa.

Myös MTV:n uutisessa (30.12.2014) perheen sisäiset ristiriidat näyttävät uskottavimpana selityksenä tapahtuneelle. Mies on ollut työnsä vuoksi paljon poissa kotoa, jolloin nainen on jäänyt yksin vastuuseen arjen pyörittämisestä kotona. Uutisen mukaan tilanne on ollut lähes samankaltainen koko avioliiton ajan. Epäonnistunut avioliitto, miehen pitkät poissaolot ja naiselle jäänyt vastuu lastenhoidosta ovat siis perhesurman ehdotetut motiivit. Silti lastenhoitoon liittyneisiin erimielisyyksiin viitataan sanalla kina. Sanavalinta on kontekstissaan lievä, ja antaa ymmärtää, että kysymyksessä on ollut vain tavallista kiivaampi sananvaihto, mikä korostaa teon irrationaalisuutta.

Rautavaaran tapauksen aineiston perhe- ja parisuhdediskurssit noudattavat heteroseksuaalisen parisuhteen moraalista järjestystä, jossa osalliset on niputettu kollektiiviksi, mihin viittaa perhe-, ja pariskunta-sanojen käyttö. Lapset ovat teksteissä selkeästi passiivinen kollektiivin osa ja heidän olemassaolonsa näyttäytyy vain lastenhoitoon liittyvien erimielisyyksien kautta. Lapset kuuluvat tiukasti yksityisen alueelle.

Parisuhde ja sen ongelmat saavat runsaasti palstatilaa Rautavaaran tapauksen aineistossa. Iltalehden uutisessa (28.10.2014) ne ovat selvästi ehdotettu motiivi. Parisuhdediskurssi rakentuu muun muassa osallisten asemoinnista suhteessa toisiinsa. Tekijä nimetään äidiksi ja mies perheen isäksi, ja he yhdessä muodostavat yksikön, joka on parisuhteessa. Myöhemmin tekstissä heidät nimetään avopariksi.

Avopari oli ollut yhdessä puolenkymmentä vuotta. Mies oli aika ajoin harkinnut suhteen lopettamista. Iltalehden tietojen mukaan turmatyön motiivi saattaa liittyä pidemmän aikaa kestäneisiin parisuhdeongelmiin (...) (IL 28.10.2014)

Mustasukkaisuuden ohella parisuhteen ongelmat ovat toinen tekstissä suoraan ehdotettu selitys tapahtuneelle, semminkin kun tekijän murha-itsemurhaa edeltää äänekkääksi luonnehdittu riita

linja-autossa. *Luotettavien lähteiden* mukaan miehen työmatkat ovat aiheuttaneet riitoja ja kasvattaneet naisen mustasukkaisuutta. Tekstissä kerrotaan miehen rakentaneen ammatikseen katukiveyksiä. Mies on toivonut parisuhteen päättymistä, mistä nainen on ilmeisesti ollut eri mieltä. Pääuutisen ohessa julkaistu ”Lue myös”-kainalojuttu antaa otsikossa suoraviivaisen selityksen tapahtuneelle: *Poliisi kuullut isää Rautavaaran perhesurmasta: Taustalla eroaikeet*. Tosiasiassa jutussa ei todeta, että eroaikeet olisivat olleet yksiselitteisesti perhesurman taustalla, vaan linja-autossa käydyin riidan taustalla.

Mansikka-ahon mukaan surmaillan riita oli koskenut lastenhoitoa. Taustalla oli kuitenkin jo aiemmin isän esittämä eroaikomus. (IL 28.10.2014)

Jutussa tarkennetaan vielä, että mies oli esittänyt eroaikomuksen jo aikaisemmin, ei tapahtumailtana. Epäonnistuneesta suhteesta rakentuu uskottavaksi ehdotettu selitys tapahtuneelle, etenkin kun tekijä on ollut äärimmäisen mustasukkainen ja arvaamaton. Vaikka miehen eroaikeita ei pystytä pitävästi osoittamaan perhesurman syyksi, mustasukkaisuuden ja parisuhteen ongelmien korostaminen rakentavat silti kertomuksen, jossa tekijän motiivina on ollut kosto.

Rautavaaran tapauksen aineiston perhediskurssin erityispiirre on siihen sisältyvä äitiyden diskurssi. Tekstin päähenkilö on ensisijaisesti äiti, sen jälkeen vaimo, avovaimo ja nainen, mitkä kaikki ovat sukupuolen merkitsemisen tapoja. Poliisikielestä tuttu ”epäilty” ei esiinny uutisessa tai sen kainalojutuissa. Tekijän nimeäminen kotiäidiksi vahvistaa äitiyden kertomusta. Hänen työtään on olla äiti ja hoitaa kotia ja lapsia, vaikka lastenhoito onkin aiheuttanut erimielisyyksiä parisuhteessa.

*[K]otiäidillä oli ollut taipumusta äärimmäiseen mustasukkaisuuteen. ---
Nurmeslainen perheen äiti ajoi kovaa vauhtia bussia päin Rautavaaralla Ylä-Savossa sunnuntai-iltana. Kyydissä olivat 6-, 2- ja 1-vuotiaat lapset. --- Surmatyön tehnyt äiti on itse sanonut tuttavapiirissä olevansa hyvin lapsirakas. (IL 28.10.2014)*

Tekijän kerrotaan myös kuvailleen itseään hyvin lapsirakkaaksi, mikä nostetaan esille jo otsikossa. Lapsirakkaus yhtäältä istuu äitinarratiiviin ja tukee äitiyden diskurssia, mutta toisaalta se rinnastetaan toistuvasti mustasukkaisuuteen: *Äiti oli lapsirakas mutta mustasukkainen*. Näin lapsirakkaus ja mustasukkaisuus tulevat esitettyksi kuin toistensa vastakohtina tai toisensa poissulkevinä, paradoksina. Tällaisen vastakkainasettelun, keinotekoisinkin, luominen kehittää tarinaan draamaa ja ehdottaa ettei tekijä ole ehkä ole ollut ”hyvä äiti”.

5.2 Eroavat selitykset

Tässä luvussa esittelen ne Bulevardin ja Rautavaaran tapauksia erottavat diskurssit. Nämä diskurssit tuottavat nähdäkseni käsitystä tekijästä ja tämän yksityiselämästä tapahtuman selityksenä. Olen nimennyt diskurssit 1. *menestyjädiskurssiksi* ja siihen liittyväksi 2. *talousdiskurssiksi*, sekä 3. *mustasukkaisuusdiskurssiksi*. Menestyjä- ja talousdiskurssi esiintyvät ainoastaan Bulevardin perhesurmaa käsittelevässä aineistossa. Mustasukkaisuusdiskurssi puolestaan on Rautavaaran perhesurman aineiston erityispiirre. Kuvailen tässä luvussa myös tekijöille teksteissä annettuja määreitä ja niiden konteksteja.

Menestyjä- ja talousdiskurssit

Bulevardin perhesurmalle esitetään MTV:n uutisessa ensimmäisenä syyksi taloudellisia ongelmia. Se tapahtuu negaation eli poissulkemisen kautta:

Tutkinnanjohtaja Ritva Elomaa sanoo, että näillä näkymin esimerkiksi taloudelliset motiivit voidaan laskea pois. Perhesurmasta epäilty, noin 40-vuotias mies oli koulutukseltaan tekniikan tohtori, joka työskenteli tutkimusinsinöörinä isossa yrityksessä ja sittemmin tutkijana yliopistossa. (...) Kolmesta murhasta epäillyllä miehellä oli Ilta-Sanomien mukaan kaikki ulkoisesti kunnossa. (MTV 16.4.2012)

Virke sisältää oletuksen heteronormatiivisesta perhejärjestyksestä, perinteisen näkemyksen isän tehtävästä perheen elättäjänä: taloudellinen epäonnistuminen merkitsisi siis myös epäonnistumista isänä tai miehenä, ja voisi siten olla mahdollinen selitys perhesurmalle. Taloudellisten ongelmien poissulkeminen ensimmäisenä viittaa siihen, että niitä pidetään todennäköisimpänä selityksenä tapahtuneelle. Poissulkeminen on Nikusen (2005, 192) mukaan tyypillistä perhesurmautisille, joissa selityksiä on usein hankalaa tai mahdotonta saada. Tekstissä taloudellisen motiivin poissulkemista vahvistaa seuraava virke, jossa kerrotaan tekijän koulutusarvosta ja asemasta työelämässä. Syntyy kausaalisuhte, jossa epäillyn koulutus ja ammatti merkitsevät taloudellista varmuutta ja taloudellisten ongelmien poissaoloa. Lause 'miehellä oli (...) kaikki ulkoisesti kunnossa' rinnastuu kerrottuihin arvostettuun työhön ja sosiaaliseen asemaan, sekä taloudelliseen turvallisuuteen, mutta sisältää samalla ehdotuksen, että 'sisäisesti' kaikki ei ehkä ole ollut kunnossa. Kun syy ei löydy tekijän ulkoisista puitteista, sen on tultava jostakin muualta, ehkä tämän sisäisestä maailmasta.

Uutisessa (MTV 16.4.2012) tekijän kerrotaan olleen koulutukseltaan tekniikan tohtori, joka on työskennellyt tutkimusinsinöörinä isossa yrityksessä ja tutkijana yliopistossa. Hänen mainitaan

olleen myöhemmin myös johtaja ja yrittäjä. Aiemmin mainitun Erolan et al. tekemässä ammatteihin perustuvassa yhteiskuntaluokittelussa tekijä siis kuuluu (1) ylempien professioammattien luokkaan, yhteiskunnan eliittiin. Ammatillinen menestys ja siitä seuraava sosiaalinen status ovat tekstissä tekijän hallitsevia piirteitä, ja niiden kuvailulla korostetaan tapahtuman odottamattomuutta. Tyypillisesti väkivaltaisuutta ja impulsiivisuutta ei ole yhdistetty korkeisiin luokka-asemiin, vaan niitä on pidetty työväenluokan piirteinä (Skeggs 2005, 49). On siis poikkeuksellista, että menestynyt ja hyvin toimeentuleva isä surmaa perheensä. Menestyjädiskurssiksi voidaan katsoa myös maininta siitä, ettei miehen nimellä löydy oikeustapauksia menneiltä vuosilta, kuin rikostausta olisi voinut lisätä tapahtuman ymmärrettävyyttä. Samalla se olisi rikkonut mielikuvaa menestyjästä.

Poliisin mukaan kyseessä oli tuiki tavallinen suomalainen perhe. (MTV 16.4.2012)

Siitä huolimatta, että perheen isää on kuvattu selvästi keskimääräistä paremmin toimeentulevaksi, perheen on kerrottu asuneen kalliiksi tiedetyllä Helsingin Bulevardilla ja perheessä on tapahtunut laajennettu itsemurha, perheen sanotaan olleen tuiki tavallinen suomalainen perhe. Tämä on mielenkiintoinen ristiriita. Perheen tavallisuus on nostettu otsikkoon asti, mikä antaa luonnehdinnalle erityistä painoarvoa. Tavallisuutta kuvataan myös kertomalla perheen muuttoaikeista. Niiden merkitystä painotetaan kertomalla, että perheen asunnon parvekkeella oli punaisia muuttolaatikoita. Tutut, punaiset muuttolaatikat on helppo kuvitella mille tahansa parvekkeelle, myös omalleen. Tavallisuus on tyypillisesti selvästi erottuva diskurssi perhesurmautisissa (mm. Aitamurto 2004, & Nikunen 2005). Nikusen mukaan tekijän sosiaalinen asema voi vaikuttaa siihen, että tekijä kuvataan tavalliseksi (mieheksi): Tavalliseksi mieltyy helpommin sellainen, jolla on vaimo ja lapsia ja joka asuu omakotitalossa ja käy päivätoissa, kuin työtön, joka asuu yksin vuokrayksiossaan (Nikunen 2005, 255).

Iltalehden uutisessa (14.4.2012) tekijän asema työelämässä on uutisen pääaihe, ja mainitaan heti otsikossa ("Isä oli huippujohtaja"). Ingressissä kerrotaan, että tekijällä oli *vankka tutkija- ja asiantuntijatausta*.

41-vuotias perheenisä oli toiminut yrittäjänä sekä työskennellyt muun muassa kansainvälisessä elektroniikkatuotteita valmistavassa yhtiössä ja ollut sen johtoryhmän jäsen. --- Hän oli koulutukseltaan tekniikan tohtori. (IL 14.4.2012)

Uutinen käsittelee tekijän työhistoriaa, tämän yrittäjyyttä, teknologiayhtiön osakkuutta ja johtajuutta, hallituksen jäsenyyttä. Menestyjädiskurssi on vahvin tekijään liitetty diskurssi. Mielikuvaa yhteiskunnan eliitin jäsenestä vahvistaa myös maininta tapahtumapaikasta perheen

kotona, arvostetulla alueella Helsingin Bulevardilla. Asuinalue on nostettu tapahtumien kulkua kertaavan kainalojutun keskiöön otsikosta alkaen (”Tragedia arvoalueella”) ja ingressin iskusanaksi (”Arvoalue”).

Perhesurma tapahtui arvostetulla ja kalliilla asuinalueella Helsingin keskustan Punavuorella. --- Kun poliisi oli saanut kuolleen miehen henkilöllisyyden selville, oli aika lähteä viemään suruviestiä tämän perheelle Helsingin keskustaan. --- (...) Poliisit pääsivät perheen kerrostaloasunnolle yhteen pääkaupungin arvostetuimmista asuinalueista. Poliisi vahvisti Iltalehdelle lauantaina, että perhe asui Helsingin keskustassa Bulevardilla. (IL 14.4.2012)

Ammatillinen menestyminen ja arvostettu asuinalue ovat uutisessa tekijän ja tapahtuman keskeisimmät ominaisuudet ja vahvin motiivikonstruktio. Menestykseen ei ole totuttu liittämään mielikuvaa väkivallasta tai sosiaalisista ongelmista, vaan se on ristiriidassa tapahtuneen kanssa.

Tekijän asema työelämässä on myös HS:n uutisen (13.4.2012) keskiössä, ja mainitaan uutisessa ensimmäisen kerran jo otsikossa.

Perhesurmasta epäilty työskenteli kansainvälisen elektroniikkatuotteita valmistavan yhtiön johtoryhmässä. Hän oli uransa aikana ehtinyt työskennellä myös muissa kansainvälisissä elektroniikka-alan yrityksissä ja toimia tutkijana sekä väitellä tohtoriksi. (HS 13.4.2012)

Tekijään viitataan sanalla epäilty, ja hänen kerrotaan työskennelleen kansainvälisen yhtiön johtoryhmässä. ”Hän oli uransa aikana ehtinyt”-alkuisella virkkeellä annetaan ymmärtää, ettei tekijä ollut ainoastaan tapahtumahetkellä korkeassa asemassa, vaan oli jo sitä ennen saavuttanut paikan ylempien professioammattien luokassa, yhteiskunnan eliitissä. Tekijä on ollut kunnianhimoinen ja ehtinyt jopa väitellä tohtoriksi, joten hänellä on ollut varaa asuntoon arvostetulla alueella Helsingin Bulevardilla. Bourdieun luokkakäsityksen mukaan tekijän habitukseen sisältyy oletus taloudellisesta pääomasta, sekä kulttuurisesta pääomasta, jota tämä on kerryttänyt muun muassa tutkijana ja tohtorina, ja näiden takaaman aseman tärkein symboli on asunto Bulevardilla.

Mustasukkaisuusdiskurssi

Äitiyden lisäksi vahvin Rautavaaran perhesurman tekijään liitetty piirre on mustasukkaisuus. MTV:n uutisessa (30.12.2014) se on nostettu jutun otsikkoon ja ingressiin. Mustasukkaisuus

esitetään lisätietona perhesurman motiivista, mutta samalla annetaan ymmärtää, että se on ollut tapahtuman perimmäinen syy.

(...) Näyttää siltä, että nainen olisi halunnut miehensä jäävän kotiin --- Nainen oli ollut mustasukkainen erityisesti miehensä matkatyöstä --- Jo aikaisemmin kerrottiin, että pariskunnalla oli ollut lastenhoitoon liittyvää kinaa. Myöhemmin tuli sitten tämä mustasukkaisuusasia esiin. Se oli lähinnä työhön liittyvää (...)
Mansikka-aho ei osaa sanoa, liittyykö mustasukkaisuus mihinkään muuhun kuin työhön, esimerkiksi johonkin henkilöön. (MTV 30.12.2014)

Mustasukkaisuus-sana mainitaan jutussa yhteensä 6 kertaa. Naisen kerrotaan olleen mustasukkainen erityisesti miehensä matkatyöstä. Myös muita syitä, kuten jotakin henkilöä ehdotetaan mustasukkaisuuden syyksi, vaikka asiaa ei voida vahvistaa. *Yleensä mustasukkaisuuteen liittyy asioita*, juttuun haastateltu tutkinnanjohtaja sanoo. Näin ilmaan jää roikkumaan mahdollisuus, että mustasukkaisuuden taustalla oli muutakin kuin surmatun miehen työ, esimerkiksi miehen uskottomuus. Uutinen piirtää naisesta kuvaa mustasukkaisena ja arvaamattomana, mikä palautuu mielikuviin naisesta tunteellisena, luonto/kulttuuri-jaottelussa luontoon kuuluvana ruumiillisuutensa orjana. Nainen ei pysty hillitsemään itseään, vaan mielenhäiriössä surmaa perheensä.

Myös IL:n (28.10.2014) uutisessa mustasukkaisuus on useimmin ehdotettu motiivi ja tekijää selvästi määrittävä ominaisuus.

Äiti oli lapsirakas mutta mustasukkainen. --- [K]otiäidillä oli ollut taipumusta äärimmäiseen mustasukkaisuuteen. --- Työkomennukset ruokkivat Iltalehden saamien luotettavien tietojen mukaan mustasukkaisuutta. --- [T]urmatyön motiivi saattaa liittyä pidemmän aikaa kestäneisiin parisuhdeongelmiin ja erityisesti vaimon äärimmäiseen mustasukkaisuuteen. (IL 28.10.2014)

Mustasukkaisuuden ehdottaminen perhesurman motiiviksi on Nikusen mukaan ”yllättävän harvinaista” (Nikunen 2005, 102-103), mutta Illouzin kuvailemalle emotionaaliselle suuntaukselle (esim. Illouz 2008, 14) se on tyypillistä. Suuntaus tarkoittaa kulttuurin huolta voimakkaista kielteisistä tunteista – kuten mustasukkaisuudesta. Mustasukkaisuutta kuvataan tekstissä *äärimmäiseksi*, ja terapiakulttuurin kontekstissa tekijän *äärimmäinen mustasukkaisuus* on tulkittavissa sairaudeksi, tai ainakin sen oireeksi, mitä vahvistaa myös ”pariskunnan hyvin tuntevien henkilöiden” kuvaus:

[K]un mies oli ollut ajoittain poissa Nurmeksesta, avovaimo oli reagoinut kodin ulkopuoliseen elämään kielteisesti ja kontrolloinut miehensä menoja voimakkaasti. --- [H]änet tuntevat kuvailevat äitiä henkilöksi, jonka mielialat vaihtelivat voimakkaasti. (IL 28.10.2014)

Mustasukkaisuusdiskurssiin liittyy myös vivahde, jota voi kutsua vaikka epävakaa mielen diskurssiksi. Mustasukkaisuus- ja epävakaa mielen diskurssia toistavaa myös pääuutisen yhteydessä julkaistu ”Lue myös”-juttu *Äiti taisteli oikeudessa huoltajuudesta toisen isän kanssa*. Teksti käsittelee tekijän huoltajuuskiistaa vanhimman lapsensa isän kanssa. Asia on jo käsitelty oikeudessa, eikä sillä näytä olevan yhteyttä tapahtuneeseen perhesurmaan –jutun päätarkoitus on ainoastaan merkityksellistää tapahtunutta ja selittää tekijää ja tämän toimintaa. Uutisessa kerrotaan Pohjois-Karjalan käräjäoikeudessa laaditun sopimuksen sisällöstä: Tekijä on saanut huoltajuuden itselleen ja rajoittanut lapsen isän tapaamisoikeuden *puheluihin tiettyinä päivinä tiettyyn kellonaikaan*.

Sopimuksessa toivotaan, etteivät puhelut olisi mahdottoman pitkiä. Vanhempien välisen yhteydenpidon tavaksi sopimuksessa määritellään tekstiviestit. (IL 28.10.2014)

Toisin sanoen tekijä ei ole puheväleissä entisen kumppaninsa kanssa, mikä kutsuu tekemään tulkintoja tämän persoonasta, samalla kun uutisointi huoltajuussopimuksen ehdoista sisältää ehdotuksen, että tekijän mustasukkaisuus on ulottunut myös hänen lapsiinsa.

HS:n uutisen (30.12.2014) otsikossa mustasukkaisuutta ei yhdistetä tiettyyn henkilöön, vaan asia muotoillaan yleisesti *perheessä oli mustasukkaisuutta*. Tutkinnanjohtajan haastattelussa todetaan, perheessä oli ongelmia mustasukkaisuuden ja lastenhoidon kanssa. Mustasukkaisuus on koko perheen ongelma, eikä se henkilöidy yksittäiseen osalliseen. Tekijän kiihtyneen mielentilan mainitseminen kuitenkin ehdottaa, että juuri hän on ollut mustasukkainen. Tekijän luonteenpiirteitä ei nosteta uutisessa tapahtumien kuvailun ja perheen ongelmallisuuden kertomuksen ohi.

Tekijään liitetyjä määreitä

Bulevardin perhesurmatapauksen uutisoinnissa *Mies* on useimmin esiintyvä tapa viitata tekijään, minkä voi katsoa pyrkimykseksi objektiivisuuteen ja neutraaliuteen. *Mies* ei ole yhtä arvolatautunut määritelmä kuin *isä*, johon liittyy nopeasti sellaisia konnotaatioita (perheen hierarkia, vastuu, jopa

kristillinen diskurssi) joista sana mies on ainakin osittain vapaa. Tekijästä kuitenkin käytetään myös nimityksiä isä ja perheen isä, MTV:n uutisessa (16.4.2012) *isä* on nostettu otsikkoon.

Tekijän työhistoriaa valottavissa katkelmissa tekijä on ensisijaisesti mies, urallaan etenevä yksilö. Tapahtumien kulkua kertaavassa tekstissä tähän viitataan perheen isänä ja isänä: surma tapahtuu perheen kontekstissa, jolloin tekijä on sisäpiiriläisen, isän, roolissa. HS:n uutisessa (13.4.2012) tekijästä käytetään myös nimitystä *epäilty* (2 kertaa).

Rautavaaran perhesurman aineistossa tekijä on ensisijaisesti *äiti*, mitä nimitystä tästä käytetään myös MTV:n uutisen (30.12.2014) otsikossa. Lisäksi tekijästä puhutaan *naisena*, mikä HS:n uutisessa on yhtä poikkeusta (*avovaimo*) lukuun ottamatta määräävä nimitys. IL:n (28.10.2014) jutussa tekijästä käytetyt nimitykset ovat kirjavimmat: tämä on *kotiäiti*, *perheen äiti*, *vaimo* ja *avovaimo*. Tekijä määritellään suhteessa lapsiinsa ja mieheensä, ja hän on toinen osapuoli avoparissa ja pariskunnassa.

5.3 Sukupuolittuneet ja luokittuneet diskurssit

Tässä luvussa analysoin tuottamani ja edellä esittelemäni diskurssiavaruuden sisältämiä verkostoja. Tutkin tapahtuman syiden nimeämisen ja tekijän kuvailun diskurssien luokittumista ja sukupuolittumista etsimällä puhetapojen luokka- ja sukupuolitapaisuuksia. Viitataan tekijöihin analyysissä yksinkertaisesti miehenä ja naisena, sillä heistä puhutaan miehenä ja naisena myös aineistossa.

Aineistoni perhesurmatapauksille on yhteistä tapahtuman ennakoimattomuuden ja järkyttävyyden kuvaus. Kummin tapauksen uutisoinnissa syitä etsitään parisuhteesta ja perheestä, mikä vaikuttaa nähdäkseni loogiselta, kun kyseessä on perhesurma. Lisäksi syitä etsitään tekijästä. Bulevardin-tapauksessa selityksiä tarjotaan pääasiassa poissulkemisen kautta, ja tarkastelun kohteena ovat erityisesti perheen talous, tekijän menestys ja perheen ongelmat. Tekijän käsittelyä hallitsevat työelämään liittyvät yksityiskohdat. Teksteistä ei välity tiettyä uskottavana pidettyä selitystä, ja tapaus jää ikään kuin mysteeriksi.

Rautavaaran tapauksessa motiivia etsitään parisuhteen ja perheen lisäksi tekijän luonteesta, mikä on naisten tekemien perhesurmien uutisoinnille tyypillistä (mm. Nikunen 2005, 300). Surman syyksi ehdotetaan mustasukkaisuutta ja parisuhteen ja perheen ongelmia. Tapausta luonnehditaan yhdessä

uutisessa myös ”täysin poikkeukselliseksi” muun muassa siksi, että tapahtumalla oli useita todistajia.

Aluksi erittelen aineistostani vahvimmin erottuvat, kummassakin tapauksessa toistuvat diskurssit. Sen jälkeen keskityn tekijää kuvaileviin diskursseihin.

5.3.1 Parisuhde, perhe ja vanhemmuus

Parisuhteen ongelmat näyttäisivät olevan perhesurmien uutisoinnissa usein ehdotettu motiivikonstruktio, mitä selittänee käsitys parisuhteesta perheen perusyksikkönä (mm. Jallinoja 2010). Parisuhteen tarkastelu perhesurman motiivina on pääte piste ajatusketjulle, jossa perhe tulkitaan yksilön ongelmien alkulähteeksi (Furedi 2004, 75-76), jolloin surman osallisten keskinäiset suhteet nähdään selitykseksi tapahtuneelle. Terapiakulttuuri on nostanut ihmissuhdeongelmat julkisuuteen (Ruoho&Saarenmaa 2011, 60), ja Nikusen tutkimuksessa perheriita on tavallisin motiivikonstruktio perhesurma uutisissa (2005, 102-103).

Perhesurman esiintyminen rikosuutisissa on yleistynyt 2000-luvulla. Yksi syy siihen on se, että arkiset yksityiskohdat ovat keino tuoda väkivalta lähemmäs lukijaa. (Syrjälä 2007, 41) Samalla väkivallan arkisuutta alleviivataan korostamalla väkivallan tekijöiden tavallisuutta (emt).

Länsimaista perhettä tutkinut Riitta Jallinoja näkee perheen ideana ja tunnesiteenä, jossa perheenjäsenet ovat enimmäkseen kukin omilla tahoillaan, mutta palaavat kuitenkin yhteen ja silloin tietävät olevansa perhe (Jallinoja 2000, 10). Jallinojan mukaan perhe rakentuu tapahtumien kulussa, perheellä on elämänsaari, jossa on useita vaiheita. Vaiheiden painotus on muuttunut aikojen saatossa, mutta romanttinen rakkaus ja rakastuminen ovat tulleet entistä merkityksellisemmiksi. Se on vahvistanut parisuhteen merkitystä, pariskunnasta on tullut perheen perusyksikkö. Parisuhde on eriytynyt omaksi maailmakseen, jolla on omat sääntönsä, jonka keskeinen aines on rakastumisen tunne (emt, 11, 19, 85-86) Samalla avioliitosta on tullut riski, sillä avioliitto voi epäonnistua (emt, 74). Tähän riskiin on varauduttava etukäteen, ja yksi varotoimi on yhteensopivuuden varmistaminen, mikä usein tapahtuu avioitumalla samaan yhteiskuntaluokkaan kuuluvan ihmisen kanssa. Luokka-asema yksilöllistyy, kun luokan piirteet, kuten koulutus, aletaan nähdä yksilön henkilökohtaisena ominaisuutena. (Emt, 77-78)

Jallinojan mukaan perhettä ei voi enää ajatella pelkästään yleisenä käsitteenä, joka olisi määriteltävissä joidenkin yleispätevien kriteerien pohjalta. Määrittelyä on vaikeuttanut ennen kaikkea yleistynyt äidin ja isän parisuhteen päättymisen, ja toisaalta näiden uusien parisuhteiden rakentaminen. Mahdollisten perheenjäsenten piiri muodostuu kuitenkin pääsääntöisesti isästä, äidistä ja heidän lapsistaan, sekä niistä henkilöistä, jotka kiinnittyvät isään ja äitiin parisuhteen pohjalta. (Emt, 193-194) Tällainen yhteenliittymä on siis yksi vaihtoehto ”tavalliseksi perheeksi”.

Yleensä murha-itsemurha- tai perhesurmautiset noudattavat heteroseksuaalisen parisuhteen moraalista järjestystä (Nikunen 2005, 125-126). Mies ja nainen nimetään ”mieheksi” ja ”hänen vaimokseen”, ja osalliset niputetaan kollektiiviksi, jossa miehen toiminta näyttäytyy yhteisenä. Heteroseksuaalisuudessa on kysymys sosiaalisesta järjestyksestä. Heteroseksuaalinen valtakulttuuri edustaa yhtä seksuaalisuuden muotoa, jota tuotetaan, pidetään yllä ja normalisoidaan kulttuurisesti (mm. Rossi 2006, 64-65).

Heteroseksuaalinen parisuhde kuvataan Nikusen (Nikunen 2005, 103) mukaan rikosuutisissa ideaaliksi, mutta samanaikaisesti siihen ajatellaan kuuluvan vähintään väkivallan potentiaali. Tämän voi nähdä heijastelevan patriarkaatin ajatusta miehen vallasta kontrolloida naista ja toisaalta heteronormatiivista käsitystä perheestä miehen ja naisen liittona, johon kuuluu (yhteisiä) lapsia.

Muun muassa Aitamurron (2004) ja Nikusen (2005) tutkimuksen perusteella tavallisuus on selvästi erottuva diskurssi rikosuutisissa. Aitamurto määrittelee tavallisuuden ”ei-poikkeavuudeksi” (Aitamurto 2004, 46). Nikunen kirjoittaa ”tavallisesta miehestä” seuraavasti:

”Siihen, että murha-itsemurhien tekijät kuvataan usein tavallisiksi miehiksi, voi vaikuttaa heidän sosiaalinen asemansa. Murha-itsemurhien tekijät ovat lähempänä suomalaista keskivertoa kuin muut tappajat, jotka ovat usein syrjäytyneitä ja alkoholisoituneita. (Lehti 2002) Tavalliseksi mieheksi mieltyy paremmin sellainen, jolla on vaimo ja lapsia, joka asuu omakotitalossa ja käy päivätöissä, kuin työtön, joka asuu yksin vuokrayksiossaan.” (Nikunen 2005, 255)

Normaali tulee määriteltyksi erilaisten luonnollisina pidettyjen, vastakohtapareille rakentuvien kulttuuristen kategorioiden kautta. Kategorisointi on osa arjen kielenkäyttöä, joka jää usein huomaamattomaksi. Etenkin rikosjournalismissa vastakohtaisuuksille rakentuvat kategoriat ovat vahvoja, sillä asioita tarkastellaan oikean ja väärän, sekä hyvän ja pahan erottelulla. (Noppari et al. 2015, 101)

Perhesanastoa esiintyy oman tutkimukseni aineistossa runsaasti. Bulevardin perhesurmaa käsittelevissä uutisissa perhesanasto on käytössä erityisesti tapahtumaa kertaavissa tekstiosuuksissa: työelämästä puhuttaessa tekijä on mies, mutta perhesurman tekijänä hän on isä, sisäpiiriläinen. Arviot tekijästä isänä ja vanhempana jäävät kuitenkin käsittelyn ulkopuolelle. Perhe on läsnä Bulevardin perhesurmaa käsittelevissä teksteissä pääasiassa osallisten kollektivoinnissa ja asemoinnissa, mutta yhdessä uutisessa se on pääaihe: *Kyseessä oli tuiki tavallinen suomalainen perhe* (MTV 16.4.2012). Uutisessa perheen tavallisuus rakentuu vanhempien ongelmattomaksi oletetun parisuhteen ja muutamaa vuotta aikaisemmin solmitun avioliiton, suomalaisuuden ja tekijän nuhteettomuuden varaan: ”miehen nimellä ei löydy oikeustapauksia menneiltä vuosilta.” MTV:n uutinen sisällyttää perheeseen ydinperheen lisäksi myös lähimaiset siteeraamalla surmatun naisen isän blogikirjoitusta. Vaikka perhe näyttää olevan uutisen pääaihe, tekijä itse ei tule määrittelyksi sen kautta, vaan hän on työssä käyvä ja korkeasti koulutettu mies.

Vanhempien avioliitto näyttäytyy Bulevardin tapauksen aineistossa onnellisena ja päällisin puolin säröttömänä heteroseksuaalisena parisuhteena, ja siitä puhutaan pääasiassa merkkinä idyllisestä ja hyvin toimeentulevasta perheestä. Avioliittoa ehdotetaan motiiviksi MTV:n uutisessa (16.4.2012) negaation kautta: toteamus, ettei avioeroa ollut suunnitteilla sisältää oletuksen, että eroaikeet olisivat saattaneet motivoida tapahtumaa. Parisuhdetta merkitään puhumalla parisuhteesta ja avioliitosta, ja surmattuun naiseen viitataan myös tekijän vaimona. Mieheen ei kuitenkaan liitetä parisuhdetta merkitsevää sanastoa: hän ei ole puoliso tai aviomies, vaan pelkkä mies. Tämä on tyypillistä perhesurmauutisille, joissa miehen toiminta näyttäytyy yhteisenä, ja mies nimetään ”mieheksi” ja nainen ”hänen vaimokseen” (Nikunen 2005, 125-126).

Rautavaaran perhesurmauutisissa parisuhdesanastoa on Bulevardin-tapausta runsaammin, ja parisuhdetta merkitseviä nimikkeitä käytetään niin naisesta kuin miehestäkin, joskin *vaimo* ja *avovaimo* esiintyvät aineistossa useammin kuin *avomies* tai *puoliso*. Tekstin aktiivinen toimija on nainen, ja mies näyttää tulevan määrittelyksi tämän kautta. Tekoa ymmärretään parisuhteen ongelmien kautta, ja lastenhoitoon liittyvät ongelmat rinnastuvat miehen pitkiin poissaoloihin. Näin naisen toiminta lopulta onkin lähtöisin miehestä, minkä Nikunen tiivistää omassa tutkimuksessaan näin: Jos mies ei hoida isyysvelvollisuuttaan, niin naisen tekemä perhesurma on selitettävissä ainakin osin miehen toiminnalla (Nikunen 2005, 287).

Rautavaaran perhesurman aineistossa perheen merkitys on keskeinen: kuten parisuhteesta, myös perheestä puhutaan surman yhteydessä enemmän kuin Bulevardin perhesurman aineistossa.

Rautavaaran tapauksen tekijästä puhutaan äitinä, mikä asemoi tämän tiukasti perheen ja kodin piiriin, ja surman motiiviksi esitetään perheen sisäisiä, lastenhoitoon liittyviä ongelmia ja erimielisyyksiä: hänestä tulee ”surmatyön tehnyt äiti.”

Tapahtuman motivaatioita haetaan perheen ja parisuhteen lisäksi tekijän äitiydestä, joka on diskurssina alisteinen perhediskurssille. Äitiyteen liittyy kulttuurisessa ymmärryksessä vahvoja mielikuvia hoivasta, ja äitiys myös koetaan ensisijaisena suhteessa isyyteen (mm. Noppari et al. 2015, 109). Kulttuurissamme on vahva kollektiivinen uskomus siitä, millainen on hyvä tai huono äiti, ja huonon äidin kategoriaan joutuvat ne naiset jotka eivät hoida velvollisuuksiaan (emt). Vaikka aineiston tekstit eivät suoraan osoita tekijän laiminlyöneen velvollisuuksiaan äitinä ennen perhesurmaa, tämän taipumus kontrolloida miestä ja vanhempien riitely lastenhoidosta esitetään merkinä epäonnistuneesta äitiydestä. Tekstissä lapsirakkaus ja mustasukkaisuus asetetaan rinnakkain kuin toisensa poissulkevinä, mikä osaltaan murentaa hyvän äidin narratiivia ja vahvistaa kertomusta ”omituisesta” äidistä. Nikusen (2005, 302) mukaan naisellisuus ja äidillisyyttä mielletään usein positiivisiksi, jos ne yhdistetään naiseksi luokiteltavaan henkilöön, mutta ne ovat myös potentiaalisesti vaarallisia ja patologisia. Julma kostaja, joka uhraa vaikka lapsensa saadakseen miehensä kärsimään, on naisellinen hahmo. Myös äitiys patologisoidaan helposti: hyvätkin ominaisuudet saattavat mennä liian pitkälle. (Emt, 303)

Analysoimieni tekstien parisuhdediskurssien verkostossa mies näyttää olevan perhesurman tekijästä riippumatta ensimmäiseksi mies, ja vasta sen jälkeen naisensa kumppani. Nainen taas asemoidaan helpommin suhteessa mieheen tämän vaimona. Naisen tekemän perhesurman uutisoinnissa parisuhdetta myös käsitellään kaiken kaikkiaan enemmän kuin tapauksessa, jossa tekijänä on mies. Kun Bulevardin perhesurmassa miespuolinen tekijä yhdistetään ensimmäiseksi työelämään ja talouteen, Rautavaaran tapauksessa nainen tekijänä nähdään osana parisuhdetta ja perhettä, joista käsin hänen toimintaansa tulkitaan.

Vaikka Bulevardin tapauksen miespuoliseen tekijään viitataan isänä ja puolisona, tämä ei ole yhtä sidottu perheeseen kuin naispuolinen tekijä, vaan saa merkityksensä perheen ulkopuolelta, työstä ja koulutusarvosta. Tämä taas kasaa tekijälle kulttuurista pääomaa, joka kotiäidiksi tyypistetyltä Rautavaaran perhesurman tekijältä puuttuu. Skeggsin (2014, 116-117) mukaan naisten pääsyä yksilöllisyyteen on rajoitettu, kun taas miehiksi määrittynyt yksilö on itsenään läsnä. ”Kyse on koherentista, ’rationaalisesta’ ja elämäkerrallisesta identiteetistä, joka määräytyy toisten kautta.” (emt)

Perheen ja parisuhteen diskurssit näyttävät siis määrittyvän aineistossa tekijän sukupuolen perusteella. Tekijästä käytetään kummassakin tapauksessa perhesanastoa, mutta kun tekijänä on nainen, tämän roolia ja toimintaa perheessä ja parisuhteessa tarkastellaan runsaasti, toisin silloin, kun tekijänä on mies, jolloin tämän arviointi pelkistyy sosiaalisen aseman tarkasteluun. Tapauksista voi aavistaa kaikuja asetelmasta, jossa isyys merkitsee pääasiassa elannon hankkimista (Ruoho 2006, 171) ja nainen marginalisoituu perheeseen, yksityiseen. Arvostettu julkinen asema on perimältään maskuliininen asema, johon naiset ovat joutuneet itsensä suhteuttamaan, ja journalismissa yksityiselämä nostetaan esille useimmiten häiriötekijänä ja julkisuuden rapauttajana (emt, 172).

Keskittyessään naispuolisen tekijän kohdalla perheeseen ja parisuhteeseen, analysoimani tekstit näyttävät nojaavan siihen perinteiseen käsitykseen, että naisen luontevin kiinnostuksenkohde ja elämänalue on yksityispiiri. Miehen kohdalla perhe taas nähdään edelleen mahdollisuutena ”kehittää yksilöllisyyttään ja harjaantua julkiseksi toimijaksi” (Ruoho 2006, 173). Myös Nikusen tutkimuksessa (2005, 293) vanhemmuuden ongelmia näytettäisiin käsiteltävän mieluummin äitien ja äitiyden kuin isien ja isyyden yhteydessä.

Terapiakulttuurissa perhe on samanaikaisesti yksilön tarpeita tyydyttävä ja psyykettä vahingoittava instituutio (Furedi 2004, 75-76 & Illouz 2008, 122-123). Sen tärkeimmäksi tehtäväksi on muodostunut miehen ja naisen emotionaalisten tarpeiden tyydyttäminen (Illouz 2008, 108).

Erityisesti Rautavaaran perhesurman käsittelyssä tulkinta perheestä on terapeuttinen. Siinä tekijän mustasukkaisuus ja tarve kontrolloida miehensä toimintaa ovat uskottavimpana esitetty motiivi, ja terapeuttisessa tulkinnassa seurausta perheen päivittäisessä kanssakäymisessä loukkaantuneista tunteista: tekijän emotionaaliset tarpeet ovat jääneet vaille täyttymystä. Perhe-elämän epäonnistumisesta seuraavat negatiiviset tunteet taas merkitsevät terapiakulttuurissa emotionaalista epäkypsyyttä ja toimintahäiriöitä (Illouz 2008, 103), jotka muun muassa Skeggsin (2014) mukaan puolestaan herkästi liitetään luokan kulttuurisissa representaatioissa alempiin yhteiskuntaluokkiin.

Illouzin mukaan terapeuttisten hyödykkeiden jakautumista voisikin tarkastella hyvinvoinnin eriarvoisuutena, sillä emotionaaliset ja verbaliset taidot luokittelevat. (Illouz 2008, 234-235) Illouzin haastattelemat työväenluokkaan kuuluvat ihmiset valittavat keski- ja yläluokkaisia verrokkejaan enemmän kumppaninsa hiljaisuudesta, kommunikaation puutteesta ja suhteen

tyyydyttämättömyydestä. Työväenluokan avioliitoissa miehillä ja naisilla ei siis ole sellaista yhteistä kieltä, jolla kuvata sisäistä maailmaansa. (Emt, 234)

Bulevardin tapauksessa Rautavaaran perhesurman uutisointia vastaavaa perheen sisäistä konfliktia ei löydy, vaan perhe-elämä näyttäisi täyttäneen tarkoituksensa. Tutkimukseni kaksi perhesurmatapausta voisi terapeuttisten hyödykkeiden luokittumisen valossa tulkita siten, että Rautavaaran työväenluokkaisessa perheessä sen jäseniltä on puuttunut joukko emotionaalisia ja verbalisia taitoja, joilla konflikteja olisi voitu ratkoa. Bulevardin tapauksessa korkean sosiaalisen aseman perheessä tällaisia taitoja on todennäköisemmin ollut, sillä merkkejä aiemmasta perheväkivallasta, eroaikeista tai rajuista riidoista ei ole löydettävissä.

5.3.2 Ennakoimaton ja järkyttävä perhesurma

Ennakoimattomuus toistuu hahmottelemassani diskurssiluokittelussa kaikkiaan kolmessa eri uutisessa. Se esiintyy kahdessa analysoimistani Rautavaaran teksteistä ja yhdessä Bulevardin perhesurmaa käsittelevistä uutisista. Ennakoimattomuuden diskurssin tehtävä ei ole niinkään ehdottaa syitä tapahtuneelle, kuin sulkea ulos esimerkiksi viranomaisten virheiden tai ulkopuolisen avun ja auttamatta jättämisen mahdollisuus. Se sisältää oletuksen, ettei tapahtumaa olisi voitu estää, sillä mikään ei vihjannut tulevasta. Kummassakin tapauksessa ennakoimattomuus perustuu lisäksi oletukseen, ettei perheessä ole aikaisemmin todettu väkivaltaa.

Skeggsin (2004) esittelemien luokan kulttuuristen representaatioiden näkökulmasta aineistostani löytämäni ennakoimattomuuden diskurssit näyttäisivät luokittuvan. Rautavaaran tapauksessa ennakoimattomuus esitetään tekijästä käsin: tämä toimi suunnittelematta ja ”äkkipikaistuksissaan” (Helsingin Sanomat 30.12.2014), mikä palautuu myyttiin yllättävästä mielenhäiriöstä, ”napsahduksesta päässä”, joka saa ihmisen toimimaan itselleen epätyypillisellä tavalla. Mustasukkaisuus, äkkipikaisuus ja kotiäitiys voidaan nähdä niin sanottuina luokkatapaisuuksina, eli eräänlaisina esityksinä luokasta. Tällaiset representaatiot yhdistetään Skeggsin mukaan tyypillisesti alempaan keskiluokkaan ja työväenluokkaan. Rautavaaran tapahtumien ennakoimattomuus syntyy tekijän arvaamattomuudesta, joka vaarallisuuden, tuhlaavaisuuden, mauttomuuden ja kulttuurittomuuden ohella tulee tulkituksi ”alaluokkaisuutena”. Teon niin sanottu äkkipikaisuus muodostuu diskurssissa enemmän odotettavaksi kuin odottamattomaksi, kun se asetetaan rinnakkain tekijän mustasukkaisuuden kanssa.

Bulevardin tapausta käsittelevässä aineistossani ennakoimattomuus puolestaan rakentuu perheen ja tekijän oletetun tavallisuuden, sekä tekijän korkean sosiaalisen aseman varaan: kaikki oli (ainakin päällisin puolin) hyvin, joten surma tuli täytenä yllätyksenä. Näissäkin teksteissä ennakoimattomuuden voi tulkita syntyvän luokan performatiivisuudesta käsin, mutta niissä ennakoimattomuus ei toimi synonyymina luokasta syntyvälle väistämättömyydelle. Bulevardin-aineistoni luokan representaatiot tuottavat ennakoimattomuutta odottamattoman ja selittämättömän merkityksessä. Bulevardin perhesurmatapauksen aineistossa varallisuutta symboloiva asuinalue, tekijän tohtorin koulutus ja johtaja-asema kansainvälisessä yrityksessä tuottavat keski- tai yläluokkaisuutta, joita ei ole totuttu yhdistämään henkirikoksiin. Niinpä tapahtuma näyttää jäävän mysteeriksi, mikä Nikusen mukaan on tyypillistä miesten tekemille perhesurmille (Nikunen 2005, 300). Nikunen kuitenkin huomauttaa, että mysteeri on siinä mielessä tavallinen, että se tarkoittaa, ettei tällaiselle teolle voi olla selitystä, tällaisen teon täytyy olla selittämätön (emt, 281).

Naisen tekemä perhesurma taas on kulttuuristen odotusten vastainen, mutta ei sellaisenaan mysteeri, sillä selitys on löydettävissä tekijästä (emt), kuten näyttää tapahtuvan myös omassa aineistossani. Näin diskurssista on löydettävissä myös luokittumisen kanssa rinnakkain tapahtuvaa sukupuolittumista. Tyypillisissä luokkakuvastoissa maskuliinisuuteen kasautuu yleensä enemmän kulttuurisesti arvostettuja piirteitä luokasta riippumatta, kun taas kulttuurisissa representaatioissa erityisesti naiselle työväenluokkaisuus on jotain, joka tulisi piilottaa ja josta tulisi päästä eroon (Kivimäki 2008, 9).

Ennakoimattomuuden diskurssiin liittyy myös järkyttävyyden diskurssi, joka erottuu aineistoni kummastakin tapauksesta. Järkyttävyyden nimetään suoraan, minkä lisäksi kerronnallisilla tyyliillä myös itse uutisen on tarkoitus järkyttää. Väkivaltaa lööppijulkisuudessa tutkineen Hanna Syrjälän (2007) mukaan iltapäivälehdet suosivat arkisia yksityiskohtia. ”Väkivaltaa ei tapahdukaan paikoissa, joissa sen voisi odottaa tapahtuvan, vaan ”tavalliseen elämään” kuuluvissa tavallisissa paikoissa” (Syrjälä 2007, 42). Myös väkivallan tekijän tavallisuuden korostaminen on yksi keino alleviivata väkivaltaa (emt). Erityisesti lapsiin kohdistuva väkivalta mielletään usein kaikkein epäoikeutetuimmaksi, käsittämättömimmäksi ja järkyttävimmäksi (emt, 43). Syrjälän mukaan surun ja suremisen saama julkisuus on muuttunut selvästi 2000-luvulla. Suru tehdään julkiseksi ja nähtäväksi, ja samalla koko yleisö vedetään surijoiden joukkoon. (Syrjälä 2007, 45) Omassa aineistossani järkyttävyyden mainitaan juuri Iltalehden ja MTV:n uutisissa, ja Syrjälän tulosten perusteella tulkitse sen lajityypille ominaiseksi keinoksi vedota lukijaan.

Frank Furedin mukaan länsimainen kulttuuri samaan aikaan korostaa ”aitojen tunteiden” avointa julkista näyttämistä ja tiukkaa kontrollointia. Furedin mukaan julkisesta tunteiden osoittamisesta on tullut kollektiivinen avun tavoittelun rituaali, jonka synnyttämässä tilassa näitä tunteita voidaan turvallisesti hallita. Kipeiden tunteiden tunnustaminen siis edellyttää sitä, että ne saavat merkityksensä julkisessa ja yhteisessä kokemisessa. (Emt, 37)

Bulevardin perhesurmaa käsittelevässä aineistossani järkyttävyyttä näyttää rinnastuvan tekijän menestyksen ja tapahtuman odottamattomuuden kanssa. Idyllisen perheen, lujan parisuhteen ja tekijän arvostetun aseman, sekä niiden tuottaman ”yläluokkaisuuden” kontekstissa tapahtuma on arvoituksellinen ja järkyttävä. Läheisten järkytys on mukana jokaisessa löytämässäni järkyttävyyden diskurssissa. Bulevardin perhesurma-aineistossa vedotaan surmatun naisen isän, sekä perhesurman tekijän itsemurhassa osallisena olleen rekkakuskin järkytykseen. Iltalehden uutisessa tapahtumia kerrataan viranomaisnäkökulmasta: ”Poliisin tarkoituksena oli viedä suruviesti isän kuolemasta, mutta tilanne muuttuikin järkyttävällä tavalla entistä surullisemmaksi” (IL 14.4.2012). Uutisessa tapahtumat etenevät dramaattisesti, kuin kohtalon sanelemina, ja ehdotetuksi motiivikonstruktioksi muodostuu taikauskoinen käsitys epäonnenpäivästä: ”Perjantai 13. päivä alkoi synkästi” (emt). Tapahtuman järkyttävyyttä syntyy siis osin ulkopuolelta, kuin perhesurma olisi lähtöisin vain satumaisen huonosta onnesta. Mielikuva vahvistaa käsitystä mysteeristä. Kun yläluokkaisen miehen tekemälle perhesurmalle ei löydetä ymmärrettävää motiivia parisuhteesta, perheestä tai taloustilanteesta, teko selitetään epäonnella.

Rautavaaran perhesurmaa käsittelevässä aineistossani järkyttävyyttä rakentuu ensisijaisesti tekijän toiminnassa: ”Äiti lähti kohtalokkaaseen ajoon suoraan yksivuotissynttäreiltä”. Rautavaaran perhesurma-aineiston järkyttävyyden diskurssi rakentuu erityisesti perheen henkiin jääneen isän ja surmassa kuolleen nuorimman lapsen varaan. Iltalehden uutinen (28.10.2014) kertoo miehen saaneen sairaalassa psykososiaalista tukea. Hän ei ole pitänyt yhteyttä sukulaisiinsa, ja jopa poliisi on lykännyt miehen kuulemista. Nuorin surmansa saanut lapsi on täyttänyt samana päivänä yksi vuotta. Äiti on lähtenyt ”kohtalokkaaseen ajoon suoraan yksivuotissynttäreiltä”. Dramaattinen kerronta ei kuitenkaan vapauta tekijää vastuusta samaan tapaan kuin Bulevardin tapauksessa, sillä Rautavaaran perhesurmassa tekijästä puhutaan aktiivisena toimijana, josta itsestään motiivi on löydettävissä.

Ennakoimattomuus ja järkyttävyyttä liittyvät myös surman tekotavan kuvailuun. Nikusen mukaan (2005, 25) murha-itsemurhat tehdään henkirikosta useammin ampuma-aseella ja ne tapahtuvat

useammin kotona. Bulevardin perhesurmaa käsittelevässä aineistossa tekotapaa ei kerrota ”tutkinnallisista syistä” (HS 13.4.2012), mutta Iltalehti (14.4.2012) paljastaa, että uhreissa ”oli ulkoisen väkivallan merkkejä”. Surma on kuitenkin perhesurmille tyypillisesti tapahtunut kotona, mikä voi herättää mielikuvia onnellista kulissia ylläpitäneestä perheestä, joka suljettujen ovien takana kohtaa kärsimystä ja kauhua. Poliisi ei kuitenkaan ole löytänyt viitteitä aiemmasta väkivallasta tai rajuista riidoista (MTV 16.4.2012), jotka voisivat tukea tulkintaa kulissi-idyllistä.

Rautavaaran perhesurmaa kuvaillaan ennakoimattoman ja järkyttävän lisäksi myös poikkeukselliseksi (MTV 30.12.2014), minkä voi tulkita viittaavan olosuhteisiin: surma ei tapahtunut kotona, vaan tekijä kolaroi henkilöautolla linja-autoon, jonka kyydissä hänen puolisonsa matkusti. Poikkeuksellisuus saattaa viitata myös tekijän sukupuoleen. Kuten jo aiemmin todettu, naisten tekemät henkirikokset ovat harvinaisempia kuin miesten tekemät.

5.3.3 Tekijänä yritysjohtaja ja mustasukkainen kotiäiti

Tässä luvussa tarkastelen sitä, miten diskurssit sukupuolittuvat ja luokituvat tekijää kuvattaessa. Kiinnitän huomiota sekä tekijöistä käytettyihin nimityksiin, että siihen, mitä näiden yksityiselämästä on kerrottu. Nopparin et al. mukaan hyvin perinteiset käsitykset sukupuolista ja niihin liitetystä ominaisuuksista elävät edelleen rikosuutisissa (2015, 99). Jos väkivaltaisessa rikostapauksessa epäilty on nainen, syytä tapahtuneelle etsitään naisen mielenterveydestä ja mediatilaa annetaan etenkin hänen luonteensa kuvaukselle. Kun miesten tekemiä rikoksia käsitellään herkästi ”luonnollisina”, naisten rikokset nähdään ”järjettöminä”, ja niiden syyksi ehdotetaan emotionaalisia tai biologisia syitä. (Emt, 100) Tyypillisesti huomiota kiinnitetään runsaasti naisen ulkonäköön, mutta myös hänen yksityiselämänsä ja roolinsa äitinä, vaimona tai tyttärenä ovat tarkastelun kohteena (emt)

Rikosjournalismissa on tyypillistä kategorisointi, joka perustuu luonnollisina pidettyihin vastakohtiin. Yksi tällainen kategoria on sukupuoli, jolloin mies ja nainen nähdään toistensa vastakohtina. Samalla näihin kategorioihin liitetään myös muita määreitä, joita pidetään pysyvästi tai luonnollisesti mies- tai naistapaisina. Naiseuteen yhdistetään yleensä hoivan, pehmeuden, perheen, heikkouden ja tunteen määreitä, mieheyteen liitetään näiden vastakohtana jäyhyys, kovuus, työ, järki ja voima. (Noppari et al. 2015, 102). Tällaiset vastaparit näyttävät pitävän pintansa myös oman tutkimukseni aineistossa. Siinä, missä naisen tekemässä Rautavaaran perhesurmassa tekijän kuvailua hallitsevat ”tunteeseen, heikkouteen ja hoivaan” palautuvat

mustasukkaisuuden ja äitiyden diskurssit, miehen tekemässä Bulevardin perhesurman uutisaineistossa tekijästä kerrotaan pääasiassa tämän työhön ja talouteen, siis ”työhön ja järkeen” liittyviä seikkoja. Bulevardin aineistossa tekijän puolison (vaimon) ammattia tai asemaa ei mainita. Rautavaaran perhesurman aineistossa kerrotaan sekä tekijän että tämän puolison (miehen) työstä.

Perheeseen viittaavan sanaston lisääntyminen varsinkin iltapäivälehtien rikosuutisissa selittänee isä- ja äiti-nimitysten viljelyä tutkimukseni aineistossa. Lisäksi perhesurman kontekstissa voi olla luontevampaa puhua isästä tai äidistä kuin vaikkapa epäilystä. Epäilty-nimikettä kuitenkin käytetään jonkin verran. Yhtä poikkeusta lukuun ottamatta sillä merkitään tekijää Bulevardin perhesurmautisissa, joissa tekijä on mies. Naisesta epäilty-sanaa käytetään vain kerran (MTV 30.12.2014). Ehkä poliisi- ja oikeuskielestä tuttu sana mieltyy helpommin mieheen, jonka kohdalla väkivaltaa on totuttu pitämään jollakin tapaa normaalimpana ja luonnollisempaan kuin naisen. Naisen tekemän Rautavaaran perhesurman aineistossa tekijä asemoidaan suhteessa perheeseen. Tästä puhutaan paitsi äitinä, myös vaimona ja avovaimona. Tekijään liitetyt määreet voi tulkita seuraukseksi siitä, että tapauksessa puhutaan ylipäättään enemmän perheestä ja parisuhteesta kuin tapauksessa, jossa tekijänä on mies.

Bulevardin tapauksessa tekijään viitataan kaikissa analysoimissani teksteissä isänä, mutta tämän isyys itsessään ei ole tarkastelun kohteena. Isyyden puutteet tai ’huono isyys’ eivät siis liity perhesurmaan. Sen sijaan palstatilaa annetaan tämän tohtorin arvolle, tutkimusinsinööriin ja tutkijan työlle ja johtotehtäville kansainvälisessä elektroniikkayhtiössä. Hän on siis ensisijaisesti korkeakoulutettu, työssäkäyvä mies, ja siten kartuttanut tarvittavaa kulttuurista pääomaa saavuttaakseen minuuden, ollakseen itsensä omistava yksilö (Skeggs 2014, 57). Tekemässäni diskurssiluokittelussa olen nimennyt työelämää ja varallisuutta käsittelevät kuvaukset menestyjädiskurssiksi. Diskurssi tuottaa saman aikaisesti luokkaa ja sukupuolta. Tekijän koulutus, kansainvälisen yhtiön johtoryhmän jäsenyys, tutkijan työ ja asunto Helsingin Bulevardilla tuottavat esitystä yläluokkaisuudesta ja eliitin jäsenyydestä. Tekijä sijoittuu aineistossa samaan aikaan harvojen etuoikeutettujen ja tavallisten perheen isien joukkoon. Tavallisuutta tuotetaan perheen diskurssissa, ja korkean yhteiskuntaluokan kulttuuriset representaatiot syntyvät menestyjädiskurssissa. Mies on samaan aikaan poikkeuksellinen ja tavallinen, mutta ei kuitenkaan ’omituinen’. Tavallisuuden korostaminen on Nikusen mukaan tavallista miesten tekemissä murha-itsemurhissa. Heistä tehdään vain vähän jälkikäteistulkintaa, eikä teko muuta käsitystä heistä, vaan määrittyy heidän luonteeseensa kuulumattomaksi. (Nikunen 2005, 247). Tämä vaikuttaisi pitävän paikkansa myös Bulevardin tapauksen aineistossa ainakin siltä osin, ettei väkivaltaa yhdistetä

uutisissa miehen ominaisuudeksi, vaan hänen olemuksensa rakentuu menestyksessä, johon väkivalta ei liity.

Rautavaaran perhesurmaa käsittelevän aineiston analyysissä vahvin tekijään liitetty diskurssi on mustasukkaisuus. 2000-luvulla väkivaltaotsikoissa on puhuttu aiempaa useammin mustasukkaisuudesta, ja yleensä se silloin osoitetaan teon motiiviksi (Syrjälä 2007, 42). Myös Rautavaaran-tapauksen aineistossa mustasukkaisuudesta rakentuu uskottavin ehdotettu selitys tapahtuneelle. Mustasukkaisuus, ailahtelevaisuus ja hallitsemattomuus tulkitaan Skeggsin mukaan herkimmin alempien yhteiskuntaluokkien ominaisuuksiksi. Tekijän kotiäitiys ei ole paikannettavissa erityisesti mihinkään Erolan et al. luokkaerottelun luokkaan, mutta osa uutisista mainitsee tekijän puolison työskennelleen katukiveysten rakentajana, minkä perusteella hän kuuluu ammattitaitoisen työväestön (5-6) luokkaan. Puolison luokka-aseman taas on nähty määrittävän subjektiivista luokka-asemaa (Erola et al. 2010, 42), jolloin myös Rautavaaran perhesurmassa tekijä voidaan sijoittaa työväenluokkaan. Aineistossa tekijän rooli tyypistyy mustasukkaisen kotiäidin tehtävään, jolloin hänen mahdollinen kulttuurinen pääomansa menettää merkityksensä, ja hänen ainut merkittävä ominaisuutensa on ”omituisuus”. Omituisuus syntyy perheen, äitiyden ja mustasukkaisuuden diskursseissa: kotona riidellään lastenhoidosta, vaikka aineistossa kerrottu kotiäitiys kasaa vastuun lastenhoidosta tekijälle, äidille. Tämän kerrotaan kuvailleen itseään lapsirakkaaksi, mutta samalla hän on ’sairaalloisen mustasukkainen’. Terapiakulttuurissa yksilön tunteet tulkitaan herkästi tämän luonteenpiirteiksi ja henkilökohtaisiksi ominaisuuksiksi (Furedi 2004, 43), kuten näyttää tapahtuvan myös Rautavaaran tapahtumien uutisoinnissa. Kun terapeutin eetos korostaa yksilön henkilökohtaisia ongelmia, se samalla luonnollistaa itsetuhoisen käytöksen normaaliksi (emt).

Tekijän omituisuus on ollut usein käytetty motiivikonstruktio, kun murha-itsemurhan tekijänä on nainen (Nikunen 2005, 300). Nikusen mukaan naisten tekemiin murha-itsemurhiin ja lapsensurmiin suhtaudutaan kaksijakoisesti. Toisessa tulkinnassa tuodaan esille kosto, ja toisessa altruistinen lapsen parhaan ajattelu (Nikunen 2005, 289). Kun halutaan korostaa henkirikosta, häivytetään itsemurha, ja silloin kun halutaan kertoa ”laajennetusta itsemurhasta”, painotetaan itsemurhaa. Rautavaaran perhesurman aineistossa mustasukkaisuus tulkitaan tekijän luonteenpiirteeksi, jota tämän miehen pitkät poissaolot ja eroaikaet ruokkivat. Perhesurma näyttäytyy kostona, jonka uutisoinnissa henkirikos korostuu ja itsemurha on vain sen sivutuotetta.

6 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tässä tutkielmassa olen kysynyt, millaisia diskursseja aineistostani on löydettävissä terapiakulttuurin kontekstissa, ja miten nämä diskurssit sukupuolittuvat ja luokituvat tapahtuman syitä nimettäessä ja tekijää kuvattaessa. Terapeuttiset diskurssit tarkoittavat tässä tutkielmassa niitä perhesurmautisten diskursseja, joissa tapahtunutta selitetään tekijän yksityiselämällä ja henkilökohtaisilla ominaisuuksilla. Tulkitsen nämä diskurssit osaksi terapiakulttuurin yksilökeskeistä eetosta, joka tuottaa ilmapiirin, jota nimitän intiimiksi yhteiskunnaksi. Intiimi yhteiskunta tarkoittaa länsimaisen yhteiskunnan kehitystä, jossa sosiaaliset ongelmat on alettu nähdä yksilöiden psykologisina häiriöinä.

Olen nimennyt aineistosta löytämäni terapeuttiset diskurssit *perhediskurssiksi*, *parisuhdediskurssiksi*, *ennakoimattomuuden diskurssiksi*, *järkyttävyyden diskurssiksi*, *menestyjädiskurssiksi* ja *mustasukkaisuusdiskurssiksi*. Seuraavissa alaluvuissa kokoan yhteen näistä luokitteluista tekemäni tulkinnat ja vastaan luvussa 4 esittämiini tutkimuskysymyksiin.

6.1 Tulosten yhteenveto

Aineistoni kahden tapauksen uutistekstit ehdottavat keskenään erilaisia selityksiä perhesurmille ja painottavat myös eri seikkoja tekijän kuvailussa. Osittain erot voivat johtua toimittajien saatavilla olevista tiedoista, mutta omassa tutkimuksessani keskityn tarkastelemaan tekstejä diskurssien, uutisissa esiintyvien puhetaiposten tasolla.

Perhesurmasta epäillyn naisen kohdalla tekijän kuvailu keskittyy tämän luonteeseen, josta löytyy myös ehdotettu motiivi tapahtuneelle: mustasukkaisuusdiskurssi erottuu vahvana juopana aineiston diskurssiverkostosta. Tekijästä käytetään runsaasti perhesanastoa: tämä on äiti, perheen äiti tai avovaimo. Perheen ja parisuhteen tila ovat läpivalaisun kohteena, ja tekijän vanhemmuutta tarkastellaan tämän luonteesta esitettyjen tulkintojen valossa. Lapsirakkaan kotiäidin kuvaus joutuu konfliktiin äärimmäisen mustasukkaisen ja kontrolloivan naisen mielikuvan kanssa, mikä ilmeisesti asettaa koko tekijän äitiyden kyseenalaiseksi. Tapahtumaa kuvataan ennakoimattomaksi, poikkeukselliseksi ja järkyttäväksi. Sitä ei ole suunniteltu ennalta, vaan 'äkkipikaistuksissa' tehdyn perhesurman kimmokkeeksi on tulkittu tapahtumaa edeltävä riita linja-autossa, jolla mies on ollut matkalla töihin. Teko näyttäytyy lähestulkoon kostona, ja sen motiivina on tekijän poikkeuksellisuus ja "julman kostajan" myytti. Naisen tekemässä perhesurmassa tekijä on siis

ennen kaikkea äiti ja hänen toimintansa aluetta ovat koti ja perhe, mistä kertoo perheen ja parisuhteen runsas käsittely surmautisissa. Toiseksi tekijä on vaimo, joka on joutunut epätydyttävän perhe-elämän vangiksi, ja jonka emotionaalisia tarpeita parisuhde ei kykene tyydyttämään, mikä synnyttää epätervettä käytöstä. Syntyy miehensä käytöksestä oireileva nainen, joka ei kykene hillitsemään tunteitaan.

Illouzin mukaan terapiakulttuuri sisältää idean itsekontrollista, jossa ”terapeuttinen” yksilö on jatkuvasti tunteidensa keskiössä, mutta hänen ei tule antaa niiden vaikuttaa itseensä. Terapeuttinen eetos tarjoaa sosiologista pulmaa, jossa se rohkaisee vahvaan, valistuneeseen itseymmärrykseen perustuvaan yksilöllisyyteen, mutta jonka tarkoitus on säilyttää itsensä sosiaalisten suhteiden verkostossa. Voimakkaiden tunteiden sijaan rohkaistaan kykyä kontrolloida tunteita ja hallita kommunikaation säännöt. (Illouz 2008, 103) Rautavaaran perhesurmautisten diskursseissa tekijä on epäonnistunut tunteidensa kontrolloinnissa, ja on ”äkkipikaistuksissaan” surmannut perheensä. Näin ollen tekijä ei täytä kunnolla hänelle annettuja äidin, vaimon tai naisen rooleja, vaan on omituinen ja muukalainen. Perhesurman tekijänä nainen on toinen.

Nikusen tutkimuksessa murha-itsemurhauutisissa miesten luonteenpiirteitä ja tekoja kuvataan tarkasti (2005, 277). Omassa aineistossani miehen tekemän perhesurman uutisoinnin keskiössä on tekijän työ, eikä hänen luonteestaan esitetä tulkintoja. Tekijä on ensin mies, sitten isä ja epäilty. Bulevardin perhesurman uutisoinnissa käytetään vähemmän perhesanastoa kuin Rautavaaran-tapauksen uutisoinnissa, vaikka perhe ja parisuhde ovatkin tarkastelun kohteena. Tekijän isyyttä sen sijaan ei käsitellä, mikä Nikusen mukaan on tavanomaista miesten tekemien perhesurmien uutisoinnissa. ”Mies on usein ’mies’ perheessäänkin, samoin parisuhteessa ja isänä. Mies on kuitenkin myös ’perheen isä’ ja ’isä’, mutta ’puoliso’ hän on ain harvoin.” (Nikunen 2005, 219). Miehen tekemää väkivaltaa selitetään perheessäänkin miehen väkivaltana, ei isän väkivaltana; isyys liitetään positiivisempiin asioihin. (Emt) Nikusen tutkimuksen perusteella isyyden puutteet tai isyydessä epäonnistuminen eivät näytä liittyvän lapsen ja itsen surmaamiseen. Murha-itsemurhauutisten isähahmot eivät sovi väkivaltaisiin tekoihin, eivätkä he ole aggressiivisia, välinpitämättömiä tai rankaisevia. (Emt, 216) Oman tutkimukseni aineistossa miehen luonne ei ylipäätään joudu tarkastelun kohteeksi, vaan tämän kuvailua hallitsee ammatillisen menestyksen diskurssi, jolloin teko määrittyy luonteeseen kuulumattomaksi. Tekijä perheineen kuvataan tavallisena, tai korkeintaan tavallista paremmin toimeentulevana, eikä perhesurma muuta käsitystä. Mies on väkivallan sukupuolineutraali toimija (Nikunen 2005, 223).

Koska miesten tekemille murha-itsemurhille ei ole ”äitiysrikokseen” vertautuvaa lapsensurman kulttuurista kategoriaa, miesten tekemistä murha-itsemurhista kerrotaan suomalaisen itsemurhan retoriikalla: ei ole olemassa isyysrikoksia, eikä sopivaa Antiikin myyttiä – mutta käytettävissä on suomalaisen miehen myytti. (Nikunen 2005, 304) Perheen kansallisuus eli suomalaisuus mainitaan van Bulevardin perhesurmatapauksen uutisissa, mutta Suomi on kummankin tapauksen itsestään selvä konteksti. Nikusen mukaan suomalaisuutta ei kovin usein tuoda esille rikosuutisissa (2005, 308), ja lähinnä se mainitaan silloin, jos rikosta ei pidetä suomalaisille tyypillisenä tai mukana on muitakin kuin suomalaisia osallisia. Suomalaisuudeksi ollaan kuitenkin taipuvaisia määrittelemään kaikenlaista äärikäyttäytymistä (emt, 318) ainakin silloin, kun puhutaan suomalaisesta miehestä. Perheenjäseniin laajennetulla itsemurhalla nähdään yhteys suomalaisuuteen tai ainakin suomalaiseen mieheen, jonka ’piilomasennus’ on tulkittu perhesurmien syyksi. (Emt, 324)

Aineiston diskursseissa syntyvät luokkatapaisuudet näyttäisivät palvelevan tapausten uutisoinnissa erilaisia tarpeita. Bulevardin tapauksessa luokkaa tuotetaan erityisesti asuinpaikan ja menestyjä- sekä talousdiskurssien kautta. Väkivalta ei sovi muihin yläluokkaisuuden tai työelämässä menestyvän perheen isän representaatioihin, ja se näyttääkin suuntautuvan perheeseen ulkopuolelta, selittämättömänä mysteerinä ja jopa epäonnen sattumuksena. Luokkaa tuottava *menestyjädiskurssi* liittyy erityisesti tapahtuman ennakoimattomuuteen: näin ’hyvän’ perheen kohdalla tapaus on käsittämätön.

Rautavaaran perhesurman uutisoinnissa luokkatapaisuudet tulevat näkyviksi äitiyden diskurssissa ja tekijään liitettyjen ominaisuuksien kautta. Tekijän (työväen)luokkaa tuotetaan myös tämän puolison ammatin kautta. Asuinpaikalla ei ole nähdäkseen luokkaa tuottavia merkityksiä. Pikkuruinen Rautavaara Pohjois-Savossa ei sisällä samanlaisia statusmerkityksiä kuin Helsingin Bulevardi. Luokkapuhetta varotaan suomalaisessa keskustelussa, eikä yhteiskuntaluokkia tietenkään mainita kummankaan analysoimani tapauksen teksteissä, mutta silti on selvää, kumpi perheistä kuuluu ylempään ja kumpi alempaan keskiluokkaan.

Millaisia uutisia tapauksista olisi kirjoitettu, jos tekijä olisi Bulevardin perhesurman tekijä olisi nainen ja Rautavaaran tapauksessa mies? Millaisia merkityksiä tekijään olisi liitetty, jos perheensä ja itsensä surmannut nainen olisi toiminut yliopiston tutkijana ja kansainvälisen elektroniikkayhtiön johtoryhmässä ja asunut perheineen Bulevardilla? Olisivatko uutiset pitäneet tekijän ammatillista menestystä niin kiinnostavana, ettei tämän onnistumista äitinä ja vaimona olisi tarvinnut käsitellä? Olisiko tähän viitattu naisena vai jopa sukupuolineutraalisti epäiltyinä, vai ehkä sittenkin etäisenä tai

muuten 'epäilyttävänä' uraäitinä? Omien tuloksieni valossa jälkimmäinen vaihtoehto vaikuttaa todennäköiseltä. Entä millaisia selityksiä uutisissa olisi annettu Rautavaaran perhesurmalle, jos tekijä olisi ollut mustasukkainen koti-isä? Olisiko uutisointi keskittynyt tämän luonteen arviointiin ja poikkeuksellisuuden pohdintaan tai rooliin isänä ja aviomiehenä, vai olisivatko ehdotetut motiivit liittyneet esimerkiksi perheen taloudelliseen tilanteeseen tai tekijän päihteiden käyttöön? Olisiko tekijän puolison ammatti mainittu, jos perheen elättäminen olisi ollut perheen äidin vastuulla? Entä millaisia otsikoita syntyisi sateenkaariperheessä tapahtuneesta perhesurmasta?

6.2 Perhesurmautisten terapeuttiset diskurssit

Perhe on herättänyt intohimoja yhtä lailla terapiakulttuurissa kuin feministisessä tutkimuksessakin. Toisiaan näennäisesti vastustaneet toisen aallon feminisismi ja psykologia ovat jakaneet käsityksen perheestä henkilökohtaisen täyttymyksen lähteenä, joka samalla kahlitsee jäsenensä ahdistavaan ikeeseen. (Illouz 2008, 122-123) Terapiakulttuurissa parisuhteen ongelmat johtuvat yksilöiden emotionaalisten tarpeiden täyttymättömyydestä. Perheen ja parisuhteen onni ovat sen muodostavien yksilöiden vastuulla, ja paljon on kiinni heidän kyvyistään kommunikoida ja reflektoida itseään. Ei siis ole ihme, että myös perhesurmassa selitystä haetaan tekijän yksityiselämästä ja perheen sisäisistä suhteista.

Terapeuttinen käsitys perheestä näyttäisi tuottavan selitystä erityisesti Rautavaaran perhesurmalle aineiston *perhe-* ja *parisuhdediskursseissa*. Tähän viittaavat ainakin perheen ja parisuhteen ongelmien runsas käsittely ja tekijän vahva asemointi perheen piiriin: juuri perheen piirissä kehittyi tekijän äärimmäinen mustasukkaisuus, joka myös tulkitaan tapahtuman motiiviksi. Rautavaaran tapauksen uutisoinnissa toinen vahva terapiadiskurssi onkin juuri *mustasukkaisuusdiskurssi*. Se kytkeytyy vahvasti tekijän äitiyteen ja rooliin parisuhteessa, ja tuottaa kertomusta 'omituisesta naisesta', joka on kahlitseva, ongelmainen, ailahteleva ja potentiaalisesti vaarallinen.

Frank Furedin mukaan modernissa länsimaisessa kulttuurissa sosiaaliset ongelmat tulkitaan yksilöiden psykologiseksi häiriöiksi, niin ettei niillä näytä olevan enää mitään yhteyttä yhteiskuntaan. Subjektiiivisesta kokemuksesta on tullut kaiken lähtökohta. (Furedi 2004, 25). Koska voimakkaita tunteita pidetään yhteiskunnallisten ongelmien lähteenä, yksilöiltä vaaditaan hyvää itsetuntemusta ja etenkin tunteiden hallintaa. Terapiakulttuurissa jokainen tarpeeseen perustuva ihmissuhde, riippuvuus toisesta, nähdään potentiaalisesti "toksisena", myrkyllisenä ja haitallisena suhteena, joka voi aiheuttaa vakavia emotionaalisia vammoja. (Furedi 2004, 76) Terapeuttisen

tulkinnan mukaan Rautavaaran perhesurmassa perheen tilanne on siis vähintäänkin epäilyttävä, onhan kotiäiti melko todennäköisesti ainakin taloudellisesti riippuvainen työssä käyvistä miehistään.

Perhettä ja parisuhdetta käsitellään myös Bulevardin perhesurmatapauksen uutisissa, mutta tekijän toiminta perheen piirissä jää käsittelyn ulkopuolelle. Sen sijaan tekijän kuvailun keskiössä on työelämä. Kuitenkin myös Bulevardin tapauksen aineistosta luokittelemani *menestyjädiskurssi* on terapeutin diskurssi, ainakin siinä mielessä, että tekijän ammatillinen menestys tulkitaan teksteissä tämän henkilökohtaiseksi ominaisuudeksi: Se on yksi tapa etsiä tapahtuman selitystä tekijästä ja tämän elämästä käsin. Bulevardin tapahtumien selitystä etsitään lähes ainoastaan poissulkemisen kautta, ja kun uskottavaa motiivivia ei löydy, se näyttää tulevan ulkopuolelta. Kenties tekijän luonteenpiirteiden tarkastelua ei edes pidetä tarpeellisena, sillä perhesurma tulee herkästi tulkittua 'suomalaisena rikoksena' (Nikunen 2005, 304, 324).

Varsinaiset suomalaisuuden, masennuksen tai alkoholismin diskurssit puuttuvat Bulevardin aineistosta. Niiden sijaan tarjotaan *tavallisuuden diskurssia*, joka on melko lähellä perinteistä käsitystä suomalaisesta miehestä, mikä suomalaisessa kulttuurissa on yhdistetty muun muassa heteroseksuaalisuuteen, fyysiseen voimaan ja rationaalisuuteen (Jokinen 2000, 68).

Maskuliinisuutta tutkineen Arto Jokisen mukaan kulttuurinen maskuliinisuus on ansaittava esimerkiksi niin sanottujen miehuuskokeiden, kuten armeijan ja ajokortin hankkimisen, kautta. Isyyttä ei kuitenkaan miesten elämässä yleensä mielletä miehuuskokeeksi ainakaan suomalaisessa kulttuurissa. ”Yleensä isä on poissa: töissä, sodassa tai kuollut. Jos isä on läsnä, hän on vaiti; jos isä puhuu, hän moittii.” (emt)

Iltapäivälehtien väkivaltarikosuutisissa väkivallan painopiste on siirtynyt ulkopuolisesta kodin sisäiseen. Osallisten yksityiskohtainen kuvailu on yleistynyt ja perhesanojen käyttö on lisääntynyt. Arkisten yksityiskohtien kuvailu tuo tapahtumat lähelle lukijaa, ja väkivaltaan saattaa törmätä nyt myös omassa kodissaan. (Syrjälä 2007, 40-41) Ei siis ole ihme, että aineistoni tapauksia yhdistävät diskurssit ovat perheen, parisuhteen ja järkyttävyyden diskursseja. Frank Furedin mukaan tutussa ja turvalliseksi luullussa ympäristössä tapahtuvien rikosten painottaminen on ohjannut länsimaisen kulttuurin huomion yksityisen piirissä sijaitsevaan, intiimiin uhkaan – ihmisten keskinäiset suhteet on kriminalisoitu. (Furedi 2004, 80) Tuottamalla uudenlaisen ”tavallisen”, jossa arkiset ja rutiininomaiset ihmissuhteet ovat mahdollisesti vahingollisia, yhteiskunta viestittää että meidän tulisi varoa kaikkia ympärillämme. Enää epäluulo ei kohdistu vain rikollisiin, ulkomaalaisiin tai

muihin ”toisiin”, vaan myös omaan lähipiiriin, ja niin myös perhe-elämää on alettu laajasti kuvata perheväkivallan ja hyväksikäytön tilana. (Emt, 81) Yksityisen alue on patologisoitu. Furedin mukaan terapeutin eetoson painottuminen yksilön sisäiseen elämään synnyttää kinastelun ja kaunan ilmapiiriin ja vieraannuttaa julkisesta. (Emt, 83)

Perhe- ja parisuhdediskurssien lisäksi tapauksille yhteisiä terapeutteja diskursseja ovat osittain lomittuvat *ennakoimattomuuden ja järkyttävyyden diskurssit*. Tapahtuman nimeäminen järkyttäväksi ohjaa lukijaa reagoimaan uutiseen ’oikein’. Samalla se synnyttää yhteisen tilan, jossa mahdollisia kipeitä tunteita voi tunnustaa ja kokea. Surusta ja suremisesta on tullut julkista ja myös yleisö vedetään surijoiden joukkoon (Syrjälä 2007, 45). Terapiakulttuurissa korostetaan ”aitojen tunteiden” avointa näyttämistä ja samalla vaaditaan niiden tiukkaa kontrollointia. Julkinen tunteiden osoittaminen on kollektiivinen rituaali, jonka synnyttämässä tilassa näitä tunteita voidaan turvallisesti hallita. (Furedi 2004, 37) *Järkyttävyyden diskurssi* palvelee tätä tarkoitusta luomalla tilan, jossa kipeät tunteet voivat saada merkityksensä, jossa ne voidaan ikään kuin kokea yhdessä.

Ennakoimattomuuden diskurssi rakentuu Bulevardin tapauksessa pääasiassa sen varaan, että tekijällä oli ”kaikki ulkoisesti kunnossa”. Rautavaaran perhesurma puolestaan on ennakoimaton, koska tekijä on arvaamaton. Yllättäviä perhesurmat eivät kuitenkaan sinänsä ole, onhan intiimeistä suhteista tullut epäluottamuksen aluetta. ’Suljettu ovi’ piilottaa perhesuhteet julkiselta valvonnalta: se symboloi yksityisiä kohtaamisia kohtaan suuntautuvaa epäilyä (Furedi 2004, 82). Siitä, mitä suljettujen ovien takana tapahtuu, on Furedin (emt) mukaan tullut tärkeä motiivi modernille kulttuurille. Kasvava ’tietoisuus’ suljetun oven representoimasta vaarasta on vertauskuva luottamuksen puutteelle, jota intiimi yhteiskunta tuntee yksityisiä ihmissuhteita kohtaan. (Emt) Myös Bulevardin asunnon ovet ovat *ennakoimattomuuden diskurssissa* suljetut: ulkoisesti kaikki näyttää olevan hyvin, mutta kukaan ei tiedä, mitä suljettujen ovien takana tapahtuu. Poliisi ei ole saanut tietoa mahdollisesta väkivallasta (MTV 16.4.2012), mutta toisaalta miesten naisiin kohdistama väkivalta on usein luonteeltaan intiimiä ja jää usein tulematta poliisin tai muiden viranomaisten tietoon (Jokinen 2000, 35). ’Suljettujen ovien takana’ on tapahtunut juuri sitä, mitä terapiaeetos olettaakin – perhe löytyy kotoaan surmattuna.

6.3 Diskurssien luokittuminen ja sukupuolittuminen tapahtuman syitä nimettäessä

Murha-itsemurhauutisissa tapahtuneelle ei aina löydetä syytä, ja ”kunnon kertomuksen” vaatimukset tuntuvat jäävän täyttymättä. Siksi kerronta ennemminkin kumoaa mahdolliset syyt.

Teko mielletään tekijälle epätyypilliseksi, ja uutisiin yhdistyy kertomus perheen tavallisuudesta ja jopa idyllisyydestä. (Nikunen 2005, 192) Näin rakentuu myös Bulevardin perhesurmatapauksen uutisointi. Surmalle ei näytä löytyvän uskottavaa selitystä, joten syytä etsitään negaation, kumoamisen kautta: Perheessä ei ole ollut riitoja tai taloudellisia ongelmia, vanhemmat eivät ole suunnitelleet eroa, ulkoisesti kaikki näyttää olleen kunnossa. Bulevardin perhesurman aineistossa tapahtuman selitystä tuotetaan siis poissulkemisen kautta *perhe- parisuhde-* ja *menestyjädiskursseissa*. Selitystä ei löydy, ja tapaus jää mysteeriksi.

Bulevardin perhesurmaa koskevassa aineistossa *perhediskurssi* ja *parisuhdediskurssi* ovat vahvimmat selitystä tuottavat diskurssit. Kuitenkaan tekijä itse ei tule määriteltyksi perheen kautta – hänestä puhutaan *isänä*, mutta parisuhdetta merkitsevää sanastoa tekijästä ei esiinny; hän ei ole tekstissä *aviomies* tai *puoliso*, eikä perhe ole hänen toimintansa ensisijainen alue. Perhesurman syyksi ehdotetaan negaation kautta perheen, ei tekijän ongelmia.

Bulevardin tapauksen *perhediskurssi* on perheidyllin diskurssi. Uutisteksteissä ei löydetä epäfunktionaalista perhettä, vaan onnellisesta heteroseksuaalisesta parisuhteesta, yhteisistä lapsista, taloudellisesta varmuudesta ja arvostetusta asuinalueesta rakentuva ideaali. Samalla se tuottaa korkeaa luokka-asemaa, mielikuvaa 'paremmasta perheestä', joka on miehelle toiminut ennen kaikkea mahdollisuutena "kehittää yksilöllisyyttään ja harjaantua julkiseksi toimijaksi" (Ruoho 2006, 173). Samalla Bulevardin tapahtumat kuitenkin rikkovat perheidyllin kertomuksen; *perhediskurssi* sisältää oletuksen kulissista – kaikki on näyttänyt olevan hyvin, mutta jotain on sittenkin ollut vialla. Tämä kulissi palautuu edellisessä luvussa käsittelemääni terapiakulttuuriseen tulkintaan 'suljetusta ovesta', jonka takana yksityiset ihmissuhteet ovat muodostuneet ja myrkyttyneet suojassa intiimin yhteiskunnan valvonnalta.

Miehen tekemä perhesurma on siis aineistoni diskursseissa selittämätön ja järjenvastainen. Tulkintaa vahvistavat *tavallisuuden* ja *suomalaisuuden diskurssit*. Bulevardin perhesurman uutisaineiston terapeuttisten diskurssien luokkatapaisuudet ovat yläluokan tapaisuuksia: asuinpaikan korostaminen, tekijän työelämän kuvailu, taloudellisten motiivien poissulkeminen ja mielikuva perheidyllistä yhdistyvät korkeaan sosiaaliseen statukseen, yhteiskunnan eliittiin. Tähän väkivaltaisuus ja impulsiivisuus taas eivät sovi, ja tapahtumalle ehdotetaan selityksiä ulkopuolelta, vetoamalla esimerkiksi 'epäonnen päivään'. Tapaus on mysteeri. Tekijän luonteen ja isyyden sivuuttaminen aineistossa yksinkertaistaa väkivallan selityksen tämän sukupuoleen: heteroseksuaalinen parisuhde sisältää väkivallan potentiaalin.

Myös Rautavaaran perhesurman syytä tuotetaan *perhe-* ja *parisuhdediskursseissa*. Perhesurman syyksi esitetään perheen ja parisuhteen ongelmia ja erityisesti tekijän haluttomuutta suostua miehen eroaikeisiin. Perhesurma käsitetään perheen häiriönä; *perhediskurssi* tuottaa käsitystä perheestä, joka on kärsinyt puutetta yhteisestä ajasta, ehkäpä rahasta, vanhempien välisestä kommunikaatiosta ja varsinkin luottamuksesta. Ennen kaikkea tapahtuma on kuitenkin tekijän häiriö: teon motiiviksi tulkitaan mustasukkaisuus ja jopa kosto. Perheen epäfunktionaalisuus ja siitä seuraava emotionaalisten tarpeiden täyttymättömyys täydentyvät muiden diskurssien luokkatapaisuuksien kanssa matalaksi sosiaaliseksi statukseksi, jonka kontekstissa impulsiivinen ja arvaamaton käytös ovat enemmän odotettavia kuin ennakoimattomia. Kun tekijänä on nainen, tämä nähdään ensisijaisesti äitinä, elimellisenä osana perhettä. Niinpä myös perhesurman selityksiä haetaan ennen kaikkea perheestä ja parisuhteesta.

Eva Illouzin mukaan terapiakielellä on tärkeä rooli *moraalisten hyödykkeiden* (moral goods) jakamisessa. Näihin hyödykkeisiin kuuluvat henkistä hyvinvointia tuottavat perhe ja läheisyys, joita voisi mitata sosiaalisen hyvinvoinnin ja luokkaerojen tutkimuksessa. (Illouz 2008, 224-225) Illouzin haastattelemat työväenluokkaan kuuluvat ihmiset valittavat keski- ja yläluokkaisia verrokkejaan enemmän kumppaninsa hiljaisuudesta, kommunikaation puutteesta ja suhteen tyydyttämättömyydestä. Työväenluokan avioliitoissa miehillä ja naisilla ei siis ole sellaista yhteistä kieltä, jolla kuvata sisäistä maailmaansa. (Emt, 234) Tulkinnan mukaan emotionaaliset ja verbaaliset taidot siis luokituvat². Työväenluokkaisten ihmisten yksilöllisyyttä luonnehditaan kamppailun ja vastoinkäymisten kertomuksilla; heidän karu yksilöllisyytensä korostaa epäluuloisuutta, kovuutta ja fyysistä voimaa. Ylemmillä yhteiskuntaluokilla puolestaan korostuu ”pehmeä, psykologisoitunut yksilöllisyys”, johon yhdistetään sellaisia piirteitä kuin ainutlaatuisuus, yksilöllisyys, itseluottamus ja psyyken tarpeet. Tätä terapeuttisten hyödykkeiden jakautumista tulisi Illouzin mukaan tarkastella hyvinvoinnin eriarvoisuutena. (Illouz 2008, 234-235) Emotionaalinen

² ”Elämänsä yhteiskunnallisessa tuotannossa ihmiset astuvat määrättyihin, välttämättömiin, heidän tahdostaan riippumattomiin suhteisiin, tuotantosuhteisiin, jotka vastaavat heidän aineellisten tuotantovoimiensa määrättyä kehitysastetta. Näiden tuotantosuhteiden kokonaisuus muodostaa yhteiskunnan taloudellisen rakenteen, (...) jolle juridinen ja poliittinen päällysrakennus kohoaa ja jota yhteiskunnallisen tietoisuuden määrätynlaiset muodot vastaavat. Yhteiskunnallisen, poliittisen ja henkisen elämänprosessin määrää ylipäänsä aineellisen elämän tuotantotapa. Ei ihmisten tajunta määrää heidän olemistaan, vaan päinvastoin heidän yhteiskunnallinen olemisensä määrää heidän tajuntansa.” (Marx 1958, 308-309)

kompetenssi saattaa olla uusi sosiaalisten hyötyjen pääoma sekä työpaikalla, että yksityiselämässä. (Emt, 240)

Illouzin mukaan modernissa perheessä on edelleen jäänteitä viktoriaanisen ajan perheestä, sillä myös moderni keskiluokkainen perhe kuuluu yksityisen piiriin, tulee tulkituksi tunnesiteenä ja keskittyy parisuhteeseen. (Illouz 2008, 107-108) Viktoriaanisen ajan perheessä ”miehekkyyden” ja ”naisellisuuden” määritelmät olivat sidoksissa perheen rooleihin; miestä arvioitiin tämän työmoraalin ja naista tämän kodinhoidon perusteella. (Emt) Modernissa perheessä järjestys on Illouzin mukaan murtunut, mutta oman aineistoni *perhediskurssissa* järjestys näyttäisi olevan lähempänä viktoriaanista kuin modernia perhettä: Kun tekijänä on mies, tämän toimintaa perheessä käsitellään pelkästään työn kautta, ja nainen tekijänä puolestaan tulee tulkituksi äitinä, jonka työtä on hoitaa kotia. Rikosuutisissa perinteiset käsitykset sukupuolista ovat yhä voimissaan (Noppari et al. 2015, 99), joten diskurssien sukupuolittuminen omassa aineistossani ei ole ihme.

6.4 Diskurssien luokittuminen ja sukupuolittuminen tekijää kuvattaessa

Terapiakulttuurilla ollut myönteisiä vaikutuksia esimerkiksi siihen, että myös naisia on alettu käsitellä itsenäisinä ja yksilöllisinä ihmisinä, mistä myös feministiset näkökulmat ovat saaneet lisää pontta. Terapiakulttuurissa sosiaaliset ongelmat näyttäytyvät kuitenkin puhtaasti yksilön ongelmina, joista ikään kuin olisi oikeanlaisen terapian avulla voitu päästä eroon. Omassa tutkimuksessani erityisesti naisen tekemässä perhesurmassa selitystä haetaan terapeutisella näkökulmalla: selityksen on täytynyt olla tekijän mielenterveydessä. Kun aineistoni uutiset kertovat äärimmäisestä mustasukkaisuudesta, ne kertovat samalla yksilöstä jonka sairaudeksi tulkittu voimakas emootio normalisoi väkivaltaa: yksilö on epäonnistunut tunteidensa hallinnassa. Tekijän ongelmana ja teon motiivina on siis ollut tekijän sukupuolelle ja luokalle ominaiseksi tulkittu henkinen ja emotionaalinen epäkypsyys.

Sukupuoli liittyy siihen, miten väkivalta käsitetään, miten sitä esitetään ja miten siihen pyritään puuttumaan. Sukupuolistuneen väkivallan käsite sisältää paitsi naisiin kohdistuvan väkivallan, myös miesten toisiinsa kohdistaman väkivallan, naisten lapsiin tai naiskumppaniinsa kohdistaman väkivallan, seksuaalivähemmistöihin kohdistuvat viharikokset, sekä niin sanotun kunniaväkivallan. (Keskinen 2010, 243) Sana ’sukupuolistunut’ sisältää ajatuksen ajallisesta prosessista, jossa käsitykset ihmisistä ja heidän toiminnastaan muuttuvat, vaikka jotkut tulkinnat ovat jäykempiä mukautumaan sosiaalisten toimijoiden tahtoon (Nikunen 2005, 41). Muun muassa Nikusen (2005)

ja Keskinen (2010) mukaan usein käytetty ilmaisu *sukupuolittunut* väkivalta ilmaisee epäsuorasti, että sukupuolittuminen on jo tapahtunut biologisen sukupuolen pohjalta, ja ”väkivallan sukupuolittuneet merkitykset olisi lyöty lukkoon joskus aikaisemmin (...)” (Nikunen 2005, 41). Sukupuolella on merkitystä siihen, miten väkivallasta puhutaan, miten sitä esitetään ja tulkitaan (emt, 244). Miehillä ja naisilla ajatellaan olevan erilaisia piirteitä ja heidän ajatellaan toimivan miehisillä ja naisellisilla tavoilla (emt, 39). Median kuvastoissa naiset esitetään useimmiten väkivallan uhrina, mutta joskus myös tekijöinä (Keskinen 2010, 244). Jos nainen on surmannut puolisonsa ja/tai lapsensa, motiiveja rakennetaan lapsi-vanhempi-suhteen tai äidillisyyden pohjalta (Nikunen 2005, 39), kuten tapahtuu myös oman aineistoni Rautavaaran perhesurmautisissa. Kun puhe on perheestä, väkivallan sukupuolittuneisuus liittyy vahvasti perhesuhteiden sukupuolittumiseen (emt, 130). Rautavaaran perhesurman tekijä liitetään vahvasti perheeseen, ja sukupuoli on äitiyden lisäksi keskeinen tälle annettu identiteetti. Tekijän äitiys on myös patologisoitu: hyvätkin piirteet saattavat mennä liian pitkälle.

Luonnollisina pidettyihin vastakohtiin perustuva kategorisointi on tyypillistä rikosjournalismille. Yksi tällainen kategoria on sukupuoli, jolloin mies ja nainen nähdään toistensa vastakohtina. (Noppi et al. 2015, 102) Kun miesten tekemiä rikoksia käsitellään herkästi ”luonnollisina”, naisten rikosten syyksi ehdotetaan emotionaalisia tai biologisia syitä. Tyypillisesti huomiota kiinnitetään runsaasti naisen ulkonäköön, mutta myös hänen yksityiselämänsä ja roolinsa äitinä, vaimona tai tyttärenä ovat tarkastelun kohteena. (Emt, 100)

Bulevardin perhesurman tekijään liitetyt diskurssit voi nähdä miehen tai maskuliinisuuden diskursseina. Maskuliinisuutta ja miesten väkivaltaa tutkineen Arto Jokisen mukaan oman itsensä vahingoittaminen voi olla miehelle naiseen ja lapsiin kohdistuva väkivallanteko. Jos mies ennen itsemurhaansa tappaa vaimonsa ja lapsensa, tapahtumaan suhtaudutaan julkisuudessa ajatuksella ’laajennetusta itsemurhasta’, eikä itsemurhaa edeltävänä murhien sarjana. (Jokinen 2000, 47) Kaikkiaan sukupuolen tarkastelu väkivaltarikollisuuden yhteydessä on jäänyt vähäiseksi: ”Väkivaltarikolliset on kriminologiassa ja oikeuspsykiatriassa ymmärretty niin itsestään selvästi miehiksi, ettei sitä ole problematisoitu” (emt, 24). Jokisen mukaan (emt, 16-17) väkivaltaa ihannoidaan patriarkalisessa kulttuurissa, ja erityisesti miesten väkivaltaisuutta siirretään siinä perintönä sukupolvelta toiselle. Jokinen jakaa länsimaisen kulttuurin miesideaalin viiteen odotukseen: 1. Mies on fyysisesti voimakas ja kooltaan suurempi kuin nainen. 2. Mies menestyy yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti. Hän kykenee elättämään perheensä ja hänellä on poliittista tai

sosiaalista valtaa. 3. Mies on vakaa ja järkkymätön. 4. Hän kykenee puolustamaan itseään, naistaan, lapsiaan, omaisuuttaan ja niin edelleen. 5. Mies on heteroseksuaali. (Jokinen 2000, 210)

Frank Furedin mukaan perinteinen maskuliinisuus on kuitenkin patologisoitu terapiakulttuurissa. Miesten tulisi hylätä perinteinen maskuliinisuus päästäkseen yhteyteen tunteidensa kanssa ja voidakseen sanallistaa ne (Furedi 2004, 35). Bulevardin perhesurman aineistossa ehdotettu suomalaisen miehen myytti sisältää perinteisen käsityksen maskuliinisuudesta, ja myös sen voi tulkita jossain määrin patologisoiduksi, koska suomalaisiksi ollaan taipuvaisia määrittelemään kaikenlaista äärikäyttäytymistä (Nikunen 2005, 318). Maskuliininen suomalaisuus tuntuu sisältävän Furedin kuvaileman oletuksen miesten emotionaalisista ongelmista yhteiskunnallisten ongelmien aiheuttajana. (Furedi 2004, 35) Niinpä Jokisen edellä esiteltyyn listaukseen voisi lisätä vielä kohdan 6. Mies tunnustaa tunteensa ja hakee apua, mikä representoi kulttuurisesti hyveellistä käytöstä.

Terapiakulttuuria tutkineen Eva Illouzin mukaan erityisesti keskiluokan ja ylemmän keskiluokan miesten saatavilla on uusi maskuliinisuuden muoto, joka lähestyy ”naisellisia” olemisen tapoja. Tämä uudennainen miestapaisuus on tulossa yhä hallitsevammaksi, sillä terapiakulttuurissa se näyttäytyy ainoana terveenä maskuliinisuuden muotona. Perinteinen hegemoninen maskuliinisuus – hiljainen, vahva, omavarainen, tunteeton – on patologisoitu, ja ”naisellista” miehekkyyttä pidetään selvästi sitä parempana (emt & Furedi 2004, 35). Usein tunteistaan avoimet, ”naistapaisina” pidetyt maskuliinisuuden muodot yhdistetään korkeasti koulutettuihin miehiin, joilla on runsaasti kulttuurista pääomaa. (Illouz 2008, 231-232)

Bulevardin perhesurmatapauksen aineistossa tekijään liitettyjen diskurssien tuottama ’suomalainen mies’ ei joudu mainittavaan konfliktiin Illouzin ja Furedin esittelemän uuden miestapaisuuden kanssa. Tekijä näyttäisi kerrotun perusteella täyttävän valtaosan Jokisen esittelemistä länsimaisen miesideaalin viidestä kriteeristä. Hän on korkeasti koulutettu ja hänellä on kulttuurista pääomaa; uusi maskuliinisuuden muoto on siis hänen saatavillaan. Epäilyttävä ei ole niinkään tekijä, kuin tämän perhe. Perheterapeuttisissa puhetavoissa perheväkivalta onkin nähty perheen sisäisenä kommunikaatio- tai muuna häiriönä, ei väkivallan tekijän häiriönä (Jokinen 2000, 24). Tämä tulkinta näyttää omassa aineistossani sukupuolittuvan: se koskee vain miehen tekemää perhesurmaa. Rautavaaran perhesurmatapauksen aineistossa väkivalta tulkitaan nimenomaan tekijän, ei perheen häiriöksi. Nainen tekijänä tulkitaan poikkeukselliseksi, sillä hän on ’omituinen’ naisena ja erityisesti äitinä, joiden kulttuurisiin representaatioihin väkivalta ei – tekijään liitetystä ’alaluokan’ representaatioista huolimatta – kuulu. Mies tekijänä puolestaan on ’tavallinen’ mies,

väkivalta on vain osa maskuliinisuuden kulttuuria, joskin tekijän luokka-asemaan nähden epätodennäköistä.

Viime vuosikymmeninä media on uutisoitunut yhä näkyvämmiin sukupuolistuneen väkivallan tekoja, kuten lasten seksuaalista hyväksikäyttöä tai inestisiä. Julkisuuteen tuodut tapaukset ja keskustelu hyväksikäytöstä ovat tehneet aiemmin vailetusta ilmiöstä tunnistettavan ilmiön. Toisaalta joidenkin näkemysten mukaan tulkintaoikeus aiheista on siirtynyt erilaisille terapeuteille ja psykoammattikuntien edustajille. (Jokinen 2000, 249) Eva Illouzin mukaan juuri psykologeista on tullut sosiaalisen elämän tuomareita, koska he tarjoavat työkaluja ja luokitteluja, joilla nykyajan epäselvyyksiä ja ristiriitoja voidaan käsitellä. (Illouz 2008, 56-17) Sosiaalisen elämän tuomareita eivät kuitenkaan enää näyttäisi olevan pelkät psykologit. Myös aineistossani asiantuntijalähteenä esiintyvät poliisit tekevät tulkintoja surmaperheiden sisäisestä dynamiikasta ja tekijän henkisestä tilasta. Tätä poliisilähteen uutisissa tuottamaa ”tuomarointia” voidaan pitää eräänlaisena tiivistymänä medioitumisesta intiimissä yhteiskunnassa. Psykiatriasta muuhun kielenkäyttöön valuneet diskurssit ovat arkipäiväistyneet niin paljon, että niistä on tullut osa viranomaiskieltä, joka yhteiskunnan instituutioiden ”avautumisen” myötä siirtyy myös lehtiteksteihin. Erityisen runsaasti käsitellään Rautavaaran perhesurman tekijän mustasukkaisuutta. *Mustasukkaisuusdiskurssi* on terapiakulttuurille tyypillinen motiivirakenne, jossa voimakkaita tunteita käsitellään kuin sairauksia, joita voidaan ja täytyy hoitaa. Vahvat emootiot ovat vakava ongelma länsimaisessa yhteiskunnassa.

6.5 Pohdinta

”Itse asiassa diskurssianalyysissä ei ole paljoa uutta, vaan se on enemmän kaatopaikka, jossa monesta suunnasta tulleet tukijat ja ajattelijat kohtaavat toisensa ja kierrättävät vanhoja ideoita. Vanhoista romuista luodaan myös uusia käsitteitä.”
(Jokinen 2000, 108)

Diskurssianalyysi ei muodosta yhtenäistä teoriaa tai metodista käsitteistöä, eikä yhtä ja oikeaa diskurssianalyysia ole. Siitä on tätä tutkielmaa tehdessä ollut sekä hyötyä että haittaa.

Tutkimusmenetelmän lisäksi Jokisen kuvaamalta kaatopaikalta ovat tuntuneet ajoittain myös analyysi, tulokset, aineisto ja aihe. Kulttuurisesti jaetut ja hyväksytyt merkitykset ja ajattelutavat ovat niin itsestään selviä, että niistä irrottautuminen on äärimmäisen hankalaa, ellei mahdotonta. Silloin, kun en ole ollut sisäänrakennetuille puhetavoille ja ajatusrakenteille täysin sokea, olen saattanut nähdä merkityksiä, luokan ja patriarkaatin sortoa sielläkin missä sitä ei ehkä edes ole. Laadullisen tutkimuksen tekijää lohduttaa kuitenkin se, ettei diskurssianalyysin tarkoituksaan ole

sanoa maailmasta tai todellisuudesta mitään pitävää – yksittäistä virkettäkin kun voi näkökulmasta riippuen tulkita melkein miten tahansa. Tutkielmani tuloksia ei voi yleistää muihin perhesurmautisiin tai edes muihin Bulevardin ja Rautavaaran tapauksista kirjoitettuihin teksteihin. Kyseessä ei ole todellisuuden kuva, vaan pikemminkin yksi puheenvuoro terapiakulttuuria, sukupuolta ja luokkaa, sekä rikosuutisia koskevassa keskustelussa. Tulosteni perusteella voi kuitenkin sanoa, että rikosjournalismille tyypillinen ”luonnollisille vastapareille” perustuva kategorisointi on edelleen voimissaan, ja tekijän sukupuoli vaikuttaa siihen, miten perhesurmaa käsitellään mediassa.

Tutkimuksen apuna käyttämäni luokan ja sukupuolen käsitteet ovat antaneet hyvät ja tarpeelliset rajat analyysin tekemiselle ja tulosten tulkinnalle, samaten näkökulmaksi asettamani terapiakulttuuri. Sukupuolen ja luokan käsitteet ovat kuitenkin hankalia, ja ne on mahdollista käsittää monella eri tavalla. Jo pelkällä käsitteiden uudelleenmäärittelyllä samasta aineistosta voisi saada samalla metodilla erilaisia tuloksia. Diskurssianalyysin tekemisessä kuitenkin juuri performatiivisuuden idea on auttanut löytämään sukupuolen ja luokan uutisteisteistä, jotka aluksi vaikuttavat neutraaleilta.

Terapiakulttuuri on ohjannut niin diskurssiluokitteluani kuin sen tulkintaakin, ja se on osoittautunut erittäin käyttökelpoiseksi teoriataustaksi ja viitekehukseksi tässä tutkimuksessa. Samalla diskurssianalyysi on myös osoittautunut sopivaksi menetelmäksi terapiakulttuurin tutkimuksessa. Terapiakulttuurin tutkimusta voisi tehdä lukemattomista aiheista ja näkökulmista, mutta juuri diskurssianalyysin avulla on ollut mahdollista paneutua sen kielelliseen aspektiin, jonka merkitystä myös Eva Illouz (2008) on korostanut. Tutkielmassani en ole etsinyt vain niin sanottua terapiakieltä, vaan pikemminkin terapiakulttuurista syntyviä rakenteita ja ajatusmalleja.

Sosiaalista todellisuutta analysoidessa ei voida olla myös tuottamatta sitä. Siksi mukaan kielen käytön tutkijan peruskysymys on, miten paljon hän huomaamattaan uusintaa olemassa olevaa käsitteistöä ja vanhoja kategorioita ja luokitteluja. (Jokinen et al. 1993, 23-24) Analyysissäni en esimerkiksi problematisoinut aineistossa annettuja miehen ja naisen kategorioita, ja puhumalla miehestä ja naisesta olen saattanut samalla vahvistaa olemassa olevia luokitteluita ja stereotyyppioita. Lisäksi olen sivuuttanut analyysissä diskurssianalyysin lähtöoletuksen merkityksellisen toiminnan kontekstisidonnaisuudesta. En esimerkiksi eritellyt iltapäivälehdistölle ominaisia piirteitä kovin syvällisesti, vaikka valitsin aineistooni Iltalehden ja mielestäni iltapäivälehdien genreen luokiteltavan MTV:n verkkouutisia. Aineistoni valintaa määrittivät genreä enemmän saatavuus ja

pyrkimys koostaa tekstejä eri konsernien julkaisuista. Tutkielmani tarkoitus ei ole ollut vertailla uutisia tai uutistaloja keskenään, vaan pureutua kahdesta perhesurmatapauksesta kertovien uutisten puhetapoihin. Aineistoa valitessani tyydyin toteamaan, että uutinen on uutinen iltapäivälehdessäkin. Lisäksi lähes vaille huomiota jäi uutisissa esiintyvien lähteiden analysointi. Pidän kuitenkin huomion arvoisena sitä, että myös viranomaiset osallistuvat terapiadiskurssiin tuottamalla tulkintoja väkivaltarikollisten mielenlaadusta ja yksityiselämästä. Enemmän diskurssianalyysissäni kuitenkin painottuivat diskurssien sosiaalista todellisuutta ja seurauksia tuottava luonne.

Rajasin aineistoni pitkälti ajan ja saatavuuden perusteella. Päätös tutkia kahden erilaisen perhesurmatapauksen uutisia osoittautui onnistuneeksi. Kuuden artikkelin aineistossa oli riittävästi variaatiota, mutta aineisto ei ollut liian laaja yksityiskohtaiselle tarkastelulle. Perusuutisten sijasta olisin kuitenkin voinut valita aineistoon esimerkiksi vain kaksi kulttuurisen tihentymän tuntomerkit täyttävää artikkelia. Silloin suoraa terapiapuhetta olisi mahdollisesti löytynyt enemmän tai surmille olisi annettu aivan toisenlaisia selityksiä kuin surmien esitutkintaa seuranneissa uutisissa.

Alustavassa diskurssiluokittelussa tekemäni tulkinnat eroavat paikoin selvästi itse analyysissä tekemistäni tulkinnoista. Vaikka tulkintojen muuttuminen ja täydentyminen diskurssianalyysin edetessä on menetelmälle tyypillistä, sitä on aika-ajoin ollut vaikea hyväksyä. Osa luokitteluista olisi ehkä ollut aiheellista nimetä myöhemmin uudelleen, mutta selkeyden vuoksi olen pitäytynyt luokitteluvaiheessa antamissani nimityksissä.

Tässä tutkielmassa käyttämäni käsitteet luokka ja sukupuoli olisivat hedelmällinen lähtökohta myös esimerkiksi suomalaisten rikosuutisten laajemmalle tarkastelulle terapiakulttuurin kontekstissa. Jatkotutkimusta voisi kehittää esimerkiksi henkirikosuutisten terapeuttisista diskursseista ja niiden sukupuolittumisesta ja luokittumisesta. Olen erityisen kiinnostunut väkivallasta osana maskuliinisuuden representaatioita ja miehisyiden kulttuuria. Kulttuurintutkija Arto Jokisen jalanjälkiä seuraamalla olisi mahdollista tutkia esimerkiksi sitä, millaisia merkityksiä sukupuolelle ja väkivallalle annetaan henkirikos- tai väkivaltarikosuutisissa. Näiden merkitysten tarkastelu terapiakulttuurin kontekstissa voisi tuottaa uutta tietoa Frank Furedin kuvailemasta perinteisen maskuliinisuuden patologisoinnista ja Furedin sekä Eva Illouzin esittelemästä 'uudesta miestapaisuudesta'. Myös tällaisessa tutkimuksessa luokka ja sukupuoli kannattaisi ottaa keskeisiksi käsitteiksi, sillä uuden miestapaisuuden on tulkittu olevan keski- ja yläluokan miesten saatavilla, kun taas perinteinen maskuliinisuus on yhdistetty alempiin yhteiskuntaluokkiin.

Sukupuolen ja muiden luonnollisina pidettyjen kategorioiden tutkimuksen merkitys on olemassa olevien rakenteiden paljastamisessa. Edes objektiivisuuteen pyrkivät journalistit eivät toimi yhteiskunnan ulkopuolella, eikä journalismi synny erillään kulttuurista. Siksi myös esimerkiksi perhesurman tekijöistä tehtyihin tulkintoihin vaikuttaa kulttuurinen käsitys kahden perustavalla tavalla erilaisen sukupuolen järjestelmästä. Sukupuolta ja muita kulttuurisia luokitteluja tuottavien puhetapojen tutkimuksella arkipäivässä näkymättömät rakenteet on mahdollista paljastaa, jolloin ne voidaan myös haastaa.

7 Kirjallisuus

7.1 Kirjat ja artikkelit

Alasuutari, Pertti (2011) Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino

Ampuja, Marko & Koivisto, Juha & Väliverronen, Esa (2014) Medioituminen: iskusana, analyttinen työkalu vai uusi paradigma? *Media & viestintä* 37:2, 22-37

Aslama, Minna (2006) Sukupuoli numeroina. Teoksessa Anna Mäkelä, Liina Puustinen & Iris Ruoho (toim.) *Sukupuolishow: Johdatus feministiseen mediatutkimukseen*. Gaudeamus, Helsinki, 47-61

Butler, Judith (2006) *Hankala sukupuoli: Feminismi ja identiteetin kumous*. Suom: Tuija Pulkkinen & Leena-Maija Rossi. Helsinki: Gaudeamus

Erola, Jani (toim.) (2010) *Luokaton Suomi?: Yhteiskuntaluokat Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus

Furedi, Frank (2004) *Therapy Culture – Cultivating vulnerability in an uncertain age*. Lontoo: Routledge

Halonen, Irma Kaarina (2006) Sukupuolittunut uutishuone. Teoksessa Anna Mäkelä, Liina Puustinen & Iris Ruoho (toim.) *Sukupuolishow: Johdatus feministiseen mediatutkimukseen*. Gaudeamus, Helsinki, 193-206

Huovila, Tapani (1990) *Uutiskynnys ylittyy*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino

Illouz, Eva (2008) *Saving The Modern Soul. Therapy, Emotions, and the Culture of Self-Help*. Berkeley: University of California Press

Jokinen, Arja & Juhlia, Kirsi & Suominen, Eero (1993) *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suominen, Eero (1999) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino

Jokinen, Arto (2000) *Panssaroitu maskuliinisuus: Mies, väkivalta ja kulttuuri*. Tampere: Tampere University Press

Keskinen, Suvi (2010): Sukupuolistunut väkivalta. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 243-254

Kivimäki, Sanna (2008) Kadonnutta luokkaa etsimässä. *Kulttuurintutkimus* 25:4, 3-18

Kivivuori, Janne (1991) *Psykokulttuuri*. Helsinki: Hanki ja Jää

Kouvo, Antti (2010) Luokat ja sosiaalinen pääoma. Teoksessa Jani Erola (toim) *Luokaton Suomi?: Yhteiskuntaluokat Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus, 166-181

Marx, Karl & Engels, Friedrich (1958) Valitut teokset kahdessa osassa. Petroskoi: Karjalan ASNT:n Valtion Kustannusliike

Mäkelä, Anna, Puustinen, Liina & Ruoho, Iris (toim.) 2006: Sukupuolishow: Johdatus feministiseen mediatutkimukseen. Helsinki: Gaudeamus

Nikunen, Minna (2005) Surman jälkeen itsemurha. Kulttuuriset luokitukset rikosuutisissa. Tampere: Tampere University Press

Paasonen, Susanna (2010) Sukupuoli ja representaatio. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) Käsikirja Sukupuoleen. Tampere: Vastapaino, 39-49

Raittila, Pentti, Haara, Paula, Kangasluoma, Laura, Koljonen, Kari, Kumpu, Ville & Väliverronen, Jari (2009) Kauhajoen koulusurmat mediassa. Tampereen yliopiston journalismin tutkimusyksikön julkaisuja, Sarja A 105/2008. Tampere: Tampereen yliopisto

Rossi, Leena-Maija (2003) Heterotehdas: Televisiomainonta sukupuolituotantona. Gaudeamus, Helsinki

Ruoho, Iris (2006) Julkisuudet, naiset ja journalismi. Teoksessa Anna Mäkelä, Liina Puustinen & Iris Ruoho (toim.) Sukupuolishow: Johdatus feministiseen mediatutkimukseen. Gaudeamus, Helsinki, 171-192

Ruoho, Iris, Saarenmaa, Laura (2011) Eduvalvonnasta elämänpolitiikkaan. Naistenlehdet journalismina ja julkisuutena. Tampere: Juvenes Print

Skeggs, Beverly (2004) Class, self, culture. Lontoo: Routledge

Skeggs, Beverly (2014) Elävä luokka. Suomentanut Lauri Lahikainen, Mikko Jakonen. Tampere: Vastapaino. Englanninkielinen alkuteos 2004

Sennett, Richard (1974) The Fall of Public Man. Lontoo: Penguin Books

7.2 Digitaaliset ja julkaisemattomat lähteet

Aitamurto, Tanja (2004) ”Hyvien perheiden pojat murhasivat kylmästi – Miksi?” Syylliset ja syyttömät Heinojen surmaa seuranneen moraalisen myrskyn pyörteissä kolmessa sanomalehdessä. Jyväskylän yliopisto: Suomen kielen & yhteiskuntapolitiikan pro gradu –tutkielma <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/12858/G0000463.pdf?sequence=1> [Viitattu 22.3.2016]

Kukkola, Heidi (2015) Asuukohan tiilitalossa sittenkään onnellinen perhe? Tutkimus perhesurmien ymmärrettäväksi tekemisestä. Tampereen yliopiston: Sosiaalipsykologian pro gradu –tutkielma <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/96720/GRADU-1424272965.pdf?sequence=1> [Viitattu 22.3.2016]

Laukkanen, Emmi (2013) "Minun oli laihduttava" ja muita päätöksiä. Muutoshalu, terapiakulttuuri ja kirjoittajan läsnäolo omakohtaisessa aikakauslehtitekstissä. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin pro gradu –tutkielma

<https://tampub.uta.fi/handle/10024/84832> [Viitattu 22.3.2016]

Noppiari, Elina, Rajala, Pentti & Männikkö, Pirita (2015) Syylliseksi kirjoitettu, Ulvilan surman uutisointia paperilla ja verkossa. Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus, Tampereen yliopisto, CMT

https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/97945/syyliseksi-kirjoitettu_2015.pdf?sequence=1

[Viitattu 22.03.2016]

Piispa, Minna, Taskinen, Jukka Ewalds, Helena (2012) Selvitys perhe- ja lapsensurmien taustoista vuosilta 2003-2012, Työryhmämuistio

<https://www.intermin.fi/julkaisu/352012?docID=36314> [Viitattu 22.03.2016]

Syrjälä, Hanna (2007) Väkiältä lööppijulkisuudessa, Tampereen yliopisto, Julkaisuja, Sarja A 101/2007

<http://www.hssaatio.fi/images/stories/tiedostot/looppitutkimus.pdf> [Viitattu 22.03.2016]

8 Liitteet

Helsingin Sanomat

Bulevardin perhesurmasta epäilty isä oli yritysjohtaja

[Kotimaa](#) 13.4.2012 19:49 Päivitetty: 14.4.2012 11:26

Perjantaina Helsingin keskustassa tehdyn perhesurman motiivi on yhä hämärän peitossa. Tutkinnanjohtaja [Ritva Elomaa](#) kertoo HS:lle, että poliisi selvittää parhaillaan tapahtumien kulkua.

"Selvitämme hyvin tarkasti epäillyn ja uhrien viimeaikaiset liikkumiset ja kontaktit. Tapahtumien järjestyksen selvittämisessä oikeuslääkäri on keskeisessä roolissa", Elomaa sanoo.

Poliisi epäilee, että perheenisä surmasi 40-vuotiaan puolisonsa ja kaksi alle viisivuotiasta lastaan. Tämän jälkeen isä tappoi itsensä ajamalla kuorma-auton alle Porvoossa. Surmien epäillään tapahtuneen aamulla ennen miehen lähtöä. Tutkinnallisista syistä poliisi ei kerro tekotapaa.

Poliisi löysi äidin ja lapset surmattuna kerrostaloasunnosta perjantaina iltapäivällä kello 15.30 aikaan. Poliisi oli viemässä perheelle suruviestiä noin 40-vuotiaan isän kuolemasta. Isä ajoi henkilöautolla päin rekkaa Porvoossa Mäntsäläntiellä Saksalan kohdalla samana aamuna kello 8 aikaan. Elomaa sanoo poliisin pitävän hyvin todennäköisenä, että mies ajoi rekan alle tahallaan. Isä kuoli kolarissa välittömästi. Rekkakuski yritti väistää tilanteessa, muttei ehtinyt.

Perhesurmasta epäilty työskenteli kansainvälisen elektroniikkatuotteita valmistavan yhtiön johtoryhmässä. Hän oli uransa aikana ehtinyt työskennellä myös muissa kansainvälisissä elektroniikka-alan yrityksissä ja toimia tutkijana sekä väitellä tohtoriksi. Perhe asui Helsingin keskustassa Bulevardilla. Kaikki perheenjäsenet olivat suomalaisia.

Iltalehti

Perhesurma Bulevardilla - isä oli huippujohtaja

Lauantai 14.4.2012 klo 08.48 (päivitetty klo 16.52)

Perhesurma tapahtui Helsingin arvoalueella: "Täysin tavallinen suomalainen perhe"

Miehen taustasta kertoi ensimmäisenä Helsingin Sanomat.

41-vuotias perheenisä oli toiminut yrittäjänä sekä työskennellyt muun muassa kansainvälisessä elektroniikkatuotteita valmistavassa yhtiössä ja ollut sen johtoryhmän jäsen. Miehellä on lisäksi vankka tutkija- ja asiantuntijatausta. Hän oli koulutukseltaan tekniikan tohtori.

Mies oli työskennellyt useissa kansainvälisissä elektroniikka-alan yrityksissä sekä toiminut myös tutkijana yliopistossa. Miehen nimissä on haettu myös patentteja.

Vuonna 2008 mies siirtyi yrittäjäksi alkaessaan teknologiayhtiön osakkaaksi ja teknologiajohtajaksi. Hän oli yhtiön hallituksen jäsen. Kyseinen yritys toimii sähkötekniikan alalla.

Perheen äiti ja kaksi tytärtä löytyivät surmattuina perjantaina. Perheen isä puolestaan kuoli surmien jälkeen ajettuaan kuorma-auton alle Porvoossa.

Tapausta tutkitaan kolmena murhana.

Perhe asui arvostetulla alueella Helsingin Bulevardilla. Poliisi löysi 38-vuotiaan äidin sekä 1- ja 3-vuotiaat tyttäret perjantaina. Poliisin tarkoituksena oli viedä suruviesti isän kuolemasta, mutta tilanne muuttuikin järkyttävällä tavalla entistä surullisemmaksi.

Asunnosta löytyivät kuolleina äiti ja lapset, joissa oli ulkoisen väkivallan merkkejä.

Iltalehti

Tragedia arvoalueella: Suruviesti paljasti perhesurman

Lauantai 14.4.2012 klo 05.15 (päivitetty klo 11.11)

Perjantai 13. päivä alkoi synkästi, kun poliisi sai tiedon aamukahdeksalta Porvoossa tapahtuneesta liikenneonnettomuudesta, jossa noin 40-vuotias perheenisä kuoli.

Mies ajoi Mäntsäläntiellä henkilöautolla vastaan tulevien kaistalle rekka-auton eteen. Rekan kuljettaja yritti väistää, mutta törmäys oli väistämätön. Henkilöauto syttyi tuleen ja mies kuoli välittömästi. Rekka-auton kuljettaja ei loukkaantunut, mutta poliisin mukaan hän on järkyttynyt.

Kun poliisi oli saanut kuolleen miehen henkilöllisyyden selville, oli aika lähteä viemään suruviestiä tämän perheelle Helsingin keskustaan.

Epäonnen päivä muuttui entistä synkemmäksi, kun poliisit pääsivät perheen kerrostaloasunnolle yhteen pääkaupungin arvostetuimmista asuinalueista. Poliisi vahvisti Iltalehdelle lauantaina, että perhe asui Helsingin keskustassa Bulevardilla.

MTV

Poliisi perhesurmasta: Bulevardilla asui tuiki tavallinen perhe

Julkaistu 16.04.2012 11:04 (Päivitetty 27.04.2012 11:17)

Poliisi jatkaa edelleen Helsingin perhesurman selvittämistä. Poliisilla on epäilyksensä motiivista, mutta poliisi on luvannut tiedottaa asiasta lisää huomenna. Tutkinnanjohtaja Ritva Elomaa sanoo, että näillä näkymin esimerkiksi taloudelliset motiivit voidaan laskea pois.

Perhesurmasta epäilty, noin 40-vuotias mies oli koulutukseltaan tekniikan tohtori, joka työskenteli tutkimusinsinöörinä isossa yrityksessä ja sittemmin tutkijana yliopistossa. Myöhemmin hän oli johtaja ja yrittäjä.

Kolmesta murhasta epäillyllä miehellä oli Ilta-Sanomien mukaan kaikki ulkoisesti kunnossa. Iltalehden mukaan pariskunta meni naimisiin kolme vuotta sitten ja poliisin tietojen mukaan avioeroa ei ollut vireillä sekä suunnitteilla.

Poliisin mukaan kyseessä oli tuiki tavallinen suomalainen perhe.
– He eivät olleet poliisille mitenkään tuttuja eikä heillä ollut minkäänlaisia rajuja riitoja, Elomaa kertoo Iltalehdelle.
Helsingin käräjäoikeuden kanslian mukaan miehen nimellä ei löydy oikeustapauksia menneiltä vuosilta.

Muuttolaatikoita parvekkeella

Perhesurma tapahtui Helsingin Bulevardilla perjantaina. Poliisin epäilyksen mukaan mies surmasi vaimonsa sekä kaksi lastaan, jonka jälkeen hän teki ilmeisesti itsemurhan ajamalla rekan eteen.

Iltalehden mukaan perheen tilasta ei voitu etukäteen päätellä mitään, sillä perheen oli tarkoitus muuttaa uuteen asuntoon tällä viikolla. Muuttoa oli ehditty jo valmistella, sillä perheen asunnon parvekkeella oli viikonloppuna punaisia muuttolaatikoita. Perhesurma on luonnollisesti järkyttänyt lähiomaisia. Surmatun naisen isä on ollut sekaisin tapahtuneesta.

– Äsken minulla oli lapsenlapsia, nyt ei ole yhtään. Olen sanaton. Suuri murhenäytelmä on sattunut. Tieto tuli kuin salama kirkkaalta taivaalta. Ja varmaankin tästä riittää juttua ja ihmettelyä laajemmaltikin. Pyydän esirukousta. Ja oikein runsain mitoin perheeni puolesta, surmatun naisen isä kirjoitti Kotimaa24-blogissaan.

Iltalehti:

Rautavaaran perhesurma Äiti oli lapsirakas mutta mustasukkainen

Tiistai 28.10.2014 klo 14.01

Iltalehden tietojen mukaan linja-autoa päin Rautavaaralla ajaneella kotiäidillä oli ollut taipumusta äärimmäiseen mustasukkaisuuteen.

Äiti ja perheen isä ovat asuneet koko parisuhteensa ajan Nurmeksessa. 33-vuotias nainen oli Pohjois-Karjalasta kotoisin.

Mies rakentaa ammatikseen torikivetyksiä. Viikon mittaiset keikat ovat kuljettaneet häntä ympäri Suomea.

Työkomennukset ruokkivat Iltalehden saamien luotettavien tietojen mukaan mustasukkaisuutta. Avopari oli ollut yhdessä puolenkymmentä vuotta.

Mies oli aika ajoin harkinnut suhteen lopettamista.

Iltalehden tietojen mukaan turmatyön motiivi saattaa liittyä pidemmän aikaa kestäneisiin parisuhdeongelmiin ja erityisesti vaimon äärimmäiseen mustasukkaisuuteen.

Pariskunnan hyvin tuntevat henkilöt kuvailevat, että kun mies oli ollut ajoittain poissa Nurmeksesta, avovaimo oli reagoinut kodin ulkopuoliseen elämään kielteisesti ja kontrolloinut miehensä menoja voimakkaasti.

Yhä sairaalassa

Surmatyön tehnyt äiti on itse sanonut tuttavapiirissä olevansa hyvin lapsirakas.

Toisaalta hänet tuntevat kuvailevat äitiä henkilöksi, jonka mielialat vaihtelivat voimakkaasti.

Tragedian jälkeen isä on saanut Kuopion yliopistollisessa sairaalassa psykososiaalista tukea eikä mies ole pitänyt yhteyttä edes sukulaisiinsa. Poliisikin on lykännyt miehen kuulemista toistaiseksi.

Poliisi kuulustelee noin 20 henkilöä selvittääkseen teon taustat ja motiivit.

Jutun tutkinnan arvioidaan kestävän noin 2 kuukautta.

ISMO VORNANEN
KUOPIO

Iltalehti

Äiti taisteli oikeudessa huoltajuudesta toisen isän kanssa

Tiistai 28.10.2014 klo 14.08

Äiti kiisteli vanhimman lapsensa huoltajuudesta oikeudessa.

Itsensä ja kolme lastaan surmannut äiti kiisteli vanhimman lapsensa huoltajuudesta tämän isän kanssa vielä tänä keväänä. Vanhimman lapsen isä on eri henkilö kuin turmalinja-autossa matkustanut, nuorimpien lasten isä.

Pohjois-Karjalan käräjäoikeus on toukokuussa vahvistanut sovinnon vanhempien kesken.

Sopimuksessa säännellään erittäin yksityiskohtaisesti vanhempiensa yhteishuoltajuudessa olleen 6-vuotiaan tyttären tapaamisista. Sopimuksessa muun muassa todetaan, että lasten isä saa tavata tyttärtään kerran kuukaudessa neljän päivän ajan. Lisäksi esimerkiksi isän yhteydenotot tyttäreeseen päin on rajattu puheluihin tiettyinä päivinä tiettyyn kellonaikaan. Sopimuksessa toivotaan, etteivät puhelut olisi mahdollottoman pitkiä.

Vanhempien välisen yhteydenpidon tavaksi sopimuksessa määritellään tekstiviestit.

NINA LEINONEN
nina.leinonen@ilmedia.fi

Iltalehti

POLIISI KUULLUT ISÄÄ RAUTAVAARAN PERHESURMASTA: TAUSTALLA EROAIKEET

Tiistai 28.10.2014 klo 10.56

Rautavaaran perhesurman tutkinnanjohtaja Heikki Mansikka-aho kertoo, että perheen isää on päästy kuulemaan.

Mansikka-ahon mukaan surmaillan riita oli koskenut lastenhoitoa. Taustalla oli kuitenkin jo aiemmin isän esittämä eroaikomus.

- Eroaikomus on esitetty jo aiemmin, se ei tapahtunut kyseisenä iltana, Mansikka-aho sanoo.

Silva Laakso
silva.laakso@ilmedia.fi

MTV:

Rautavaaran perhesurman motiivista lisätietoa: Äiti oli mustasukkainen miehensä työstä

[Rikos](#) Julkaistu 30.12.2014 11:19

Rautavaaran perhesurmaan liittyi poliisin esitutkinnan mukaan mustasukkaisuutta.

Vuonna 1981 syntynyt nainen tappoi kolme lastaan ja itsensä lokakuun lopulla törmäämällä henkilöautolla linja-autoon. Törmäystä edelsi naisen ja bussissa matkustaneen avopuolison riitely.

– Todistajien kertomusten mukaan näyttää siltä, että nainen olisi halunnut miehensä jäävän kotiin, kertoo tutkinnanjohtaja, rikoskomisario Heikki Mansikka-aho Itä-Suomen poliisilaitokselta.

Mansikka-ahon mukaan nyt päättyneen esitutkinnan aikana tuli ilmi, että nainen oli ollut mustasukkainen erityisesti miehen matkatyöstä.

– Jo aikaisemmin kerrottiin, että pariskunnalla oli ollut lastenhoitoon liittyvää kinaa. Myöhemmin tuli sitten tämä mustasukkaisuusasia esiin. Se oli lähinnä työhön liittyvää, koska mies oli paljon pois kotoa. Kyseiseen päivään ei silti liittynyt mitään epätavallista, sillä lähes koko avoliiton ajan oli vallinnut samankaltainen tilanne, Mansikka-aho kertoo.

Mansikka-aho ei osaa sanoa, liittyikö mustasukkaisuus mihinkään muuhun kuin työhön, esimerkiksi johonkin henkilöön.

– Yleensä mustasukkaisuuteen liittyy asioita, mutta tätä ei ole päästy tarkemmin selvittämään, koska epäilty on kuollut.

Mansikka-ahon mukaan juttu on kokonaisuudessaan täysin poikkeuksellinen niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin.

– Kyydissä oli näin pieniä lapsia, koko perhe oli osallisena kolarissa, mutta isä bussissa ja suuri joukko ihmisiä todisti bussissa tekoa edeltänyttä riitaa, Mansikka-aho luettelee.

Poliisi tutki juttua aluksi kolmena murhana, mutta myöhemmin rikosnimikkeet muuttuivat kolmeksi tapoksi. Syynä oli se, ettei poliisi saanut esitutkinnassa mitään viitteitä siitä, että nainen olisi suunnitellut tekoaan ennalta.

Helsingin Sanomat

Poliisi: Rautavaaran surma tapahtui äkkipikaistuksissa – perheessä oli mustasukkaisuutta

KOTIMAA 30.12.2014 10:36 Päivitetty: 30.12.2014 11:11

Minna Passi

Helsingin Sanomat

Poliisin mukaan Rautavaaran lokakuiseen perhesurmaan syylistynyt nainen ei suunnitellut tekoaan.

"Näyttäisi siltä, että henkilö on tehnyt teon kiihtyneessä mielentilassa äkkipikaistuksissaan", poliisi kertoo tiedotteessaan. Poliisi tiedotti esitutkinnan valmistumisesta tiistaina. Poliisin mukaan naisen verestä ei löytynyt alkoholia tai muita päihteitä.

Esitutkinnan mukaan nainen ajoi tahallaan päin bussia 92–123 kilometrin tuntivauhtia. Turmassa kuoli naisen lisäksi hänen 1-, 2- ja 6-vuotiaat lapsensa. Naisen avopuoliso ja kahden nuorimman lapsen isä oli bussissa, jota päin nainen ajoi.

Linja-auton kuljettaja ja neljä matkustajaa loukkaantui lievästi. Linja-autossa oli yhteensä neljätoista matkustajaa.

Perhesurmaa edelsi vuonna 1981 syntyneen nurmeslaisen naisen ja hänen avopuolisonsa välinen kinastelu perheasioista. Kinan jälkeen mies lähti Nurmeksen linja-autoasemalle, koska miehen oli määrä mennä työmatkalle Kuopioon.

Avovaimo lähti seuraamaan bussia henkilöautolla ja pysähtyi reitin varrella olleelle pysäkille. Nainen nousi linja-autoon ja kävi siellä äänekkään lastenhoitoon liittyneen keskustelun avomiehensä kanssa. Lopulta linja-auton kuljettaja pyysi ystävällisesti naista poistumaan bussista, jonka jälkeen linja-auto jatkoi matkaansa kohti Kuopiota, poliisi kertoo.

Nainen jatkoi bussin seuraamista välikohtauksen jälkeen ja ohitti bussin. Tämän jälkeen hän teki silminnäkijän mukaan vauhdikkaan u-käännöksen ja alkoi ajaa kohti bussia. Hetkeä myöhemmin auto törmäsi bussin keulaan.

Tutkinnanjohtaja Heikki Mansikka-aho kertoo, että kolarin jälkeen naisen taskusta löytyi kirje, joka käsitteli parisuhteen ongelmia. Mansikka-ahon mukaan kirje oli ympäröivä, eikä siitä käynyt ilmi, että nainen olisi suunnitellut väkivaltaa. Myöskään siitä ei ole tietoa, milloin kirje on kirjoitettu.

Mansikka-ahon mukaan kuulusteluissa on tullut ilmi, että perheessä oli aiempia ongelmia mustasukkaisuuden ja lastenhoidon kanssa. Poliisi on käynyt perheen kotona kerran kotihälytyksellä viime syyskuussa.

Tutkinnanjohtajan mukaan poliisia tarvittiin rauhoittamaan lastenhoitoon liittyntä tilannetta.

"Mistään väkivallasta ei ollut kyse", Mansikka-aho kertoo.

Esitutkinnassa selviteltiin myös viranomaisten toimia kotihälytyksen jälkeen. Mansikka-ahon mukaan mitään laiminlyöntejä ei ole tullut ilmi. Hänen mukaansa kukaan perheen lähipiiristä ei osannut aavistaa, että tilanne voisi kärjistyä väkivaltaan.